

Adriana Scripcariu

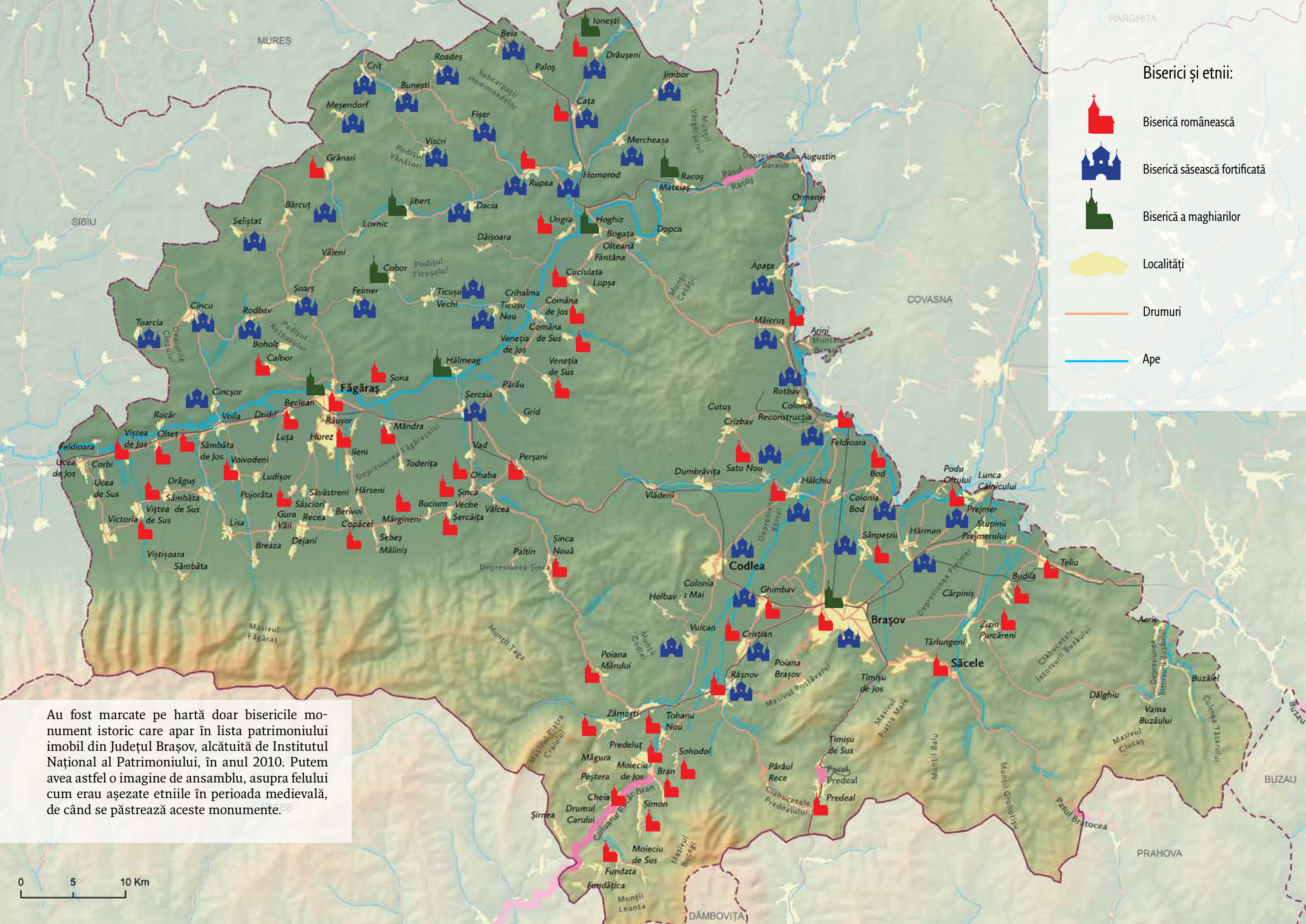
Manual școlar pentru disciplină opțională

PATRIMONIU CULTURAL

Județul Brașov

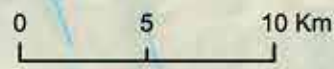
Școala Agatonia
2013

Biserici și etnii:

- Biserică românească
- Biserică săsească fortificată
- Biserică a maghiarilor
- Localități
- Drumuri
- Ape

Au fost marcate pe hartă doar bisericile monument istoric care apar în lista patrimoniului imobil din Județul Brașov, alcătuită de Institutul Național al Patrimoniului, în anul 2010. Putem avea astfel o imagine de ansamblu, asupra felului cum erau așezate etniile în perioada medievală, de când se păstrează aceste monumente.

Nume și prenume: _____

Clasa: _____

Școala: _____

Anul școlar: _____

Localitatea: _____

Nume și prenume: _____

Clasa: _____

Școala: _____

Anul școlar: _____

Localitatea: _____

Nume și prenume: _____

Clasa: _____

Școala: _____

Anul școlar: _____

Localitatea: _____

Nume și prenume: _____

Clasa: _____

Școala: _____

Anul școlar: _____

Localitatea: _____

Acesta este un manual transdisciplinar care poate fi folosit atât în învățământul primar cât și în cel gimnazial, aria curriculară „Om și societate”. Profesorii vor doza informația și temele propuse în funcție de nivelul clasei.

Adriana Scripcariu

Manual recomandat de
Muzeul Național al Țăranului Român
Muzeul de Etnografie Brașov

Manual avizat de
Inspectoratul Școlar Județean Brașov, prin actul nr. 13578 / 11 octombrie 2013

Manual școlar pentru disciplină opțională

PATRIMONIUL CULTURAL

Județul Brașov

Proiect editorial finanțat de
AFCN
ADMINISTRAȚIA FONDURILOR CULTURALE NAȚIONALE

 Ordinul Arhitecților din România

Cartea a apărut cu sprijinul Ordinului Arhitecților din România,
din timbrul arhitecturii

Școala Agatonia
2013

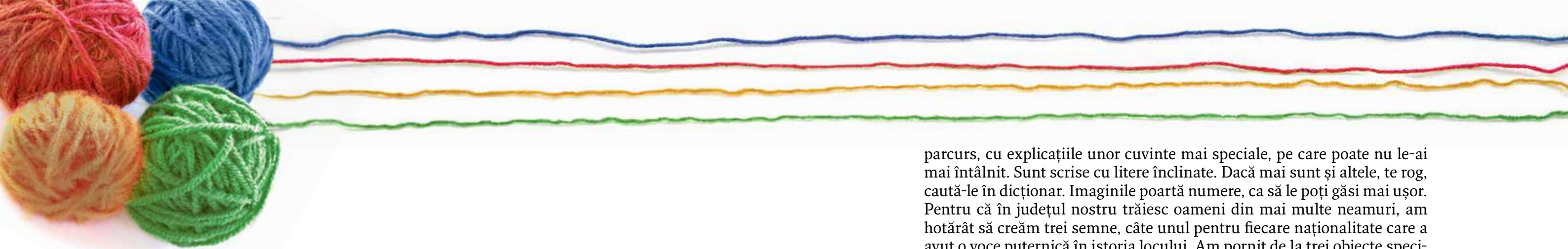
CUPRINS

Lecția 1. Ce este patrimoniul cultural?	8
De câte feluri e patrimoniul, cum îl îngrijim, cum îl păstrăm	
Lecția 2. Județul Brașov. Hartă și specific	18
Cum arată județul nostru și ce îl face diferit față de celelalte?	
Lecția 3. Arheologie. Patrimoniul de sub pământ	26
Povestire despre arheologi. Câteva obiecte și locuri vechi, descoperite și studiate de ei	
Lecția 4. Bisericile fortificate	36
Cine sunt sașii? Cum s-au născut bisericile fortificate și ce semnifică ele: trecut și prezent	
Lecția 5. Meșteșuguri vechi	46
Îndeletniciri și bresle brașovene. Povești adevărate	
Lecția 6. Sfântul Nicolae	58
Istorie și biserici. Cine sunt ctitorii, ce sunt pisania și hramul unei biserici? Primul colind	
Lecția 7. Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza	66
Icoane, obiceiuri, înțeleșuri	
Lecția 8. Tipuri de locuire	78
Povestire despre feluri de sate și case, cetăți și castele	
Lecția 9. Meșteșuguri vii. Țesături și costume, lemn și piatră	94
Războaie, scoarțe, chindeie, brâie, cămeși, cojoace, lăzi de zestre, armuroaie, tipare de caș, troițe și altele	
Lecția 10. Mănăstirea Sâmbăta de Sus	114
Povestea locului. Brâncovenesc și postbrâncovenesc	
Lecția 11. Orașul Brașov / Kronstadt / Brasso	122
Istorie, monumente, oameni	
Lecția 12. Rituri vechi și alte obiceiuri	144
Lăsatul secului, Coroana, Rusaliile, Sântilia	
Lecția 13. Paștele	150
Icoane, înțeleșuri, obiceiuri	
Lecția 14. Meșteșuguri vii. Icoane pe sticlă	164
Tipare, pigmenti, hârtie, pictori de ieri și de azi	
Lecția 15. Recapitulare	174
Jocuri, lecturi, întrebări și imagini	

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Scripcariu, Adriana
Patrimoniul cultural : județul Brașov : manual școlar
pentru disciplina opțională / Adriana Scripcariu. - Piscu :
Școala Agatonă, 2013
ISBN 978-606-93416-1-2

72(498-35 Brașov)

35 lei

Dragă cititorule,

Ai în mâini o carte mai puțin obișnuită pentru un manual școlar. Mi-am dorit să fie cât mai plină de imagini și povestiri interesante. Dacă am reușit, o să-mi spui tu! Eu sunt istoric de artă, adică cineva care știe multe despre obiecte și clădiri vechi și frumoase și, bineînțeles, despre oamenii care le-au făcut, cu obiceiurile și cu credința lor. Sunt lucruri pe care este important să le cunoști, ca să înțelegi mai bine locurile în care trăiești și chiar pe tine însuși. Așa cum vezi, e vorba doar de județul în care trăiești. Asta pentru că, adesea, în ziua de azi, știm multe, foarte multe despre continente îndepărtate, despre constelații demult apuse sau despre fundul oceanelor. Dar frumusețile de lângă noi ne rămân, de multe ori, cu totul necunoscute.

Noi, oamenii mari, cei care iubim aceste lucruri, încercăm să le îngrijim și să le apărăm, de stricăciunile aduse de timp și de nepăsarea unora. Dar fără voi, copiii, lupta noastră este în zadar. Noi încercăm să păstrăm aceste frumuseți pentru voi, pentru copiii și nepoții voștri. Dacă acest lanț de iubire se rupe, nu putem transmite frumusețea mai departe. Și asta ar fi foarte trist... Răsfoind manualele copiilor mei, mi-am dat seama că sunt multe lucruri minunate și mulți oameni prețioși, despre care nu se vorbește deloc în lecțiile voastre de la școală. Atunci, m-am hotărât să scriu eu însămi un manual.

Trebuie să știi, de la început, că lumea despre care îți povestesc era puțin altfel decât cea de azi. Este lumea strămoșilor, despre care e bine să afli. E ca și cum ți-ai privi străbunii într-un album de familie. Era o lume în care oamenii înțelegeau că toate au un rost. Timpul curgea mai liniștit, între zile de lucru și zile de sărbătoare. Omul știa că nu toate sunt în puterea lui și că peste toate este Dumnezeu. Ai să vezi, o să-ți povestesc despre multe biserici. Asta pentru că, pe atunci, bisericile erau pentru oameni cele mai importante construcții.

La fel ca timpul de demult, lecțiile noastre curg și ele în ritmul anului cu sărbători. Așa se face că, în miezul iernii, vei afla lucruri legate de Crăciun, Anul Nou și Bobotează, în primăvară îți voi povesti despre Paște și tot așa. În drumul printre frumuseți, pe care ți-l propun, vom avea și călăuze. Sunt cei care au cercetat ținuturile noastre, le-au iubit și au lăsat scris despre ele. Pe lângă ei, bătrânii de azi își amintesc cum era odinioară. Sunt și meșteri, care încă lucrează și pot povesti multe despre meșteșugurile lor.

Am încercat să organizez totul, ca o țesătură, care se naște încetul cu încetul. În prima lecție, îți explic ce este patrimoniul. Apoi, povestirile se țin lanț și curg ca firele de lână colorate, care se întâlnesc și se despart, alcătuind însă, toate, până la sfârșit, o singură imagine. Te ajut, pe

parcurs, cu explicațiile unor cuvinte mai speciale, pe care poate nu le-ai mai întâlnit. Sunt scrise cu litere înclinate. Dacă mai sunt și altele, te rog, caută-le în dicționar. Imaginile poartă numere, ca să le poți găsi mai ușor. Pentru că în județul nostru trăiesc oameni din mai multe neamuri, am hotărât să creăm trei semne, câte unul pentru fiecare naționalitate care a avut o voce puternică în istoria locului. Am pornit de la trei obiecte specifice, a căror imagine a fost prelucrată. Cu ajutorul lor vei ști imediat unde vorbesc despre români [1](#), sași [2](#) sau maghiari [3](#). La sfârșitul lecțiilor îți propun diferite activități, de obicei desene, compuneri și jocuri. Știi că demult cărțile erau scrise și decorate de mână? În zilele noastre cele mai multe texte, chiar și temele pentru acasă, sunt lucrate la calculator și adesea, aproape uităm să scriem cu mâna. Iar scrisul de mână este atât de important pentru dezvoltarea îndemânării, a creativității și a gândurilor tale, încât este păcat să nu te folosești de această modalitate simplă de a deveni mai priceput. Așa că, te rog, scrie compunerile de mână și decorează-le cu desenele tale, ca pe niște file de manuscris. Te mai rog să urmărești mereu pe harta din interiorul copertei unde se află locurile despre care îți povestesc. Astfel, îți vei întipări în minte diferite trasee și vei cunoaște mai bine împrejurimile.

Și acum, după ce te-am înarmat cu instrucțiunile necesare, îți urez drum bun! Această carte este ca o ladă de zestre plină cu comori sau ca o ușă mică, prin care intri într-o grădină mare.

Adriana Scripcariu

Multe din imaginile prezentate au fost fotografiate în diferite muzee. Am menționat prescurtat, lângă imagini, numele colecției. Iată denumirile instituțiilor consemnate:

MNȚR – Muzeul Național al Țăranului Român
MEB – Muzeul de Etnografie Brașov, cu cele trei colecții: Brașov, Rupea, Săcele
MCU – Muzeul Civilizației Urbane, Brașov
MJI – Muzeul Județean de Istorie, Brașov
MVL – Muzeul Valeriu Literat, Făgăraș
FCNV – Fundația Culturală Negru Vodă, Făgăraș
MET – Muzeul de Etnografie al Transilvaniei, Cluj
MPȘR – Muzeul Prima Școală Românească, Brașov
MSB – Muzeul Satului Brănean
IPN – Institutul Național al Patrimoniului

Ce este patrimoniul cultural?

Te-ai gândit vreodată de ce sunt țările așa de diferite? Pentru că moștenirea lor istorică și culturală este diferită. Această moștenire, în ansamblul ei, poartă numele de *patrimoniu*. Patrimoniul este cea mai mare comoară a unui neam și el trebuie îngrijit și păstrat. Altfel, urmașii nu vor mai ști cine le-au fost strămoșii. Dacă am putea numi într-un fel chipul unei țări și al unui neam, acest nume ar fi „Patrimoniul“.

Patrimoniul cultural este de mai multe feluri

Material:

- mobil, care poate fi mișcat, mutat dintr-un loc în altul. Cuprinde diferite obiecte cu valoare istorică și culturală – cărți, tablouri, icoane, vase de ceramică, țesături, costume populare și altele.
- imobil, adică imposibil de mișcat de pe locul în care este așezat:
 - monumente istorice: clădiri vechi, biserici;
 - ansambluri de clădiri: cetăți, sate, mănăstiri, chiar părți din unele orașe.

Imaterial:

- obiceiuri, tradiții, meșteșuguri, *folclorul*, limba națională, mai pe larg: cântece, dansuri, balade populare, legende, știința de a realiza cu mâinile diferite obiecte sau chiar și feluri de mâncare, moduri de a sărbători sau de a te întrista împreună cu ceilalți la nunți, botezuri, înmormântări și altele.

Pentru îngrijirea Patrimoniului s-a înființat Institutul Național al Patrimoniului. Aici există cataloage care cuprind notate toate obiectivele de patrimoniu material din județele României. Fiecare monument are o fișă de identificare (vezi fișa de monument a castelului Bran). De patrimoniu se ocupă și alte instituții: muzee, organizații, *asociații și fundații*.

folclorul - cuprinde toate creațiile populare artistice: literare, muzicale, de artă plastică, obiceiurile și tradițiile unei țări sau ale unei regiuni. Folcloristica este știința care se ocupă cu creațiile artistice populare, obiceiurile și tradițiile.

asociații și fundații - grupuri de oameni entuziaști, care au un țel comun, în cazul nostru, iubesc patrimoniul. Ei încearcă să contribuie la protejarea lui, să-l facă cunoscut celorlalți, să învețe copiii să-l aprecieze, să încurajeze meșterii și altele. Aceste organizații nu depind de instituțiile statului, nu sunt dirijate de guvernul țării, de aceea, se cheamă nonguvernamentale.

Castelul Bran (Ansamblul castelului Bran)

Categorie: Castele

Perioadă: 1377 - 1382

Importanță: A

Cod LMI: BV-II-M-A-11610.01

Adresă: Str. Moșoiu Traian, general 495-498

Localitate: sat Bran; comuna Bran

Județ: Brașov

Regiune: Transilvania

Cum se compune codul unui monument?

BV-II-M-A-11610.01

BV – prescurtarea numelui județului

II – clasa sau felul: există 4 clase: **I** – *așezare arheologică*,

II – monument de *arhitectură*,

III – *monument de for public*, **IV** – *monumente funerare*

M – prescurtare de la monument

A – importanța: există două nivele de importanță:

A – valoare națională – important pentru toată țara

B – valoare locală – important în cadrul unei regiuni / județ

11610 – numărul de ordine în listă. Obiectivele se numerotează în ordine alfabetică pe județe. Numărul 1 este, spre exemplu, situl arheologic de la Alba Iulia.

01 – apare atunci când este vorba de mai multe elemente în cadrul unui ansamblu. Întreg ansamblul are un număr și elementele sunt semnalizate cu 01, 02 etc.

așezare arheologică sau sit arheologic - loc unde au fost găsite urme, părți din clădiri și obiecte ale unor oameni care au trăit cu mult timp în urmă.

arhitectura - știința și arta de a proiecta și construi clădiri;

monument de arhitectură – construcție foarte bine realizată și cu valoare culturală

monument de for public – statuie sau altă alcătuire artistică, așezată într-un loc vizibil în spațiul orașelor sau satelor, care amintește de un eveniment, de o personalitate. Sunt așezate, de obicei, în locuri deschise (piețe, parcuri), așa încât să poată fi cât mai ușor de văzut.

monument funerar – lucrare de arhitectură sau sculptură ridicată la mormântul unei personalități

1 Poarta palatului lui Constantin Brâncoveanu din satul Sâmbăta de Sus

În județul Brașov, Institutul Național al Patrimoniului a identificat 983 de obiective de patrimoniu imobil. A noua parte sunt situri arheologice. Pe lângă acestea există și biserici, cetăți, castele, palate, case și școli vechi, ansambluri mănăstirești, troițe, diferite statui, monumente funerare.

În ultima vreme, monumentele din județul Brașov sunt mai bine îngrijite decât înainte. S-au făcut multe eforturi pentru întreținerea lor, dar mai sunt încă destule clădiri care au nevoie de atenție și de dragoste. Trebuie să știi că în țara noastră patrimoniul este în general prea puțin cunoscut, adesea neîngrijit și deci, neprețuit cu adevărat. Aceasta se datorează lipsei banilor, necunoașterii și nepăsării. **|1|**

Ce este restaurarea?

Închipuiește-ți că monumentele istorice sunt asemenea unor oameni în vârstă, care au văzut și pot povesti multe. Fiecare parte a unei astfel de clădiri poate vorbi despre felul în care trăiau și simțeau cei care au construit-o și au înfrumusețat-o. De aceea, atunci când îngrijești un monument, trebuie să fii foarte preocupat ca nu cumva, din neatenție sau neștiință, să ștergi pentru totdeauna vreuna dintre urmele pline de învățăminte ale trecutului.

Repararea corectă a unui monument istoric se numește restaurare. A restaura înseamnă a reda unei clădiri înfățișarea pe care i-au dăruit-o cei care au ridicat-o. Este felul în care poți ajuta oamenii să afle cât mai mult despre istoria lor. Restaurarea este o meserie în sine. Orice lucrare de acest fel începe cu descoperirea a tot ce se știe despre acea clădire: în documente, în imagini vechi, în cărți și în memoria oamenilor locului. Restaurarea se realizează întotdeauna în echipă. Există oameni specializați pentru fiecare parte a unui monument istoric și pentru toate obiectele de patrimoniu.

arhitect
pictor
lemnar
sculptor
pietrar
ceramist
textilist
și alții

} restaurator

Restaurare pictură

2 Arhiva CERECs Art

În bisericile vechi, pictura are nevoie întotdeauna de restaurare. Ea poate fi înnegrită de fumul lumânărilor, care au luminat lăcașul sute de ani, înainte de introducerea curentului electric. Se mai întâmplă uneori și ca scenele să fie repictate, pe deasupra, de meșteri mai puțin pricepuți, care au acoperit imaginea inițială. Alteori, stratul de pictură se desprinde de pe perete și trebuie fixat. Fiecare monument este diferit și își are diagnosticul lui, pus de „doctorii picturii”, restauratorii. Cum se procedează? Practic, peste pictura de la început există un strat – de fum, de culoare sau ambele – care trebuie îndepărtat. Pentru asta, suprafața peretelui trebuie întâi înmuiată cu comprese îmbibate în diferite substanțe. Astfel, stratul nedorit se poate da la o parte mai ușor. Toate acestea cer multă atenție și multă migală. La fel ca în cazul unei operații medicale, o mișcare greșită poate răni.

Restaurare arhitectură

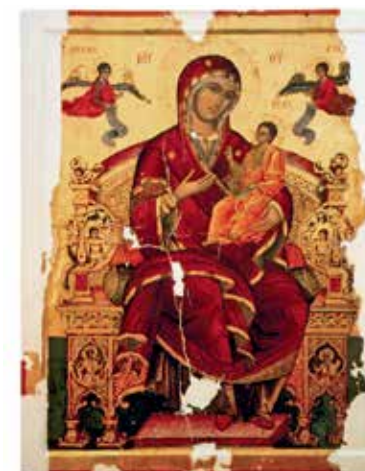
3 Înainte și după restaurare. Iată o casă țărănească din satul Șona care prin atenția și dragostea celor care au cumpărat-o, a întinerit!

Reconstrucție arhitectură

4 Cetatea de la Rupea înainte și după reconstrucție. Observă repararea zidurilor, care păstrează totuși aspectul vechi și refacerea acoperișurilor de țiglă.

Restaurare icoană

5 Înainte și după restaurare. Icoana Maicii Domnului de la Biserica Sf. Nicoale din Făgăraș. Arhiva INP

GÂNDEȘTE-TE

Găsește cuvinte cu sens opus prin care să arăți cum era casa înainte și după restaurare.

Ce este Patrimoniul UNESCO?

UNESCO - United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură)

Este o instituție care se ocupă de patrimoniul cultural din întreaga lume. Din fiecare țară au fost desemnate câteva obiective, considerate cele mai reprezentative, spectaculoase, bine conservate și care împreună alcătuiesc o colecție: Patrimoniul umanității.

Patrimoniul UNESCO în România

Patrimoniul cultural material:

- Biserici de lemn din Maramureș, Biserici pictate în exterior din Moldova, Centrul istoric al orașului Sighișoara, Mănăstirea Hurezi, Sate cu biserici fortificate din Transilvania, Cetăți dacice din Munții Orăștiei

Patrimoniul cultural imaterial:

- Călușul, Ceramica de Hurez și Doina

Patrimoniul natural:

- Rezervația biosferei Delta Dunării

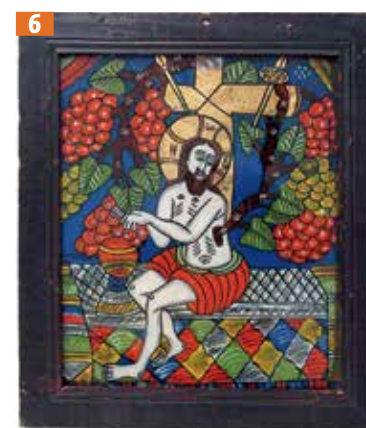

Ce sunt monumentele istorice?

„Toate aceste construcții: așezări, cetăți, castele, case, biserici, mănăstiri, fântâni, hanuri, conace, cule, palate, turnuri, mausolee etc. dau țării o înfățișare specifică și un anumit caracter, pe care noi avem tot interesul a-l păstra și chiar datoria de a-l menține, pentru a-l transmite mai departe celor care ne vor urma.

Teritoriul României este acoperit de monumente din epoci diferite, începând cu cea mai depărtată fază și terminându-se cu construcții făcute într-o vreme relativ apropiată de a noastră, care toate sunt în legătură cu istoria, fie a poporului român, fie a popoarelor care au trecut pe acest teritoriu sau care au conlocuit sau conlocuiesc cu noi.“ (G. M. Cantacuzino)

ȚINE MINTE

Patrimoniul material

Este patrimoniul care poate fi văzut și atins: clădiri și obiecte. După fel, patrimoniul material se împarte în două: mobil și imobil.

Patrimoniul mobil

Obiecte cu valoare istorică și culturală, care își pot schimba locul, pot fi transportate. Sunt piese de patrimoniu mobil:

- diferite obiecte vechi, aflate în interiorul unor clădiri monument
- exponatele unui muzeu sau ale unei colecții particulare
- cărți scrise de mână sau tipărite demult, aflate într-o bibliotecă

Patrimoniul imobil

Clădiri cu valoare istorică sau artistică: palate, conace, școli, spitale, biserici, diferite monumente de for public, monumente funerare.

O carte scrisă de mână se numește manuscris.

6 Icoană veche pe sticlă. Se află azi în colecția MNȚR. Un astfel de obiect poate fi înstrăinat pentru o vreme, de exemplu, pentru a participa la o expoziție în cadrul unui alt muzeu. Aparține, așadar, patrimoniului mobil.

7 Farfurie de ceramică, lucrată în Țara Făgărașului, în colecția MNȚR

8 Manuscris sășesc de la Criț / Deutsch-Kreuz

9 Casă țărănească, Muzeul Satului Brănean

10 Statuia lui Johannes Honerus în curtea Bisericii Negre din orașul Brașov

11 Camere de adăpost pentru locuitorii Prejmerului, așezate în înăuntrul zidului care înconjoară biserica fortificată.

12 Biserica Sf. Nicolae din Sânpetru / Petersberg

Patrimoniul imaterial cuprinde:

- meșteșuguri și diferite îndeletniciri (pictură de icoane, olărit, încondeiat ouă, pietrărie, cioplitorie în lemn, costum popular, țesut, fierărie);
- obiceiuri la sărbători sau legate de traiul de fiecare zi, toate având ca temei diferite credințe, unele creștine (cântări bisericești, colinde), altele mai vechi, păgâne;
- cântece (lăutari), dansuri (hora), balade populare – scrise sau nescrise.

Dealul Mohului

Îți voi povesti un obicei din Țara Făgărașului, așa cum l-am citit și eu, istorisit de cei care l-au văzut, acum aproape 100 de ani. E vorba de unul dintre momentele importante ale anului, pentru țărani agricultori, ziua când grâul se adună de pe câmp și se aduce în gospodărie. Pentru cei care s-au ostenit cu pregătirea pământului, cu aratul, cu semănatul și s-au rugat pentru roade bogate, ziua secerișului este una mare, iar munca ostenitoare a câmpului se prefacă

într-o adevărată sărbătoare. Țăranii obișnuiau să se strângă pentru a aduna împreună recolta unuia dintre ei. Întâlnirea aceasta, prin care munca este mai rapidă, mai ușoară și mai plăcută, se numește clacă.

Dimineața, clăcașii se adună la „stăpânul clăcii“, proprietarul locului care trebuie lucrat. După ce închină un pahar, schimbând glume și urări de spor, o pornesc în alai, cu coasa în spate, spre lanul încărcat de spice. Îi însoțește de la început și un lăutar, care cânta la trompetă sau la clarinet. Cu el, veselia se instalează imediat. Grâul este culcat la pământ apoi strâns în snopi și în clăi. Cele mai frumoase spice sunt puse laolaltă în formă de cruce și legate cu *bete*, uneori tricolore. **13** Acesta este buzduganul, un semn de mulțumire lui Dumnezeu pentru roadele bogate, dar și un semn al victoriei. **14** Îmblânzirea pământului, ca să dea roade, e ca o luptă, iar culesul roadelor e o biruință. Buzduganul este dat în grija unui flăcău. Cu acesta el conduce alaiul clăcașilor seara, la întoarcerea în sat. Pe drum zic cu toții un cântec, despre soare și despre vânt, fără de care grâul și secerătorii nu pot birui.

„Dealul Mohului,
Umbra snopului
Cine se umbrește?
Sora Soarelui
Și cu-a vântului.
Ele se-întrebau:
Care e mai mare?
Sora Soarelui,
Ea din grai grăia:
Că ea e mai mare,
Căci frate-so-i Soare
Sorele însorește,

Lumea încălzește.
Sora Vântului,
Ea din grai grăia:
Că ea e mai mare,
Că frate-so-i vânt.
Vântul de n-ar fi,
Oamenii ar muri,
Oamenii pe câmp
Și boii la jug.
Vântul adiază,
Lumea răcorează
Și o-nveselează.“

La intrarea în sat clăcașii sunt stropiți cu apă, primul țintit fiind chiar purtătorul buzduganului. Cântecele și chiotele îi însoțesc până la casa stăpânului clăcii. Aici flăcăul dă gazdei buzduganul, semn că secerișul s-a sfârșit. Urmează o masă bogată, cu joc și voie bună. La unii, buzduganul rămâne în casă, la loc de cinste, până în anul următor. Alții îi scutură boabele în grâul care se seamănă în toamnă, ca un fel de binecuvântare.

Pentru noi, cei care cumpărăm astăzi pâinea de la magazin, un astfel de obicei poate părea ciudat. Pentru cei de demult și chiar pentru cei care încă se hrănesc din roadele semănate de ei în pământ, mâncarea e cu mai multă bucurie și înțeles.

13

bată/bete – piesă din costumul popular, brâu îngust și lung țesut din lână colorată

14 Colecția MNȚR

De ce este patrimoniul în pericol?

Pentru că o mare parte dintre oameni nu îl prețuiesc cu adevărat. Pentru că nu îl cunosc, nu înțeleg că dețin, ca membri ai unei comunități, aceste comori mai vechi și mai noi, care trebuie păstrate, îngrijite și transmise urmașilor. Lipsa susținerii din partea oamenilor este ceea ce duce de multe ori la stricăciuni mari și chiar la moartea unor monumente de patrimoniu. O să-ți dau un exemplu, pe care l-am întâlnit adesea, mai ales la sat. Biserica din cimitir este veche și stricată. Oamenii își doresc ceva nou, frumos și „la modă“. Ceva care, cred ei, le-ar face cinste. Ar putea să îngrijească biserica cea veche, ca pe un om bătrân, care te-a crescut, te-a învățat, te-a ajutat. Să o curețe, să o repare, să ceară restaurarea ei. În loc să facă asta, ei lasă biserica în paragină. Cu mulți bani ei ridică o biserică nouă, care, cel mai adesea, e cu mult mai puțin frumoasă decât cea bătrână. În plus, biserica cea nouă nu poate povesti nimic despre istoria lor... La fel se întâmplă și cu casele.

15 Ohaba - biserica veche, cu altarul în paragină în anul 2006. **16** Ohaba - biserica nouă **17** Ulcior. Colecția MNTR **18** Palatul Gutman-Valenta din Hoghiz. Arhiva monumenteuitate.ro

ȚINE MINTE

În perioada medievală anii erau numărați de la Facerea lumii și de la Nașterea lui Hristos. Așa se face că adesea, în actele vechi, anii apar cu denumire dublă, primul cu numărul miilor 7, iar cel de-al doilea, după cum suntem obișnuiți, cu cifra miilor 1.

GÂNDEȘTE-TE

1. Între ce ani se desfășoară secolele: XVI, XVII, XX?
2. În ce secol ne aflăm în prezent?

COMPUNERE

Alege un exemplu din fiecare tip de patrimoniu prezentat și povestește despre el!

SCRIȚĂ

1. Realizează o bandă desenată inspirată de obiceiul Dealul Mohului.
2. Desenează, la alegere, după imaginile prezentate.

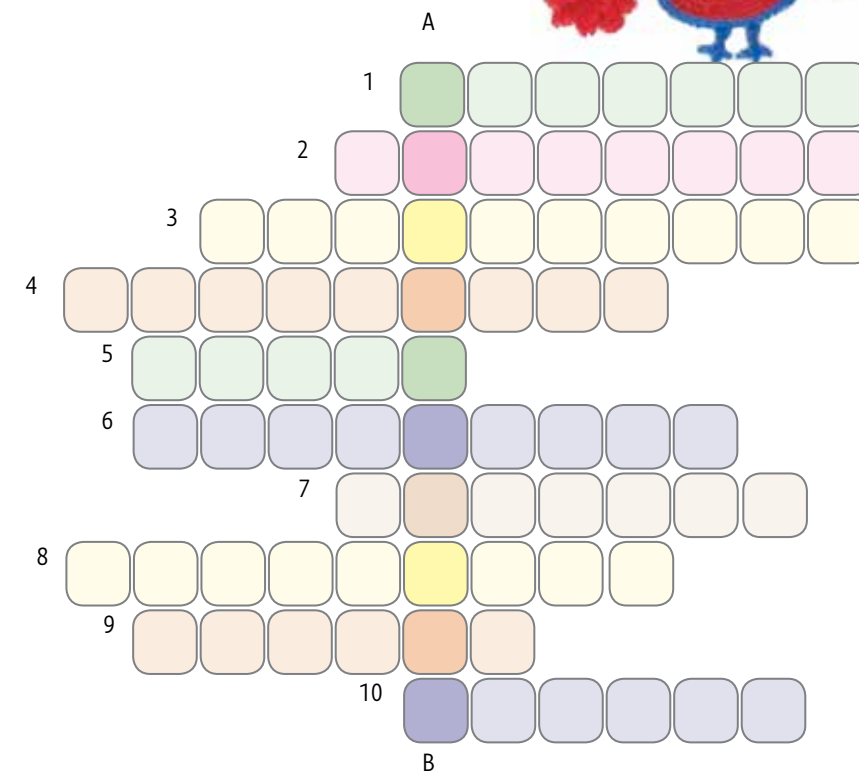
REBUS

A-B. Moștenirea culturală pe care trebuie s-o cunoaștem și s-o prețuim se numește:

1. Dacă oamenii nu cunosc și nu protejază patrimoniul, el este în ___
2. Patrimoniul care poate fi văzut și atins se numește patrimoniul ___
3. Repararea corectă a unui monument istoric se numește ___
4. Obiceiurile, tradițiile, sărbătorile, folclorul formează patrimoniul ___
5. Obiectele cu valoare istorică și culturală care își pot schimba locul formează patrimoniul ___
6. Patrimoniul imobil este format din ___
7. Toate creațiile artistice populare se numesc într-un cuvânt ___
8. Patrimoniul cultural este cea mai prețioasă ___
9. Monumentele istorice formează patrimoniul ___
10. Instituție care se ocupă de patrimoniul cultural din întreaga lume ___

Cum se numerotează secolele?

În scrierile despre istorie anii se numără cel mai adesea în secole. Pentru a numi orientativ o perioadă, se indică secolul căreia îi aparține. Primul secol se desfășoară de la anul 1 până la anul 100, era noastră (e.n) sau după Nașterea lui Hristos. Anul nașterii Mântuitorului este considerat a fi anul 1. Secolul al doilea este cuprins între anii 101 și 200, așadar, cifra sutelor este cu 1 mai mică decât numărul indicat cu semne romane. *secol* - o sută de ani.

LECȚIA
2

Județul Brașov. Hartă și specific

Munte, deal, șes mănos, pădure, lacuri, râuri și izvoare, fluturi, capre negre, urși, flori de munte, păsări felurite și multe altele. Toate în hotarele unui singur județ, în inima țării. Multă bogăție și o mare diversitate de peisaje, oameni și obiceiuri. Locul de întâlnire al celor trei vechi Țări Române. Acesta este Brașovul!

Județul Brașov. Hartă și specific

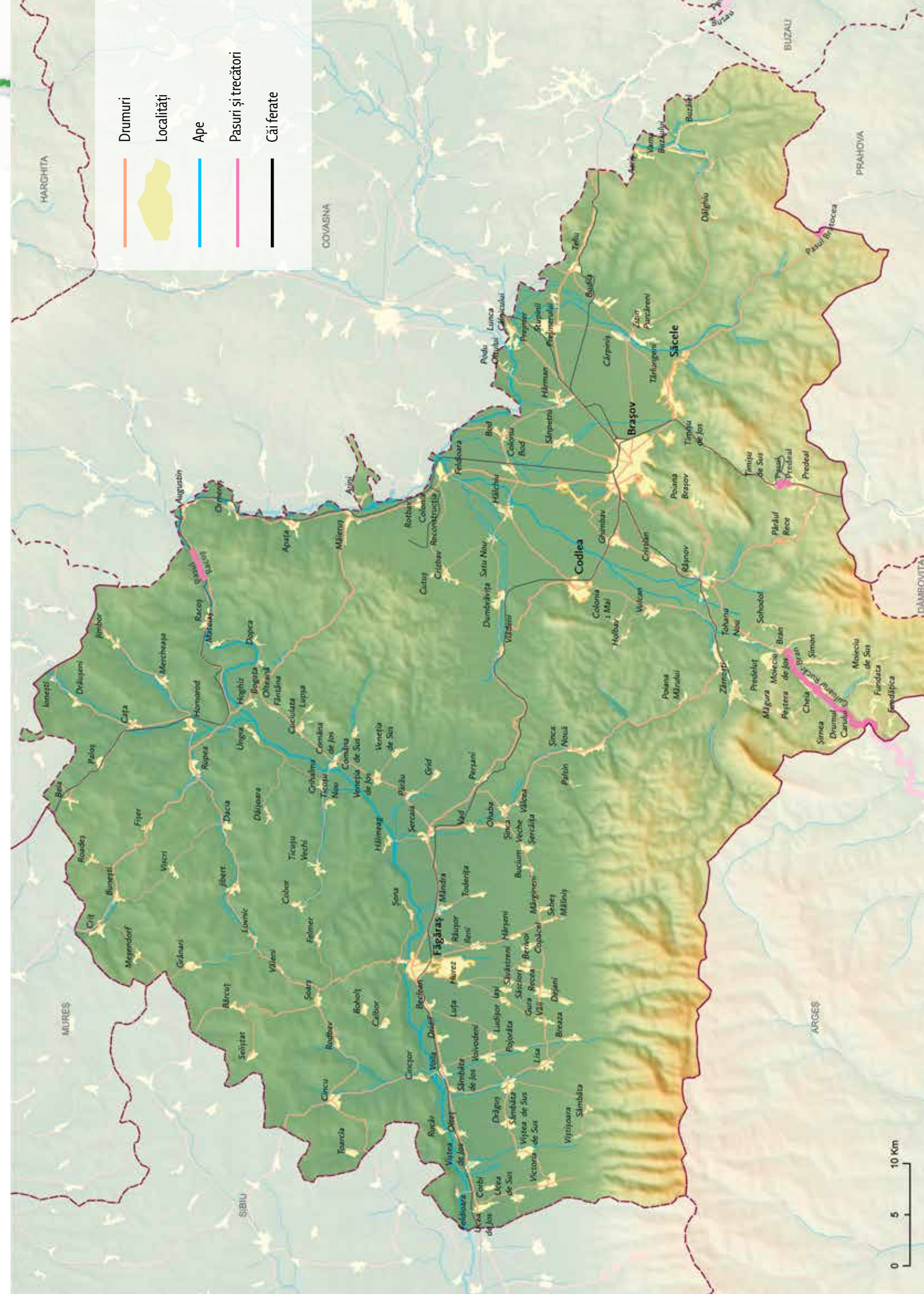
Dacă pentru unele județe trebuie să stai să te gândești ca să le poți numi specificul, la noi e simplu. Avem o personalitate foarte bine conturată, pe alocuri inconfundabilă. Hai s-o descoperim împreună!

1 Munții Făgăraș priviți din șesul Țării Oltului, o adevărată fortăreață naturală.

Natura. Puțină geografie

Brașovul are, în primul rând, un specific natural. Pornind de aici și traiul oamenilor a devenit specific. Privește harta și vei observa că județul nostru se poate asemăna cu un amfiteatru sau cu o cetate naturală. Zidul de apărare al acestei cetăți sunt munții înalți, așezați în partea de sud, care despărțeau odinioară Transilvania de Țara Românească. Nume de munți? Făgăraș, Țaga, Bucegi, Leaota, Ciucaș, Perșani și altele. Fiecare are legendele lui. În interiorul cetății avem Depresiunea Brașovului, cu șes mănos, dealuri, zonă de podiș, Lunca Oltului. Odinioară, parte din câmpurile și fânețele de azi erau zone mlăștinoase, acoperite de o pădure bătrână. Din acele timpuri, mai supraviețuiesc ici și colo stejari uriași. **2** În anul 2009, Fundația M.E.T. a organizat, cu copiii brașoveni, drumeții de

cunoaștere a împrejurimilor natale, în căutarea celor mai bătrâni stejari. Cel mai vechi arbore a fost găsit la Mercheșa. Are în jur de 700 de ani!

Cursuri de apă vin din munte sau șerpuiesc agale. Cel mai important este Oltul, care formează de-a lungul său o luncă verde, cu sălcii bătrâne. Mai sunt și Bârsa, Râul Negru, Timișul, Homorodul, Târlungul și altele. Le poți descoperi pe hartă! Tot demult găseai adesea ochiuri adânci de apă, numai bune de pescuit. Zona Brașovului, cu bogăția ei strategică a fost locuită din vremuri foarte vechi.

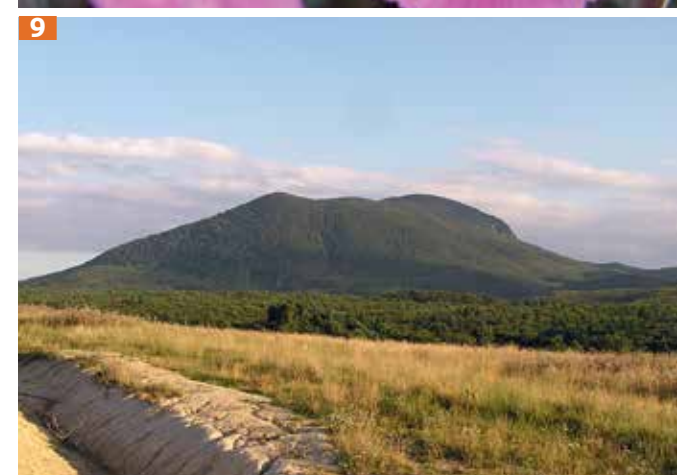

- 3** Peisaj la Șona, în Lunca Oltului
- 4** Jnepeniș și rhododendron aproape de creasta Pietrei Craiului
- 5** Lacul Podragu și cabana cu același nume, în masivul Făgăraș, 2136 m altitudine
- 6** Grup de școlari în excursie în Munții Făgăraș, cca. 1940
- 7** Capre negre în Piatra Craiului

jnepeniș
rhododendron

Observă pe hartă cum se înșiră localitățile de-a lungul apelor curgătoare. Află că în multe dintre așezări s-au făcut descoperiri arheologice, care vorbesc despre locuitori de acum mii de ani. Brașovenii s-au ocupat din vechime cu agricultura, crescutul animalelor, păstoritul, pescuitul, vânătoarea și albinăritul. Când istoria a început să freacă s-au ridicat cetăți pe culmile dealurilor. Ele au trecut din neam în neam până când au devenit... monumente istorice. Prin pasurile și trecătorile munților, de-a lungul timpului au circulat negustori, armate sau simpli călători și cu ei multe cunoștințe, gânduri, idealuri. Câteva drumuri istorice: Pasul Buzăului, Pasul Teleajenului, Pasul Predealului, Pasul Racoș, Culoarul Rucăr-Bran. Toate ajungeau în zona Brașovului.

- 8** Garofița Pietrei Craiului, monument al naturii
- 9** Măgura Codlei. Măgura este un deal mai înalt care apare într-un peisaj cu relief mai jos. Arătarea falnică a măgurilor în peisajul Brașovului a dus la urarea cu specific local: *Să trăiești cât măgura!* Adică, să trăiești mult.
- 10** Stână de oi în Țara Făgărașului
- 11** Bivolite în Țara Oltului
- 12** Prezența numeroasă și diversă a fluturilor arată echilibrul natural pe care pajiștile înalte din zonă încă îl păstrează.
- 13** Berzele sunt o prezență nelipsită în peisajul brașovean. Oamenii consideră cuibărirea lor în apropierea caselor un semn de bun augur.

Târguri

Alt obicei, care a dus la formarea unui anume specific, este schimbul de obiecte și produse, care se petrecea des și organizat în târgurile brașovene. Era comerțul pe care îl găsim obișnuit, peste tot, cu mărfuri locale. Era însă și locul în care puteai găsi produse venite de la mii de kilometri distanță, din Răsărit sau din Apus. Fiind așezat la marginea Transilvaniei, era locul în care poposeau neguțătorii, la trecerea dintr-o țară în alta. Mai cu seamă locuitorii orașului Brașov au fost comercianți și *cărăuși* neîntrețuți. Brașovul a fost, prin urmare, un loc de atracție și de inspirație, iar brașovenii au devenit în timp oameni foarte înstăriți. Au știut să-și reverse bogăția și peste locurile mai sărace, așa încât, privită în ansamblu, zona respiră hârnice și prosperitate.

Etnii

În acest cuib minunat care este județul nostru, istoria a pus alături mai multe *etnii*, feluri diferite de oameni, cu limbă și obiceiuri specifice. Au împărțit aceleași bogății și aceleași pericole. S-au învecinat, dar, cel mai adesea, nu s-au amestecat. Chiar în cadrul aceleiași așezări, zonele locuite de unii și de alții erau clar orânduite. Totuși, traiul alături se poate descifra în felul lor de a fi, în portul popular, în expresiile graiului și în folclor. Sunt români, sași, maghiari – secui și ceangăi –, rromi, dar cu toții sunt brașoveni.

14 *cărăușie, cărauși* – transportarea de mărfuri, oameni sau altele, care se făcea demult, pe distanțe lungi, în căruțe trase de animale.

etnie – grup de oameni de aceeași origini, limbă și tradiții

14 Târgul Făgărașului. Ilustrată din Colecția FCNV, Făgăraș

15 Românii brăneni continuă să adune fânul cu coasa și cu furca și să-l care în gospodării cu carele. Chiar dacă pe șosea, printre mașini, căruțele trase de cal par din alt veac, ei sunt cei care duc înainte viața firească a locului.

16 Buni comercianți și iubitori de învățătură, evreii au fost prezenți, din perioada medievală, mai ales în târgurile județului. În orașul Brașov, s-au stabilit la începutul secolului al XIX-lea. În imagine, una dintre cele două sinagogi, lăcașe de rugăciune, ale comunității evreiești de la poalele Tâmpiei.

17

sedentar – când se referă la un grup de oameni, înseamnă că ei sunt stabiliți cu traiul într-un anumit loc.

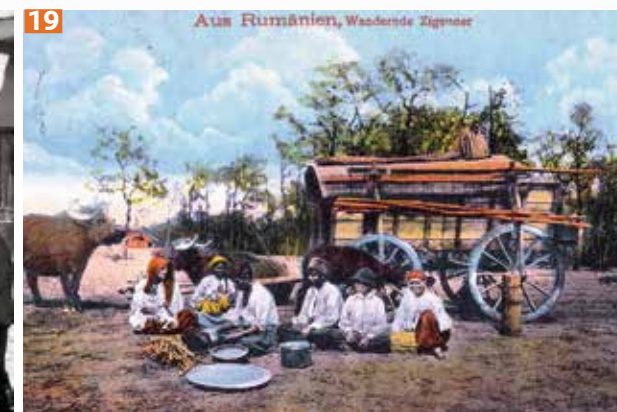
nomad – care nu își are locuința statornică, mutându-se dintr-un loc în altul.

17 Pernă săsească la Cincșor / Kleinschenk, cu inscripția „Siebenbürgen, süsse Heimat” adică, Transilvanie, patrie dulce. Este și numele imnului sașilor ardeleni. Pe pernă este cusută stema săsească, cu 7 turnuri, reprezentând cele 7 mari orașe transilvănene ale sașilor. Unul dintre ele este Brașovul. Colecția Carmen Schuster, Cincșor

18 Ceangăi din Săcele dansând Borîța. Colecția МВБ, Săcele

19 Carte poștală de la începutul secolului al XX-lea, cu rromi corturari. Astăzi, cea mai mare parte a rromilor a devenit *sedentară*, dar mai există și dintre cei *nomazi*. Unii dintre ei sunt foarte pricepuți meșteri ai metalului. Alții sunt instrumentiști talentați. Arhiva povestisasesti.com

Zone etnografice

Diversitatea oamenilor și a obiceiurilor fac ca Brașovul să fie împărțit în mai multe zone *etnografice*. Sunt părți de județ în care traiul oamenilor, cu toate ale lui, avea caracteristici distincte. Chiar dacă ocupațiile erau pe alocuri asemănătoare, vecinătățile și influențele puteau fi diferite. La distanțe de zeci de kilometri, costumul popular și unele obiceiuri pot arăta divers. De aceea, cei care au bătut locurile cu piciorul și au încercat să le povestească în cărți, au împărțit județul în 4 zone, unele numite *țări*. Și chiar și în cadrul lor întâlnești împărțiri! Dar, hai să încercăm să le reținem!

Țara Bârsei

Se găsește în partea de Est a județului. Este un șes înconjurat cu totul de munți, în mijlocul căruia se află orașul Brașov.

Țara Făgărașului sau Țara Oltului

Se află în partea de s-v a județului. Este mărginită de Munții Făgăraș și de Lunca Oltului. În mijlocul ei dăinuiește vechea cetate a Făgărașului.

20 Lan proaspăt secerat în Țara Făgărașului
21 Satul Sânpetru / Petersberg, din Țara Bârsei

etnografie, etnograf, etnografic – știință care clasifică popoarele lumii, studiază felul, originea și răspândirea lor, urmărește evoluția culturii lor materiale și spirituale și ceea ce este specific felului lor de viață.

denumirea de *țări* arată că oamenii care au trăit demult pe aceste locuri se organizau împreună. Conducătorii din vechime a unor astfel de regiuni se numeau cneji.

Zona Bran

Este așezată în partea de Sud, pe dealuri înalte, de o parte și de alta a culoarului prin care se treceau odinioară munții în Țara Românească. Locuitorii au fost din vechime români și legăturile cu frații de peste munți au fost puternice.

Zona Rupea-Cohalm

Se găsește în N-V județului și este mărginită în partea de jos de râul Olt. Până nu demult, Rupea era un târg important, care strângea adesea locuitorii zonei. Este un ținut cu dealuri, pășuni și fânețe.

ORIENTEAZĂ-TE

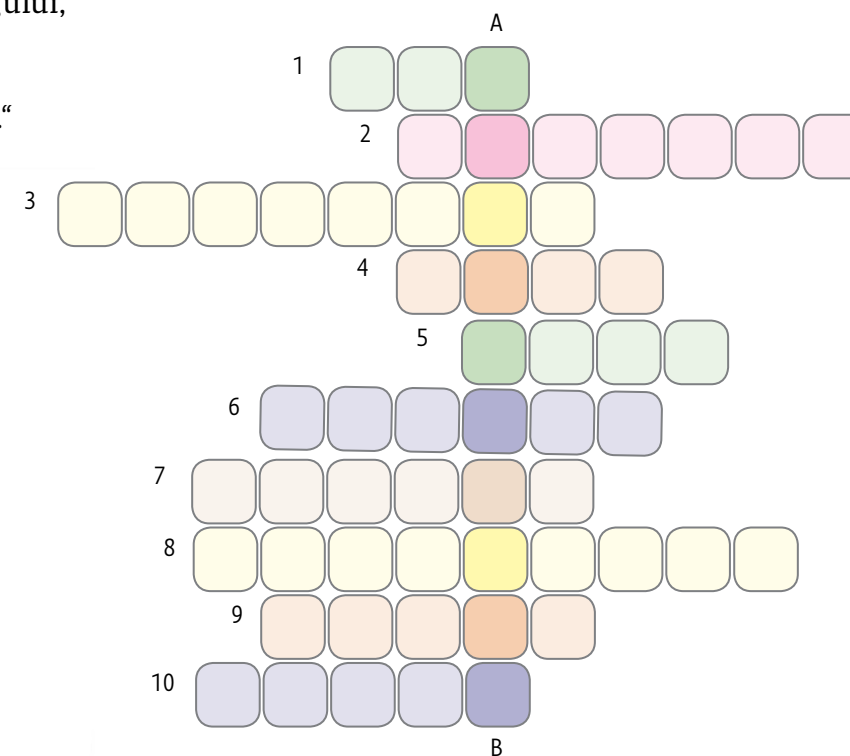
Fii detectiv! Citește următoarele versuri populare și încearcă să le explici. Nu le poți găsi decât în județul Brașov!

„Surioară căprioară...
Nalță-te-n două picioare
Și roade codrul pe poale,
Să vad matca Oltului,
Lunca Topologului,
Schitul Câmpulungului,
Sfârșitul Argeșului,
Ulița Brașovului,
Valea Cârcinovului.“

SCHIȚĂ

1. Desenează harta județului în totalitate sau un fragment din jurul localității tale. Notează cele mai importante râuri, lacuri, așezări, numele județelor vecine. Desenează cu mâna liberă, chiar dacă liniile nu vor fi foarte precise.

2. Desenează și tu stema județului.

Stema județului Brașov

Stema actuală a județului Brașov alături de trei simboluri: două istorice și unul natural. Coroana care prinde rădăcini este pecetea cetății săsești medievale a Brașovului. Biserica schițată este Sf. Nicolae din Șchei, centrul spiritual al tuturor românilor din zonă. Floarea de colț, plantă protejată, monument al naturii, ne trimite cu gândul frumusețea și bogăția peisajului, în special cel montan.

22

22 Peisaj specific în zona Rupea-Cohalm

23 Șirnea, sat de înălțime, în zona Bran, 1360 m altitudine

23

REBUS

A-B. Zona etnografică a județului, înconjurată din toate părțile de munți, în mijlocul căreia se află orașul Brașov

1. Cel mai mare râu care traversează județul.
2. Munții în care se află cel mai înalt vârf din România și care formează granița de Sud a județului.
- 3,4. Două dintre etniile județului
5. Zonă etnografică în Sudul județului, unde se află și un renumit pas de trecere a munților.
6. Cei mai numeroși dintre locuitorii județului Brașov.
7. Trecători sau ___
8. Cei care călătoreau cu mărfuri prin pasurile Brașovului.
9. Cel mai important târg din zona Rupea-Cohalm
10. Locuitori ai județului, alături de români, maghiari și sași, între care unii duc viață nomadă

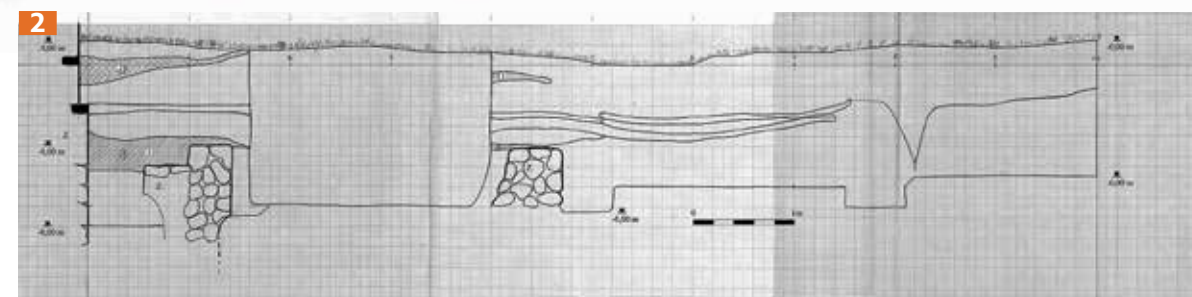
Arheologie. Patrimoniul de sub pământ

„Arheologia și etnografia se întretes la noi, căci țărănul român de la munte păstrează încă, în traiul lui zilnic, urmele unui trecut străvechi datând din epoca preistorică.“ (Sextil Pușcariu)

Cine sunt arheologii?

Arheologii sunt un fel de detectivi. Ei caută sub pământ urme rămase de la oameni care au trăit demult. Arheolog vine de la „arheo“, care înseamnă vechi și „logos“, adică, vorbire sau cuvânt. Așadar, arheologii sunt oameni, care povestesc despre lucruri vechi. De ce? Pentru ca noi să putem înțelege și învăța de la cei de demult lucruri folositoare pentru viața noastră, să ne dăm seama cum trăiau strămoșii noștri și să-i putem astfel cunoaște, atât cât se poate. Eu am o prietenă arheolog, o cheamă Dana și locuiește chiar la Brașov. A lucrat la multe monumente importante din zonă. De la ea am înțeles multe despre meseria asta.

Crezi că arheologii sapă așa, oriunde și oricum? Nu, ei încep lucrul după multă muncă. Mai întâi citesc, studiază, măsoară, ca să nu sape în zadar. Apoi pornesc la descoperit. Sub pământ poți găsi unelte, vase, diferite obiecte, urme de case, de cuptoare, ziduri de biserici, de cetăți și multe altele. Odată descoperite, arheologii notează cu mare atenție locul exact, adâncimea, descriu obiectele și le păstrează cu mare grijă, în pungii curate și uscate. Desenează, măsoară, fotografiază, sunt atenți la cele mai mici detalii. Apoi, odată șantierul încheiat, pun toate informațiile cap la cap și pot povesti multe despre cum trăiau oamenii ale căror urme le-au descoperit. Obiectele scoase din săpătură merg la muzeu. Ele sunt îngrijite de restauratori. Le curăță, le lipesc, le repară, pe cât se poate. Mai departe, piesele ajung în vitrinele muzeelor, unde le putem vedea cu toții. Să știi că cele mai multe lucruri pe care le vezi în muzeele de arheologie sau de istorie au fost descoperite de arheologi. Fără ei, istoria ar fi uneori foarte greu de scris.

2 | Iată un desen de la Sânpetru. |2| Așa se reprezintă peretele unei secțiuni arheologice. Se numește profil. De obicei săpătura se adâncește până se ajunge la pământ care nu a fost niciodată călcat. Arheologii îi spun „sol viu“. Desenul se face pe hârtie milimetrică și fiecare element este pus după o măsurare atentă. Pe profil se pot observa zone de pământ cu culori și texturi diferite. Ele pot indica evenimente petrecute demult: un incendiu, o demolare și altele. Desenele se pun în legătură cu obiectele descoperite la diferite adâncimi și așa se pot trage concluzii. Forma săpăturii trebuie să fie foarte precisă așa încât desenele puse cap la cap să se potrivească perfect. Un centimetru greșit poate induce în eroare. Iată câteva dintre instrumentele obișnuite pentru arheolog: ruletă, creion, gumă, liniar, fir cu plumb.

(desen realizat de arheolog Daniela Marcu Istrate)

secțiune – șanț dreptunghiular sau pătrat, săpat de arheologi după măsurători precise

1 | Firul cu plumb ajută la descrierea unei linii perfect perpendiculare pe sol. Astfel, măsurătorile pot fi mai precise.

Descoperiri în Brașov

În județul nostru, oamenii au trăit din timpuri foarte vechi. În multe localități s-au descoperit urme ale celor de demult. În catalogul monumentelor istorice sunt înregistrate 117 așezări arheologice, unde au avut loc săpături și s-au făcut descoperiri, din diferite epoci. Cu siguranță, pământul ascunde încă multe altele. Cele mai spectaculoase dintre ele sunt expuse în muzeele de istorie din Brașov și Făgăraș. Iată câteva obiecte din diferite epoci.

epoca – perioadă din cursul istoriei, care se deosebește de celelalte prin anumite caracteristici

Exemplu

Epoca Neolitică sau epoca pietrei șlefuite, este acea parte din istoria omenirii când oamenii foloseau încă unelte din piatră finisată. Acum încep practicarea agriculturii, creșterea animalelor și olăritul. Neoliticul durează până când oamenii încep să se perfecționeze în lucrul metalelor. În zona noastră, Neoliticul este cuprins între anii 7000-2400 înainte de Hristos.

3 | Unelte lucrate din oase de animal, descoperite la Cuculata. La începuturile omenirii astfel de piese se lucrau și dintr-o piatră foarte dură, numită silex. Colecția mvl, Făgăraș

4 | Vas tip Cucuteni-Ariuşd. Colecția mji, Brașov

1

3

4

- 5** Cozi de polonic descoperite la Ariușd. Colecția MJJ, Brașov
- 6** Vas de lut ars de la Comana de Jos. Colecția MVL, Făgăraș
- 7** Vase din lut ars specifice Culturii Noua, cu toartele ridicate în partea de sus a vasului. În epoca bronzului, în milenii II și I înaintea erei noastre, s-a dezvoltat o cultură care și-a luat numele de la unul dintre siturile cercetate de arheologi, chiar din Brașov, în actualul cartier Noua. Colecția MJJ, Brașov
- 8** Reconstituirea sanctuarului dacic de la Racos, după cercetările arheologilor Ioan Glodariu și Florea Costea
- 9** Vase de ceramică găsite la Racos, într-o locuință dacică, distrusă la cucerirea romană. Colecția MJJ, Brașov
- 10** Coloane naturale de rocă vulcanică, în rezervația geologică de la Racos. Locul era cunoscut, foarte probabil, vechilor daci.

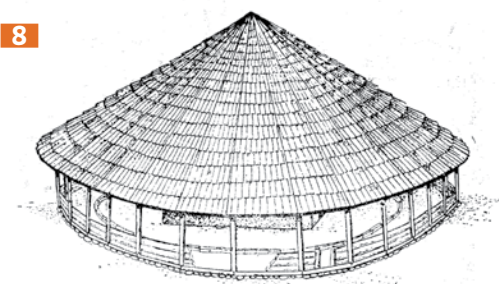
vestigii – urmă din trecut; rămășiță a ceva vechi

înainte de anul 0, anii se numără în sens invers, de la mare spre mic

defleu – vale adâncă și lungă, săpată de o apă curgătoare, într-o zonă muntoasă. În cazul nostru, e vorba de râul Olt și Munții Perșani și Munții Baraolt. Privește harta!

absidă – spațiu în formă de semicerc, pe latura scurtă, opusă intrării, a unei clădiri cu plan dreptunghiular

ofrandă – dar oferit în semn de respect, devotament, recunoștință; se folosește mai ales când e vorba de darurile credincioșilor aduse în temple și biserici.

În Epoca Neolitică, în milenii IV și III înainte de Hristos, a existat o civilizație numită Cucuteni, după localitatea de lângă Iași, unde s-au descoperit *vestigii* numeroase și reprezentative. Este o ceramică pictată foarte frumos, cu elemente geometrice, în culori calde. Astfel de vestigii s-au găsit în multe locuri din România, Republica Moldova și Ucraina. La noi în județ, s-au descoperit la Ariușd. De aceea, o zonă a acestei culturi materiale a fost numită Cucuteni-Ariușd.

Sanctuarul dacic de la Racos

Pe o înălțime strategică, la ieșirea din *Defleul* Racosului, a fost descoperită o veche așezare a dacilor. De aici cuprinzi cu privirea zărilor, de jur împrejur. Pe aceste locuri a fost cu siguranță o cetate și un sanctuar, adică o construcție legată de credințele religioase ale vechilor daci. Cercetările arheologilor au dus la descoperirea unor stâlpi de piatră a căror poziție nu putea fi întâmplătoare. Desenându-i în plan, pe hârtie milimetrică, s-au format 2 cercuri, cuprinse unul în celălalt și având același centru. În mijlocul celui mic, pietrele au format planul unei încăperi dreptunghiulare cu *absidă* la un capăt. După resturile găsite în pământ cercetătorii și-au dat seama că sanctuarul a fost distrus de un mare incendiu. Încăperea din mijloc avea, foarte probabil, pereți din lemn și lut. Aici se păstrau *ofrandele* în vase mari de lut sau agățate cu piroane de grinzi. Spațiul, de jur împrejur, forma un pridvor rotund. E posibil ca tot ansamblul să fi fost protejat de un acoperiș de șindrilă. **[8]**

Castrul roman de la Cumidava

În Câmpia Bârsei, în apropierea localităților Râșnov, Cristian și Vulcan, se află o veche așezare militară. Primii care au ridicat-o și au stăpânit-o au fost dacii. Așa a rămas termenul „dava”, cum își numeau dacii așezările. După cucerirea Daciei de către romani, în secolul al II-lea, noii stăpânitori au ridicat aici un castru. Era un loc de adăpostire a trupelor, aflate în diferite misiuni de apărare sau atac. Locul ales a fost strategic. De aici se puteau păzi trecătorile munților: Pasul Rucăr-Bran și Pasul Buzăului. Incursiunile dacilor liberi și atacurile altor neamuri puneau în pericol acest hotar al provinciei romane.

Castrul a fost întâi din pământ, cu adăposturi din lemn pentru soldați. Apoi a fost ridicat din piatră, cu ziduri înalte de 4-5 metri. După retragerea romanilor din Dacia, castrul a fost distrus. Ruinele lui, acoperite cu pământ, se vedeau încă în secolul al XVIII-lea. Localnicii îl numeau Erdenburg, adică „cetatea de pământ”.

- 11** Sanctuarul dacic de la Sarmizegetusa, aflat în patrimoniul UNESCO. Cel descoperit la Racos este asemănător.
- 12** Rășniță de piatră, dacică, descoperită la Arpașul de Sus, în Țara Făgărașului. Colecția MVL, Făgăraș

13 Poarta Pretoria a castrului roman de la Porrolisum, în județul Sălaj. Forma castrului roman a fost foarte asemănătoare pe întreg teritoriul imperiului. Așa va fi arătat și la Cumidava. Poarta principală a castrului se numea Pretoria. Era intrarea pe strada cea mai importantă a așezării, unde se afla locuința conducătorului bazei militare, numit pretor. La Cumidava, în zona acestei porți, s-a găsit o piatră cu inscripție, care a lămurit pentru istorie data și împrejurările ridicării castrului.

14 Amforă din secolul al II-lea sau al III-lea, găsită în castrul roman de la Feldioara. Acest fel de vase era folosit la transportarea pe distanțe mari a lichidelor (vin, ulei). Forma lor era gândită pentru a putea fi așezate în suporturi de lemn, în timpul călătoriei. Observă partea găsită în săpătură și completările făcute în muzeu, pentru a putea avea o imagine de ansamblu a obiectului. Colecția MJJ, Brașov

amazonă – personaj de legendă antică, care făcea parte dintr-un trib războinic, format doar din femei

antropomorf – cu formă umană. „Antropo” în limba greacă înseamnă om, iar „morphe” – formă. Alte cuvinte construite la fel: zoomorf (cu formă de animal), fitomorf (cu formă de plantă).

15 Iată o mască romană, descoperită din întâmplare la Cincșor. În zonă se afla un castru roman. Masca din bronz, cu chip de *amazonă*, făcea parte, probabil, din ținuta de ceremonie a unui luptător din castrul roman aflat în apropiere. Colecția MVL, Făgăraș

16 Vas *antropomorf* din lut ars, găsit în așezarea romană de la Cumidava. Colecția MJJ, Brașov

17 Mozaic de paviment roman de la Cincșor. Piesele sunt lucrate din lut și arse. Colecția mvl, Făgăraș

18 Cuptor de ars oale, din secolul al iv-lea, descoperit la Felmer. Ca să devină rezistente și să poată fi folosite, vasele de lut trebuie arse, în cuptoare speciale, la o temperatură de cel puțin 700 de grade. Cuptoarele, ca cel din imagine, făcute din piatră, se numesc pietrare. Cuptoare de ars oale se fac și din cărămidă și pământ. Colecția mvl, Făgăraș

19 Opaite romane din secolele al ii-lea și al iii-lea, descoperite în zona castrului de la Cumidava și Feldioara. Sunt mici lămpi din lut ars care funcționează cu ulei sau cu grăsime de animal, prin arderea mocnită a unui fitil. Colecția mji, Brașov

paviment – pardoseală a unei încăperi sau pavaj într-un spațiu exterior

Biserica Sf. Martin / Martinsberg.

Ce pot ascunde pardoselile unui monument medieval

În anul 2008, la biserica săsească Sf. Martin din Brașov, ridicată în secolul al xiv-lea, s-au început lucrări de restaurare. Întotdeauna, la monumentele istorice, restaurarea trebuie să fie însoțită de săpături arheologice. Astfel, se pot afla mai multe despre istoria locului și restaurarea poate fi mai reușită. În plus, pavimentele restaurate e bine să nu mai fie deranjate, măcar o vreme. Prin urmare, timpul cel mai bun pentru săpătură este înainte de începerea lucrărilor.

20 Biserica și colina Martinsberg la sfârșitul secolului al xix-lea

23

24

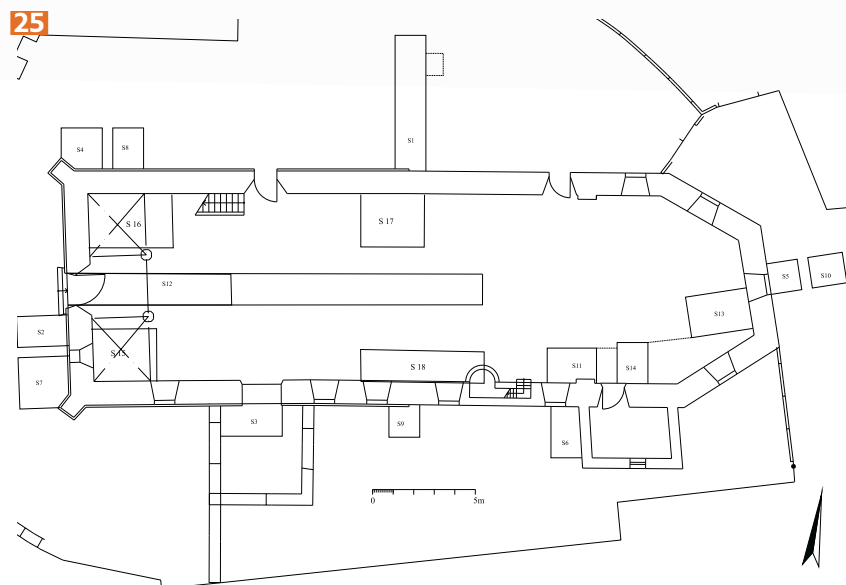

21 Lângă peretele de nord al bisericii s-a descoperit, în săpătură, o groapă care fusese organizată în vechime pentru păstrarea proviziilor de hrană. Sub pământ, temperatura este foarte potrivită pentru depozitarea alimentelor.

22 Mormânt cu lespede de piatră, descoperit lângă zidul nordic al lăcașului. În perioada medievală, înmormântările în interiorul și în curtea bisericii erau un lucru obișnuit. Oamenii doreau să aibă mormintele cât mai aproape de altar. Acesta era însă privilegiul celor care contribuiau cu daruri mai mari la ridicarea, înfrumusețarea și întreținerea lăcașului. Așa încercau să-și pregătească, din timpul vieții, liniștea și protecția sfinților, după moarte.

23 Candelabru de ceramică din secolul al xiv-lea. Corpul obiectului, asemănător unei oale, a fost lucrat pe roata olarului. Când s-a întărit puțin, a fost decupat cu diferite modele. Stativele pentru lumânări au fost adăugate pe peretele exterior al vasului. Până la începutul secolului trecut și bisericile și casele erau luminate doar natural sau cu lumânări, cu lămpi de gaz ori petrol.

24 Acoperitoare de cap femeiască, din secolul al xviii-lea. Destul de rar se descoperă în săpătură piese de îmbrăcăminte în stare bună. De obicei, ele se degradează primele, în contact cu umezeala pământului. La biserica Sfântul Martin s-au găsit câteva care au fost preluate de restauratori și îngrijite. (20 - 25 - Colecția Asociației Culturale Hieronymus, Brașov)

Planul unei clădiri este un desen care descrie felul în care sunt așezate zidurile, scările, ușile și ferestrele unei construcții, văzute de sus.

Fațadă se numește fiecare dintre părțile exterioare verticale ale unei construcții sau monument; sau partea dinspre stradă sau partea unde se găsește intrarea principală a clădirii.

25 Planul bisericii pe care sunt marcate colorat locurile în care arheologii au săpat pentru cercetări.

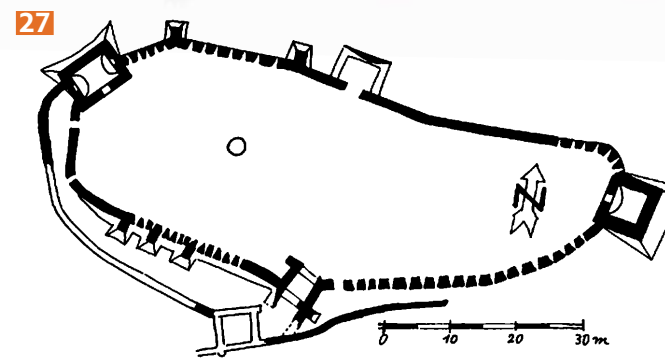
26 Fațada de vest a bisericii.

Cetatea de la Feldioara / Marienburg. Cheia de la baza turnului

Pe vârful unui deal, în apropierea Oltului, se văd din depărtare, încă semețe, ruinele unei cetăți. Sașii îi spun Marienburg, adică Cetatea Sfintei Maria. La fel este numită în limba latină și în documentele epocii: Castrum Sanctae Mariae. A fost întâi o fortificație de pământ, de unde și numele unguresc: Földvár, oraș de pământ. Apoi, au fost ziduri groase din piatră și turnuri solide. La baza unuia dintre ele, arheologii au găsit o lucrătură mai aparte a zidăriei. Punând-o în legătură cu numele latin și german și cu alte documente vechi, cercetătorii și-au dat seama că această cetate a aparținut o vreme Cavalerilor Teutoni. Ei au fost călugări luptători, care s-au pus sub protecția Fecioarei Maria. Au făcut parte dintre cei porniți din părțile Germaniei spre *Țara Sfântă*, pentru a o elibera de sub stăpânirea musulmanilor. Aceste campanii militare s-au numit *Cruciade*. Cavalerii cruciadelor au ridicat multe cetăți fortificate în *Orient*, a căror tehnică de construcție a zidăriei este aceeași cu cea găsită la baza turnului de la Feldioara. În anul 1211, regele maghiar Andrei al II-lea a dăruit Țara Bârsei Cavalerilor Teutoni, pentru întărirea pazei hotarelor. După 14 ani, tot el i-a alungat pentru că începuseră să-și întindă puterea dincolo de pământul care le fusese dat în grijă. Cetatea Sfintei Marii a rămas locul de refugiu al sașilor din Feldioara până în secolul al XIX-lea.

Țara Sfântă – este denumirea cunoscută de creștini pentru locurile în care s-au petrecut faptele biblice. Inima ei este Ierusalimul. În prezent Țara Sfântă cuprinde statul Israel și Palestina.

Orient – așa denumeau locuitorii Europei, cu un singur cuvânt, țările din Asia

27 Planul Cetății Feldioara / Marienburg

28 Cetatea de la Feldioara, zid de *incintă*, 2012

incintă – spațiu înconjurat din toate părțile de construcții sau ziduri de apărare

Pietrarii

Multe dintre indiciile de care au nevoie arheologii pot fi culese din privirea atentă a obiectelor de piatră. Trăinicia pietrei face ca ea să poată fi martorul cel mai fidel al vremurilor vechi. Anumite feluri de forme sunt caracteristice anumitor perioade din istorie. Astfel, arheologii se pot adesea orienta după pietrele lucrate. Nu degeaba construcțiile și obiectele de piatră au fost foarte prețuite de-a lungul timpului. A ridica o biserică sau o casă din piatră însemna a-i asigura o viață lungă. Pietrarii erau meșteri căutați. Între ei, sculptorii erau cei mai dibaci.

29 Sculptură decorativă în Biserica Neagră din Brașov

30 Cruce de piatră la Bran, lângă capela Inima Reginei. Astfel de troițe de piatră erau ridicate de români la mormintele celor mai înstăriți, dar și la hotare și răscruci.

31 Cristelniță de piatră din orașul Brașov, 1612. Este vasul în care se scaldă copilul la botez. Colecția MJJ, Brașov

Cum se lucrează vasele de lut fără roata olarului?

În Epoca Neolitică, vasele de lut se lucrau cu mâna, din colăcei puși unul peste altul. Așa făceau oamenii Civilizației Cucuteni-Arșiș și cei din Cultura Noua. Urmărește tehnica și încearcă și tu! Mai întâi se formează fundul vasului. Faci o turțiță de lut, pe care o presezi bine, așa: iei o bucată de pânză mai groasă și un sucitor de lemn. Pui turțița de lut sub material apoi rulezi bine sucitorul peste ea. **[32]** Dai la o parte pânza și apoi decupezi turțița bine presată, în formă rotundă, cu ajutorul unui cuțit. **[33]**

După asta, începi să construiești pereții din colăcei de lut. Rulezi între palme și tăblia de lemn bucățele de lut. Vei obține niște șerpișori, pe care îi așezi pe conturul discului de lut. Așa se înalță vasul, rând cu rând. **[34]** În funcție de dimensiunea colăcelului, poți lărgi sau strâmta treptat vasul tău. Foarte important este ca fiecare colăcel adăugat să fie bine lipit de corpul vasului. Trebuie să treci cu degetul peste lipitură, netezind-o. Astfel vei elimina aerul dintre colăcei. La ardere aerul se dilată și poate cauza spargerea vasului. Dacă vasul este larg și mâna ta încapă bine în el, poți netezi la sfârșit, proptind din afară peretele vasului cu cealaltă mână. **[35]** Mai sigur este însă să netezești după fiecare rând. La sfârșit, vasul trebuie să fie așa de bine lipit și pe din afară și înăuntru, încât să nu se mai observe că este construit din colăcei.

La început, vei face vase mici. Apoi, vei reuși să le faci din ce în ce mai înalte. În această tehnică se pot construi vase foarte mari. În Neolitic, erau meșteri tare iscusiți! Și tu poți fi așa, dacă lucrezi cu atenție și răbdare!

32-35 Arhiva Ars Continua

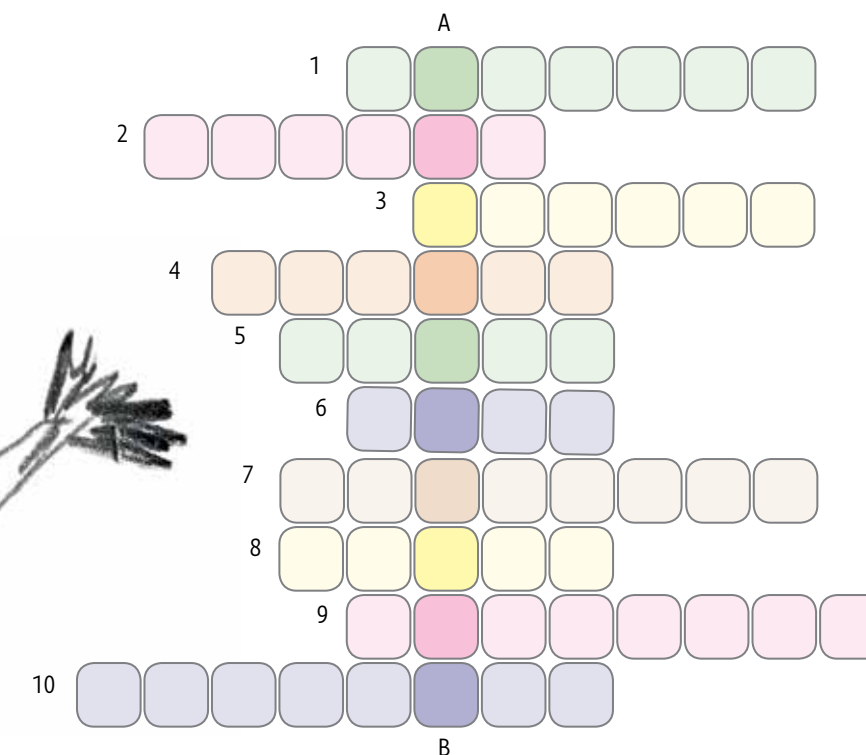
ATELIER

1. Încearcă să lucrezi un vas de lut în tehnică neolitică! Ai nevoie de: lut, o planșetă de lemn, un sucitor, un cuțit, o bucată de pânză groasă.

SCHEȚĂ

Desenează luând ca model obiecte prezentate în acest capitol.

REBUS

A-B. Ramură a istoriei care studiază urmele așezărilor omenești vechi, ascunse sub pământ.

- Săpături arheologice sau desfășurarea pentru construcția unei clădiri
- Așezare militară fortificată, specifică romanilor.
- Se folosește de către arheologi pentru desenarea profilelor: ___ milimetrică.
- Reprezentări ale obiectelor și ale profilelor arheologice.
- Perioadă din cursul istoriei, care se deosebește de celelalte prin anumite caracteristici
- Desen care ilustrează felul în care sunt așezate zidurile, scările, ușile și ferestrele unei construcții.
- Perioadă din istoria omenirii când încă se foloseau doar unelte din piatră finisată. Tot atunci, s-a început agricultura, creșterea animalelor și olăritul.
- Al doilea termen care stă la originea cuvântului arheolog: arheo și ___
- Meșterii pietrei
- Pardoseala unei încăperi sau pavaj într-un spațiu exterior

Bisericile săsești fortificate

Sunt peste 150, în toată Transilvania. Unele sunt restaurate și îngrijite, altele sunt în paragină. 41 dintre ele se află în județul nostru.

Cine sunt sașii?

Să ne întoarcem în timp. Suntem la mijlocul veacului al XI-lea, cu aproape 900 de ani în urmă. În acele vremuri, parte din pământul Transilvaniei era sub stăpânirea regilor unguri. Pentru a-și întări paza hotarelor, înăuntrul Carpaților, ei hotărâsc să aducă pe frumoasele plaiuri un neam străin.

Din depărtările Germaniei, Belgiei și Luxemburgului de azi, au coborât la noi sașii. O legendă săsească povestește începuturile. Primii veniți ajung la râul Cibin și hotărâsc să întemeieze aici o așezare, viitorul Sibiu. Mai marii lor aleg întâi locul pentru biserică. Aici își încrucșează spadele, înfigându-le în noul lor pământ. Apoi fac jurământ pe veci, să crească neamul, să îngrijească și să apere noua lor țară. Cele două arme, sunt duse la un capăt și la celălalt al ținutului pus de craii maghiari în seama sașilor: la Orăștie (spre Apus) și la Drăușeni / Draas (spre Răsărit). Drept amintire a vremurilor de legendă stau stemele Sibiului și Orăștiei. **[1]** La biserică din Drăușeni / Draas se păstra până în urmă cu 70 de ani o spadă uriașă. **[2]** Sașii credeau că este cea de la Cibin. Se mai observă astăzi mânerul unei spade sculptat la intrare, pe un stâlp de piatră. **[3]**

Timp de mai bine de 100 de ani, sașii au venit valuri, valuri în Transilvania. S-au stabilit aici și au prins rădăcini. În unele locuri au fost fondatori de sate și orașe, în altele s-au alăturat unor așezări deja întemeiate. În scurt timp, s-au simțit acasă. Au fost foarte harnici, iubitori de învățătură, gospodari și credincioși. După multe sute de ani însă, istoria i-a gonit înapoi.

În zilele noastre, multe dintre satele puternice de odinioară sunt aproape părăsite. În cele mai norocoase, există încă mici comunități săsești, care se străduiesc să continue viața de demult. În multe dintre casele părăsite de sași au venit să locuiască oameni lipsiți de adăpost, mulți fiind de etnie rromă. În mijlocul așezărilor, au rămas totuși, în picioare, ca niște uriași de piatră, cu suflet omenesc, bisericile fortificate. Ele sunt emblema satelor săsești. **[4]**

Mihai Eminescu Trust (MET) este o fundație care încearcă să țină în viață satele săsești. Se îngrijește de restaurarea clădirilor, de îmbunătățirea vieții localnicilor – sași, români sau țigani. O mână de oameni cu mult suflet, din țară și străinătate, se străduiesc să găsească soluții prin care localitățile sașilor de odinioară să își păstreze identitatea și să-și poată povesti peste timp istoria. Multe dintre ideile celor de la met se adresează copiilor, cei care trebuie să cunoască și să prețuiască frumusețea acestor locuri, în care își duc astăzi viața, chiar dacă nu sunt sași.

Limba sașilor

Sașii vorbesc o formă veche a limbii germane, cu mici particularități locale, chiar de la un sat la altul. Ei au convenit, însă, ca la școală să învețe cu toții în limba germană literară. Astfel, sașii din comunități diferite pot avea o comunicare clară. Și numele localităților erau recunoscute de toți în limba germană. Așa le vom nota și noi, în paralel cu denumirea românească.

[4] Biserica din Bărcut / Bekokten și case părăsite

[5] Sașii din Hărman / Honigberg, lângă biserică lor, după slujbă

[6] Săsoaică citindu-și rugăciunea, în biserică din Crit / Deutsch-Kreuz.

[7] Gospodărie din Viscri / Deutsch-Weisskirch, aflată în grija MET

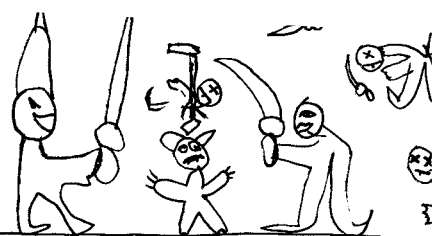

Cum s-au născut bisericile fortificate?

8

La fel ca la Cibin, când au început să-și construiască satele, sașii s-au gândit întâi unde să ridice biserica. Locul de rugăciune și întâlnire era foarte important pentru toți. De aceea au stabilit să o așeze în mijlocul satului și, acolo unde se putea, pe o înălțime. [8] Pornind de la biserică au organizat locurile de casă, așa încât cele câteva ulițe duceau toate aici. La început au fost lăcașuri din piatră, mai simple, uneori mai mici decât cele pe care le găsim astăzi. Pe măsură ce satele au prins puteri, bisericile au crescut și ele, devenind mai încăpătoare, mai trainice, înfrumusețate cu picturi și obiecte de preț.

La nici o sută de ani de la venirea sașilor, Transilvania este lovită de o mare năvălire a tătarilor. Spaima și nesiguranța au pus stăpânire pe țară. Iată ce povestește un cronicar: „Tătarii aveau o înfățișare respingătoare și inimi nemiloase; rămâneau neînduplecați la plânsetele mamelor, fără respect pentru părul alb al bătrânilor. Alergau cu bucurie când era vreun măcel, ca la o nuntă sau la o petrecere.” După alt secol și jumătate, Transilvania trăiește atacuri repetate din partea turcilor. Toți acești prădători jefuiau tot ce le stătea în cale, pârjoleau în urma lor și luau robi. Și tătarii și turcii voiau să își lărgească împărăția spre Apus și Transilvania era prima lor poartă de trecere în Europa.

măcel – luptă sângeroasă, de obicei nedreaptă pentru cei atacați

asediu – înconjurarea unei cetăți cu trupe înarmate, pentru a o cuceri.

După ce unele dintre sate au fost trecute prin foc și sabie, sașii au început să plănuiască fortificarea bisericilor. Aveau nevoie de un loc care să poată apăra la nevoie toată suflarea satului, cu tot ce aveau de preț. Acest loc trebuia să conțină în sine cea mai importantă clădire a sătenilor, biserica. Așa se face că în mijlocul așezărilor săsești au prins a crește ziduri înalte de cetate. Unele biserici au fost reclădite fiind gândite de astă dată și pentru luptă, cu turnuri puternice, guri de tragere și drumuri de strajă. În cazul unui *asediu*, toți sătenii puteau rezista în interiorul cetății. La vreme de război sau de pace, cele mai importante momente din viața sătenilor se petreceau în bisericile-cetate. Ele erau imaginea și mândria comunității.

9-10 Astăzi, chiar dacă cea mai mare parte a sașilor a plecat înapoi, în Germania, ei nu pot uita bisericile strămoșilor. De acolo, de departe, țin în inimă satele lor. Cei care pot, ajută la refacerea vechilor lăcașuri. În fiecare an, sașii transilvăneni se întâlnesc, în Germania, la Dinkelsbühl. Veniți acum din locuri răspândite, se regăsesc cu foști vecini sau cu urmași ai sătenilor de odinioară. Se formează grupuri care reprezintă fiecare câte un sat. Îmbracă straiile de sărbătoare, specifice, povestesc, cântă, dansează, la fel ca odinioară, în Transilvania. (9) Sighișoara, (10) Dinkelsbühl.

Arhiva povestisasesti.com

11 Așa se vede acoperișul bisericii din Cincu / Großschenk privit din turnul clopotniță. Multe dintre aceste edificii aveau forma unei nave, rotunjită la răsărit, în dreptul altarului. „Navă” este chiar cuvântul pe care îl folosesc arhitecții, istoricii, restauratorii, atunci când vorbesc despre un astfel de spațiu. S-a preluat acest cuvânt și pentru că între biserică și „navă” (corabie) există o legătură simbolică. Cei care ridicau bisericile știau că ele sunt ca un fel de corăbii în care oamenii călătoresc către Dumnezeu.

12 Iată turnul de intrare al bisericii din Cincu / Großschenk. La fortificarea bisericii, turnul a fost înălțat și pregătit și pentru a servi drept adăpost. Era cel mai rezistent spațiu al cetății. Zidurile sale aveau aproximativ 3 metri grosime. Erau 5 etaje legate prin scări. Un astfel de turn se cheamă și donjon.

13 Bisericile erau construite din piatră și cărămidă, legate între ele cu pământ.

14 Biserica fortificată din Hărman / Honigberg. Numele satului înseamnă „Muntele Mierii”.

15 Sânpetru / Petersberg. Întotdeauna, în partea de sus a turnului bisericii se afla ceasul satului. Funcționa cu ajutorul unui mecanism cu roți dințate, care era schimbat cam la 100 de ani. Orele erau anunțate de clopote. Înainte de ceasurile mecanice, pe turnuri existau cadrane solare, pe peretele de Sud.

16 Ceas solar de la Ticușu Vechi / Deutsch-Tekes. Umbra axului se mișcă în funcție de poziția soarelui, indicând ora.

17 Așa arată intrarea principală în biserica din Drăușeni / Draas. Acest fel de construcție, care însoțește de obicei porțile bisericilor săsești, se numește portal. Aici sunt câte 10 coloane care străjuiesc de o parte și de alta ușa de lemn. Ele sunt împodobite cu capitelluri. Arcadele încununează intrarea, ca un mare curcubeu de piatră.

arcade
capiteluri

guri de tragere

bronz

18

18 Cincșor / Kleinschenk, turnul bisericii și turnul fortificației. Observă diferențele și asemănările dintre ele! Turnurile aveau de obicei, sub acoperiș, de jur împrejur, galerii de lemn. Din spatele lor erau țintiți atacatorii. Sunt mici deschideri prin care se scoteau armele, numite guri de tragere. Erau și goluri prin care se aruncau asupra atacatorilor de la baza zidului: smoală, ulei încins, pietre, săgeți, diverse murdării și stupi plini cu albine și miere.

19 Clopotul bisericii din Drăușeni / Draas. Clopotele anunțau orele, fiind în legătură cu mecanismul ceasului. În plus, prin ele se anunțau sătenilor și diferite evenimente, plăcute sau neplăcute, care îi priveau pe toți.

20 Clopotele sunt lucrate de obicei din bronz. Metalul topit, devenit lichid, se toarnă în forme de diferite mărimi. Fiecare clopot are glasul său aparte.

19

20

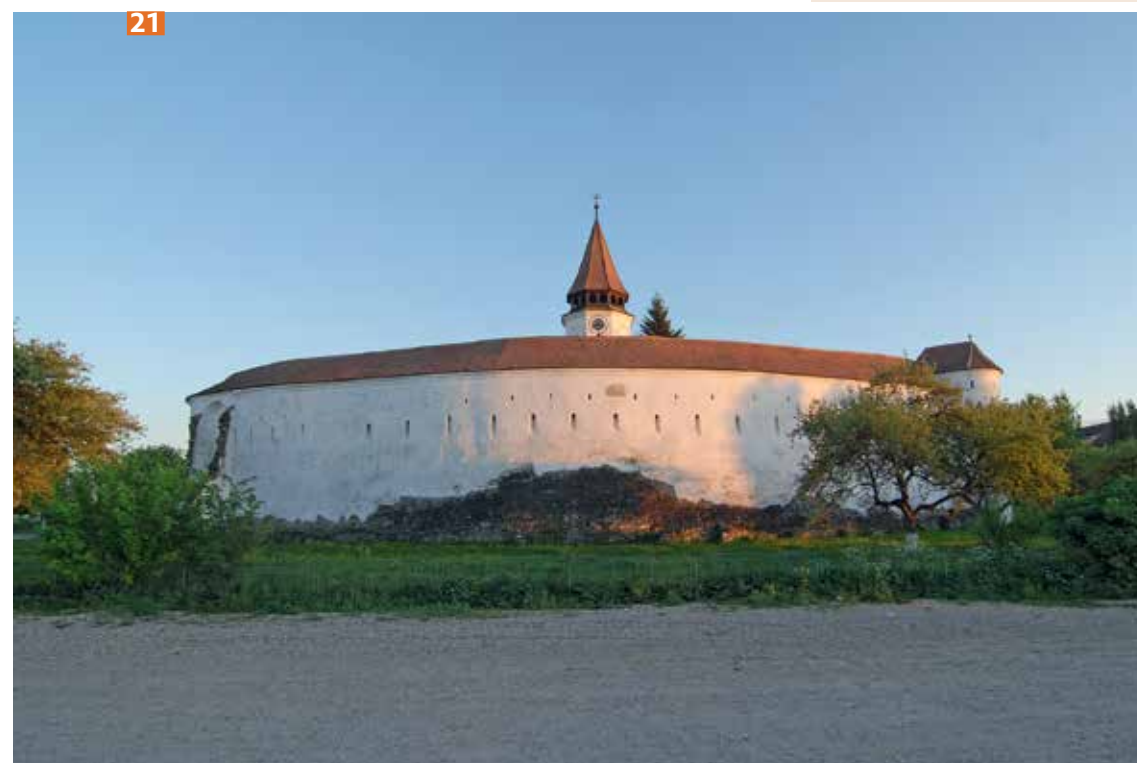

Biserica fortificată din Prejmer / Tartlau

Un zid de netrecut. Era prima cetate pe care prădătorii o întâlneau, după ce treceau munții prin Pasul Buzăului. Zidul din jurul bisericii e de formă rotundă. Are la bază o grosime de 5 metri. Este înalt de 12 metri. Cetatea era înconjurată și de un șanț cu apă. **[21]**

22 Turn de observare și apărare în cetate. Este un grătar metalic care protejază poarta. Era gândit să poată fi coborât brusc, la nevoie. **24** Zid de apărare în dreptul intrării în cetate

21

22

23

24

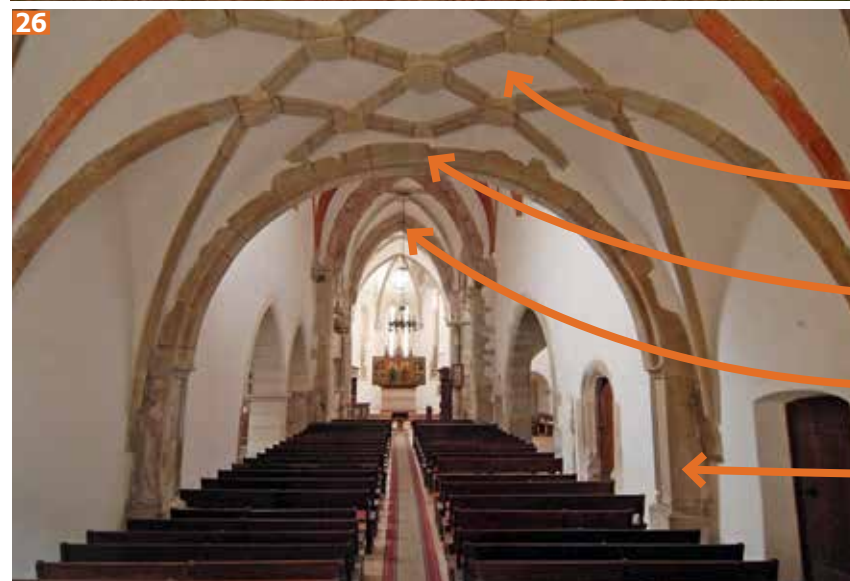
barbacane

25 În interiorul zidului, pe 4 niveluri, sunt amenajate magazii de păstrare a alimentelor, pentru fiecare familie din sat. Ele deveneau adăposturile sătenilor, în caz de asediu. Atacul asupra unei cetăți putea dura săptămâni, chiar luni. Înăuntrul fortificației viața își continua cursul. Copiii, spre exemplu, nu întrerupeau școala.

26 Iată cum arată de dinăuntru o biserică mare, ca cea de la Prejmer / Tartlau. Să observăm câteva elemente de arhitectură. Acest tip de a gândi construcția, prin care se puteau realiza clădiri înalte și zvelte, cu spații luminoase se numește „gotic”. Caracteristic este arcul frânt numit și ogivă.

27 Iată sala de clasă care funcționa, în timp de pace sau de asediu, în interiorul cetății.

boltă stelată
arc semicircular
arc frânt
stâlp de piatră

28 Viscri / Deutsch-Weiskirch. În lipsa picturilor de pe pereți, bisericile prind culoare prin decorația mobilierului de lemn. Se pictează de obicei flori și frunze sau se scriu diferite texte legate de viața bisericii. În biserici găsim adesea expuse și colecții de covoare aduse de departe, din *Orient*.

29 Drăușeni / Draas. Fragment de *frescă* cu scene din viața Sfintei Ecaterina. La început, bisericile sașilor au fost pictate în interior, cu scene care prezentau imagini din Biblie și Viețile Sfinților. În secolul al XVI-lea, în vârtejul istoriei, sașii își aleg un nou fel de a trăi viața bisericească. Atunci și înfățișarea bisericilor se schimbă, devenind mai simplă, mai austeră. Picturile de pe pereți sunt acoperite cu var. În zilele noastre, în unele biserici, pictura de la începuturi a fost restaurată.

30 Amvonul este o construcție ca un mic balcon cu scară sprijinit, de obicei, de unul dintre stâlpii din mijlocul bisericii. De aici, preotul citește Evanghelia sau vorbește oamenilor. Astfel, el poate fi auzit, văzut și înțeles mai bine. Aici, amvonul de la Cincu / Großschenk

frescă - tehnică de aplicare a picturii pe peretele de zid, folosită cel mai frecvent în biserici în perioada medievală. Se pictează pe un strat umed de tencuială proaspătă, așa încât pictorul trebuia să lucreze repede și precis. *Fresco* înseamnă în limba italiană proaspăt.

31

32

33

31 Claviatura orgii de la Cincu / Großschenk
32 Orga de la Hărman / Honigberg
33 Tuburile orgii de la Hălchiu / Heldsdorf

Instrumentul care însoțește rugăciunile în bisericile sașilor este orga. Este un mecanism foarte complicat. Organistul îi dă viață apăsând cu mâinile pe clapele mai mici și cu picioarele pe clapele mai mari. În Transilvania, grație bisericilor săsești, există foarte multe orgi din perioada medievală. Aflând de acest lucru, un elvețian pasionat de vechile instrumente a înființat la Hărman / Honigberg un atelier-școală de meșteșug: restaurează și construiește orgi. Prin munca lor, în perioada 2004-2013, 21 de orgi medievale din Transilvania au prins din nou glas. Alte 4 sunt în lucru.

VORBE DIN BĂTRÂNI

Biciul rănește, dar o singură gură rea rănește pe toți.

Nu greșesc cei ce merg pe calea virtuții.

(Inscripție în turnul bisericii fortificate din Bunești / Bodendorf)

Explică și gândește-te la câteva exemple de întâmplări care să illustreze aceste ziceri.

DETALIMONTIU

Vizitează cât mai multe dintre bisericile fortificate din județul tău, chiar și pe cele aflate în paragină. Peste tot vei descoperi multe lucruri frumoase. Aceste foarte prețioase mărturii ale istoriei vor rămâne în viață doar dacă oamenilor le va păsa de ele.

SCITĂ

Desenează luând ca model bisericile fortificate.

COMPUNERE

1. Caută mai multe date despre una dintre bisericile fortificate din județul Brașov. Poate ai una chiar în satul tău sau poate ai vizitat-o! Scrie o compunere inspirată de istoria ei.

2. Imaginează-ți o întâmplare petrecută într-o cetate sătească a sașilor, în timpul unui asediu.

OBSERVĂ

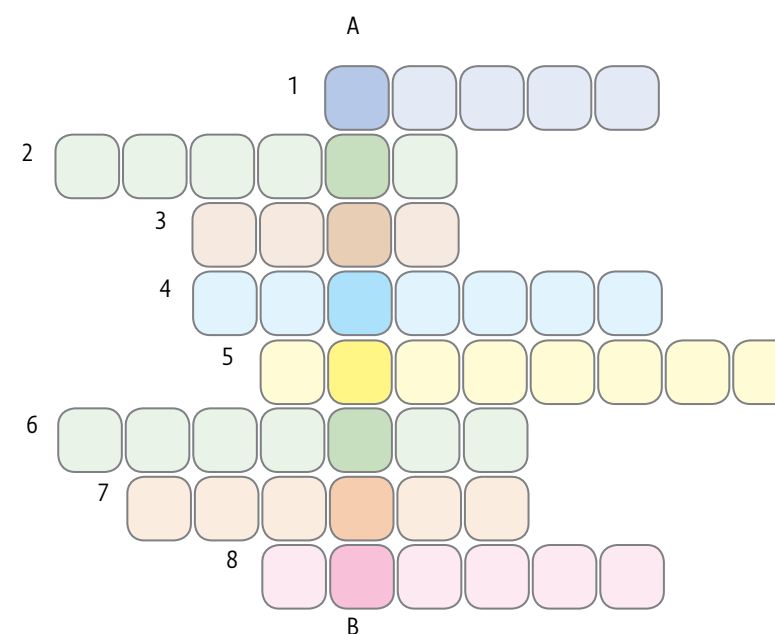
Privește pe harta din interiorul copertii așezarea satelor cu biserici fortificate în județul Brașov.

ATELIER

Modelează din lut sau plastilină o parte dintr-o biserică fortificată.

34 Săsoaică din Viscri / Deutsch-Weisskirch

REBUS

A-B. Cele mai importante clădiri ale satelor săsești, înconjurate, de obicei, de ziduri de apărare

1. Material din care sunt făcute de obicei clopotele bisericilor
2. Înconjurarea unei cetăți cu scopul de a o cuceri
3. Au ridicat în mijlocul satelor bisericile fortificate.
4. Primul sat cu biserică fortificată pe care năvălitorii îl întâlneau la intrarea în Transilvania prin Pasul Buzău
5. Se află la capătul dinspre Răsărit al ținutului pus de craii maghiari în gria sașilor
6. Năvălitori cruzi care au cotoplit Transilvania, la un secol după venirea sașilor.
7. Tehnică de pictură folosită în bisericile medievale, prin care se așterne culoarea pe tenacuiala umedă.
8. Bisericile fortificate ale sașilor sunt înconjurate cu ___

Meșteșuguri vechi

„Indiferent ce am pe suflet, atunci când lucrez uit de toate (...). Fac totul cu multă dragoste, iar în momentul în care văd bijuteria gata și mulțumirea clientului, atunci mă simt răsplătit.” (Kovacs Carol Ladislau, cel mai vârstnic bijutier din Brașov)

Ce sunt meșteșugurile?

Meșteșugul este priceperea de a realiza diferite lucruri folositoare vieții de zi cu zi sau care înfrumusețează. Demult, toate cele necesare traiului erau făcute de mâna omului, cu ajutorul unor unelte simple. Cel ce avea îndemânarea și cunoștințele necesare pentru a transforma materialele din natură în obiecte trebuincioase era prețuit și respectat, ca unul care este de folos celor din jur. Atunci când privești un meșter la lucru, ceea ce face el ți se pare aproape miraculos.

- Cum un boț de lut poate deveni un ulcior sau o frumoasă farfurie? |1-3|
- Care e drumul de la viermele de mătase la marama de borangic? |4-5|
- Dar de la miel la cojoc? |9-10|
- Cum se transformă o bucată de fier într-o foarfecă sau într-o broască de ușă? |6-7|

Acestea și multe altele sunt întrebări pe care nu prea ți le pui în ziua de azi, când toate par a fi la îndemână prin simpla apăsare a unor butoane... Cu inteligența sa, omul a inventat în timp foarte multe mașinării care i-au înlocuit munca. Astfel, viața pare mai ușoară. Și totuși, frumusețea și trăinicia obiectelor făcute odinioară, cu mijloace simple, dar cu multă hărnicie, răbdare, talent și suflet, nu prea se mai găsesc.. La fel ca și oamenii, obiectele *manufacturate* sunt toate diferite unele de altele, purtând amprenta împrejurărilor în care au fost create.

manufacturat - lucrat de mână

Olărit

3 Cană de vin, atelier săsesc. Poartă următoarea inscripție: „Beți și mâncați și pe bunul Dumnezeu nu-L uitați! Să trăiască sufletele bune! 1743”. Colecția mvl, Făgăraș

Țesătorie

4 Viermele de mătase la lucru

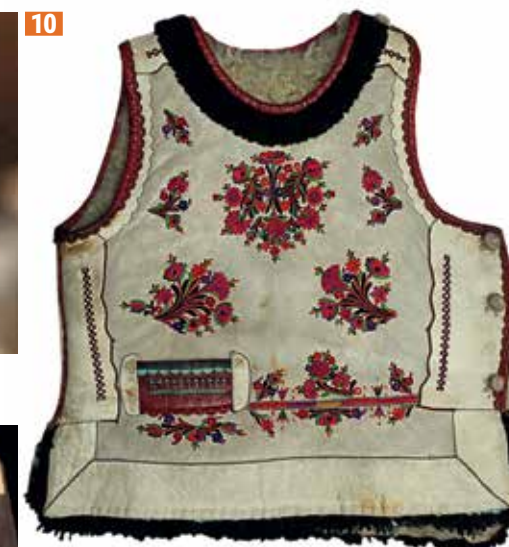
5 Maramă brașoveană de borangic în colecția MNȚR. Borangicul era un fir foarte fin care se depăna din gogoșa viermelui de mătase.

Fierărie

Cojocărie

Brutărie

8 Armură medievală în colecția mvl, Făgăraș

10 Pieptar din zona Rupea. Colecția MNȚR

11 Pâine tradițională

Armurărie

Croitorie

12

Prelucrarea aurului

13

Pielărit

15

Confecționarea pălărilor

14

12 Costum de orășeancă. Colecția mcu, Brașov

13 Bijuterie lucrată în zilele noastre de meșterul Șipoș Iștvan, din Săcele

14 Pălărie. Colecția MNȚR

15 Chimir. Colecția MNȚR

16 Curtea interioară a Castelului Bran

17 Cameră în Castelul Bran

18 Cameră curată. Colecția MEB, Săcele

Tâmplărie, Olărit, Țesut

Nimic din cele ilustrate nu putea exista fără meșteșugari.

16

Ca să poți să pui ordine în lungul șir de meșteșuguri practicate de-a lungul timpului în județul nostru, o să le sortez:

Meșteșuguri legate de hrană: morăritul, brutăritul, măcelăritul, berăritul

Meșteșuguri legate de îmbrăcăminte:

- care lucrează cu pielea de animal: tăbăcitură, pielăritul, blănăritul, cojocăritul, cizmăritul, șelăritul, curelăritul, mănășăritul, trăistăritul
- care lucrează cu fire obținute din plante sau din lână: țesătoria, postăvăritul, vopsirea postavului
- croitoria
- confecționarea pălărilor

Meșteșuguri legate de gospodărie sau comunitate

- fierăria, armurăritul, turnătoria
- prelucrarea lemnului
- tâmplăria
- olăritul
- funăritul
- zidăria
- piatrăria
- prelucrarea aurului
- săpunăritul
- lumânăritul sau cerăritul
- meșteșugul hârtiei și al tiparului

comunitate – grup de oameni care conviețuiesc în aceeași localitate

20

20 Târg la Făgăraș, secolul al XIX-lea. Colecția FCNV, Făgăraș

Și la sat și la oraș, oamenii aveau nevoie de munca meșteșugarilor. La țară, în comunitățile mai mici și mai legate de cultivarea pământului și creșterea animalelor, multe dintre îndeletniciri se făceau în gospodărie. Cunoașterea lor era firească, elementară, făcea parte din zestrea de învățătură cu care copiii porneau în viață. Cum se face pâinea, cum se prelucrează carnea, cum se țese și se croiește erau cunoștințele cele mai obișnuite. 19

Existau și la sate meșteri care lucrau îndeletnicirile mai complicate ca olăritul, fierăria, cizmăritul, cojocăritul, tâmplăritul. Ei puteau acoperi nevoile celor din sat și pe ale celor din satele vecine. Au existat și localități specializate, unde multe familii lucrau un anumit meșteșug. Asta se întâmpla acolo unde materia primă a meșteșugului se găsea în apropierea satului. De exemplu, lutul sau piatra nu erau la îndemână în orice loc. Ceea ce nu se făcea în sat se putea găsi la târgurile care aveau loc periodic în localitățile mai mari. Acolo veneau meșteri și negustori cu toate cele necesare.

În orașe, oamenii se ocupau mai puțin cu agricultura și cu creșterea animalelor. Mulți dintre ei erau meșteșugari. Ei își puteau vinde mărfurile în târgurile care se organizau des în orașe. Astfel, procurau pentru familiile lor ceea ce ei nu produceau.

Ce erau breslele?

În orașe și în târgurile mai importante, acolo unde meșteșugarii care practicau aceeași îndeletnicire erau mai mulți, se formau grupuri, numite bresle. Organizarea era mai bună împreună și la nevoie se puteau ajuta unii pe alții. Fiecare breaslă avea doi sau mai mulți conducători numiți staroști, pe care meșterii și-i alegeau an de an. Ei erau responsabili cu bunul mers al lucrurilor, făceau dreptate atunci când apăreau neînțelegeri, reprezentau grupul în cadrul comunității și chiar în fața conducătorilor țării. Aveau o ladă specială, în care se păstrau documente importante ale breslei: *statutul*, sigiliul, registrul cu contribuții și datorii și altele. **[21]** Atunci când meșteșugarii erau mai puțini se grupau într-o breaslă, după interes, mai multe meșteșuguri. Breslele aveau steag cu însemnele meșteșugului lor. **[22-23]** Sub conducerea staroștilor, aveau și îndatorirea de a participa la apărarea orașului în caz de asediu. Fiecare breaslă avea în grijă câte un bastion, din fortificație. **[24]** În biserici, breslele aveau stranele lor pe care erau pictate însemnele meșteșugului. **[25]** În orașe, aveau și mici altare pe care le îngrijau și le întrețineau cu lumânări, sfeșnice, fețe de masă și altele. La sărbători, participau la procesiuni, îmbrăcați în haine de sărbătoare și purtând înaintea steagului breslei. Fiecare fel de meșteșug avea câte un sfânt patron. Ziua lui era și ziua breslei. **[26]**

21 Emblema de pe lada breslei rotarilor, fierarilor și tapițerilor din Făgăraș. Colecția mvl

22 Stema breslei cizmarilor în biserica fortificată din Cincu / Großschenk

23 Stema breslei rotarilor în biserica fortificată din Cincu / Großschenk.

24 Turnul Alb din fortificația orașului Brașov. Era în grija cositorarilor și arămarilor.

statut – regulament creat și înnoit, din timp în timp, de membrii breslei, pe care cu toții promiteau să-l respecte, pentru bunul mers al lucrurilor.

De obicei, meșteșugul se practica și se transmitea în familie. Era modul cel mai bun de a forma o echipă de atelier. Membrii unei familii se cunoșteau mai bine, aveau încredere unii în alții și, mai ales, aveau toți aceeași țință: bunul mers al casei lor. Copiii vedeau de mici cum se lucrează, cum se vinde și ajutau după puterile lor. De pe la 10-12 ani intrau pe drumul pe care toți meșterii îl trecuseră pentru a fi acceptați în breaslă.

Să ajungi membru al unei bresle nu era lucru simplu. Mai întâi trebuia să intri ucenic la un meșter. Practic, cei care doreau să învețe meșteșugul și nu erau fii de meșteșugari, își lăsau părinții și intrau, pentru o perioadă, cu totul în grija maestrului. În noua lor familie petreceau între 2 și 4 ani, ajutând în atelier și deprinzând cunoștințe și îndemnări specifice. Meșterul îi era ca un părinte, iar ucenicul îi datora ascultare în toate și multă muncă.

După terminarea uceniciei, tânărul primea un certificat și devenea calfă. Intrarea în grupul calfelor era însoțită de o ceremonie. Flăcăul își alegea o pereche de nași, ca la cununie, și oferea o masa îndestulătoare pentru toți membrii breslei. Noua calfă ținea o cuvântare și bea 3 pahare de vin: unul pentru țară, al doilea pentru oraș și al treilea pentru breasla sa. De acum, tânărul avea două posibilități: să se angajeze la un meșter, unde să lucreze și să continue să învețe – de data asta fiind și plătit – sau să plece într-o călătorie, prin alte locuri unde se practica acel meșteșug, pentru a acumula noi experiențe. Stadiul de calfă dura și ea între 2 și 4 ani.

La sfârșit, tânărul trebuia să treacă examenul de meșter: avea de realizat singur, de la început până la sfârșit, un obiect mai complicat, dovedind astfel că este pregătit să intre în rândul breslașilor. De asemenea, ca să fie acceptat trebuia să fie un om cumsecade și era bine să fie însurat. După ce era primit în breaslă, noul meșter făcea un jurământ în fața *jude-lui* orașului că va respecta statutul breslei și că va contribui la bunăstarea orașului.

jude – conducătorul orașului, primarul de astăzi

25 Strana breslei olarilor din Drăușeni / Draas, în biserica fortificată a sașilor

26 Sfântul Eligiu, patronul aurarilor și al altor meșteri care lucrează cu metalul. A trăit în secolul al VII-lea în Franța și a fost el însuși de meserie aurar.

Un ospăț pe cinste

Iată o variantă de meniu pe care noul intrat în breaslă trebuia să-l ofere întregului grup de meșteri și calfe: „primul fel: prăjitură cu chimen și doi *claponi* cu orez; felul doi: diferite fripturi și anume: 1 purcel umplut, 1 găscă, 1 *clapon*, 4 găini umplute, 5 *funți* de mușchi de porc, 8 *funți* de mușchi de vită, mușchiul și jumătatea dinapoi a unui iepure; felul trei: varză cu carne; felul patru: orez cu lapte și jumări; după aceea, se serveau fructe. Pe lângă cele 4 feluri de mâncare, se bea vin în valoare de 2 *florini*“.

clapon – cocș îngrășat pentru carne

funț, funți – unitate de măsură medievală care cântărea aproximativ jumătate de kilogram

florin – monedă care a circulat în Transilvania până în secolul al XIX-lea; se bătea în aur sau argint.

Tablele de convocare ale căciularilor [27] și plugarilor [28] din Făgăraș, în colecția mv. Tablele se păstrau în lada breslei. Când starostele avea de făcut un anunț trimitea un ucenic sau o calfă cu tabla și cu o hârtie pe care erau scrise: data întrunirii, ce urma să se discute, pedeapsa pentru cei care vor lipsi. Tabla dovedea autenticitatea mesajului. I se mai spunea și tablă umblătoare.

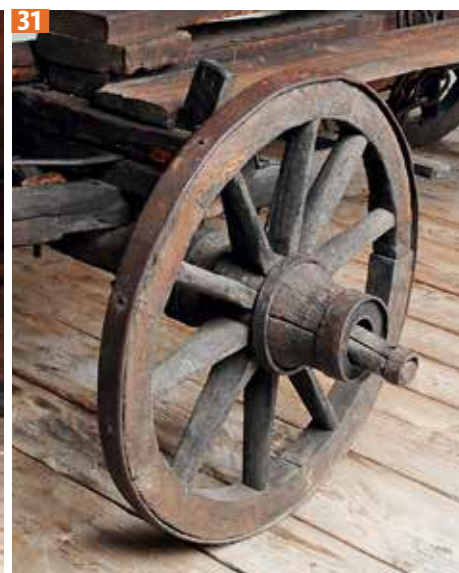
chiverniseală – bună gospodărie

Examene de meșter

Calfa trebuia să croiască o haină și să aprecieze corect diferite cantități de materiale necesare pentru felurite piese de îmbrăcăminte. [29] Iscusița și *chiverniseala* erau calități fără de care nu puteai fi meșter.

30 Calfa de căruțar trebuia să facă o trăsură frumoasă.

31 Calfa de rotar trebuia să meșterească o roată ferecată cu cerc de fier.

32 La lăcătuși examenul era mai lung și consta din 3 probe: tînichea – un lăcăt și o broască de ușă, cositor – o cupă sau o zăbală – și o unealtă agricolă, un târnăcop. Aurarii cereau calfei să facă o cupă, un inel cu piatră prețioasă, o lingură, un sigiliu sau o stemă.

33 Calfa de tâmplar trebuia să realizeze o masă și un dulap. Iată câteva din scule de care avea nevoie. Colecția MEB, Săcele

34 Calfa de cizmar avea de făcut două perechi de încălțăminte: una din *box* negru, cusută la ramă, alta cu *carâmbi* înalți și moi.

35 Calfa de măcelar trebuia să prepare un bou, un vițel și un porc.

36 Examenul de măiestrie la olari avea mai multe probe: o amforă de vin, o oală de lapte acru, o oală pentru fiert, 2 vase pictate. Iată o masă de olar cu roată. Colecția mv, Făgăraș

37 Ulcior, probă de meșter. Colecția mv, Făgăraș

box – piele de vită prelucrată, din care se lucrează încălțăminte și alte obiecte

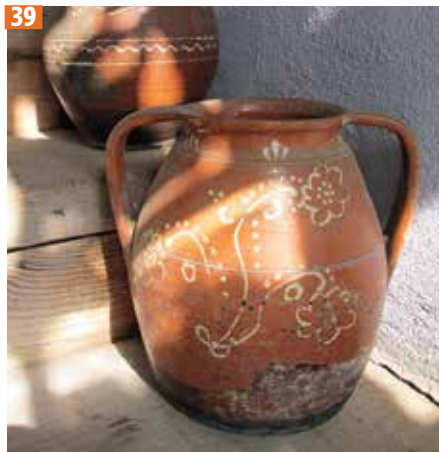
carâmb – partea de sus a cizmei care îmbracă piciorul de la gleznă până la genunchi.

38

39

40

42

41

38 Ulcior săsesc numit canceu. Colecția MNȚR

39 Oală de lapte românească. În astfel de vase se prepara iaurtul. Se numeau și lăptărese. Colecția Borcoman, Rupea

40 Diverse oale românești pentru gătit și păstrat hrana. Colecția МЕВ, Rupea

41 Farfurii săsești. Colecția MNȚR

42 Farfurii românești din Țara Făgărașului. Colecția MNȚR

43

Decorațiile obiectelor de ceramică, cele mai subțiri, cu linie precisă, sunt realizate cu cornul. Este un fel de călimară din ceramică sau din corn de animal, terminată cu o pană. Iată o olăriță de la Piscu, județul Ilfov, lucrând cu cornul, în anul 2012. În județul Brașov, nu se mai practică meșteșugul olăritului în zilele noastre.

44 Sobă îmbrăcată în plăci de ceramică, frumos decorate și pictate, numite cahle. Erau lucrate în tipar, adică un fel de forme în care se presa lutul, așa încât să iasă în relief modelele. Colecția mvl. Făgăraș.

45 Colecție de cahle în muzeul bisericii fortificate de la Viscri / Deutsch-Weisskirch

43

45

44

Povești adevărate

Aurarul din Săcele

Aurarii au fost odinioară o breaslă foarte renumită. Meșteșugul de a realiza obiecte și podoabe din metale prețioase și pietre scumpe a fost adus în Transilvania de sași. Ei lucrau pentru biserici: *potire*, *cristelnițe*, *cruci*, *candelabre*, *ferecături* pentru cărți sau pentru icoane, sfeșnice și altele. [46-48] Pentru curțile nobiliare și case înstărite se meșteșeau, printre altele, embleme, cupe, pahare, tacâmuri, castroane. Adesea, voievozii Țării Românești comandau aurarilor sași obiecte de cult pentru bisericile pe care le ridicau și le înzestrau. Foarte căutate erau și diferite piese care făceau parte atât din costumele orășenilor, cât și din portul sătesc de sărbătoare: cingători, paftale, inele, ace împodobite, salbe, agrafe, brățări, coliere. La început, ele erau specifice sașilor. În timp, însă, au fost preluate și de ceilalți. În secolul XIX, astfel de podoabe nu lipseau din zestrea fetelor, fie ele românce, săsoaice sau unguroaice. Ele se transmiteau în familie, din generație în generație.

În zilele noastre, acest meșteșug a devenit rar. Urmașii aurarilor de demult sunt bijutierii de astăzi. Acum, bijuterii pretențioase sunt, cel mai adesea, aduse din străinătate. Oamenii mai apelează la puținii meșteri, atunci când doresc să repare sau să *personalizeze* unele podoabe. Piese mai simple se mai găsesc manufacturate de romii zlătari și ei puțin, în zilele noastre. Despre piesele de costum de odinioară, aproape nu mai poate fi vorba.

47

48

46

46 Capelanul bisericii săsești din Hărman / Honigberg, cu vasele bisericești, 2009

potir – cupă cu picior, folosită în slujbele bisericești pentru pregătirea Sfintei Împărtășanii.

cristelniță – vas mare în care se scufundă copilul la botez. Putea fi din metal, dar și din piatră.

ferecătură – îmbrăcătoare, de obicei din argint, decorată cu personaje și alte modele, pentru cărți bisericești sau icoane. În cazul celor din urmă, se obișnuia ferecarea, deasupra panoului pictat, lăsând desenul și culorile vizibile doar în zona chipurilor.

47 Ferecătură pentru *Evanghelie* lucrată de meșterul aurar sas Georg May din orașul Brașov pentru biserica Sf. Nicolae din Șchei. Azi, în Muzeul Prima Școală Românească. Astfel de obiecte prețioase erau, de obicei, comandate de citori pentru bisericile lor.

Evanghelie – carte care cuprinde Noul Testament, partea din Biblie în care se relatează viața lui Iisus Hristos, Faptele Apostolilor și Epistole (scrisori trimise de unii dintre apostoli primelor comunități de creștini). Este cartea din care se citește în mod solemn în timpul slujbelor bisericești.

candelabru – suport cu mai multe brațe pentru lumânări. În prezent, multe dintre candelabrele vechi sunt adaptate pentru becuri electrice.

48 Candelabru bisericesc din Viscri / Deutsch-Weisskirch

Și totuși.... Am aflat că la Săcele există un meșter care lucrează *paftale*, ace, cingători, exact ca pe vremuri. Șipoș Iștvan s-a apucat de acest meșteșug după ce a ieșit la pensie. [49] Ce l-a făcut să încerce truda vechilor aurari? Moștenise de la mama lui o cingătoare veche, care l-a fascinat din copilărie. Și-a dorit foarte mult să poată meșteri una la fel și de aici a început totul.

„E nevoie de mult timp, de răbdare, e o treabă foarte minuțioasă, de multă finețe. Trebuie să ai respect pentru ceea ce faci, să vină din suflet și să ai voință să duci treaba până la capăt. Ți trebuie bineînțeles și o anumită îndemânare, pricepere pentru așa ceva. Ce să zic, dacă aș lucra așa, 7-8 ore pe zi, aș putea face acum o cingătoare într-o săptămână bună. (...)

La noi în Săcele, există un grup de femei care și-au făcut ele, cu mâna lor, costume noi, exact așa cum le aveau părinții ori bunicii noștri. Au învățat să coasă și să țasă de la mamele lor, și acum, prin mâinile lor, revin la viață motive foarte vechi. Tot ce am făcut până acum, am făcut pentru ele. Costumele trebuiau completate cu podoabele tradiționale, paftaua aceasta de pus la gât și cingătoarea de la brâu.

Odată, când am dat o pafta unei femei de aici, de la noi din sat, a fost atât de impresionată încât a plâns. Pur și simplu nu-i venea să creadă că așa ceva se mai poate face astăzi. Era exact cum știuse de la părinții ei. Vedeți, pentru mine asta e cea mai mare răsplată.

Aș învăța și poate oricine să vină să îi arăt, să îi explic tot ce știu. Nu e lucru ușor, dar ce lucru frumos pe lume asta e ușor? Lucrurile care rămân, de care poți fi mândru peste ani nu sunt simple. Dar merită tot efortul.“ (Arhiva povestisasesti.com)

49 pafta - încheietoare decorată, pusă la haine sau la cingători și lucrată, de obicei, din metal prețios.

49 Arhiva povestisasesti.ro
50 Cingătoare săsească, secolul al XIX-lea. Colecția MVL, Făgăraș

Cărbunarii

Te-ai gândit vreodată cum se obține mangalul, acel cărbune ușor pe care îl folosește oricine la grătar? Este și acesta un meșteșug, pe care l-am întâlnit pe dealurile de pe lângă Viscri / Deutsch-Weisskirch. Nea Imre și soția lui trăiesc opt luni pe an într-o casuță pe roți, izolați, la câțiva kilometri de sat. În fiecare an produc, cu doar patru mâini, zeci de tone de cărbuni. [53] Când i-am vizitat ne-au explicat cum se face cărbunele, arătându-ne câteva fotografii. Lemnul se așează într-o grămadă mare și foarte ordonată, care apoi se acoperă cu pământ. [54]

51 Se pune foc în interiorul mușuroiului uriaș, printr-un canal special lăsat în peretele construcției.

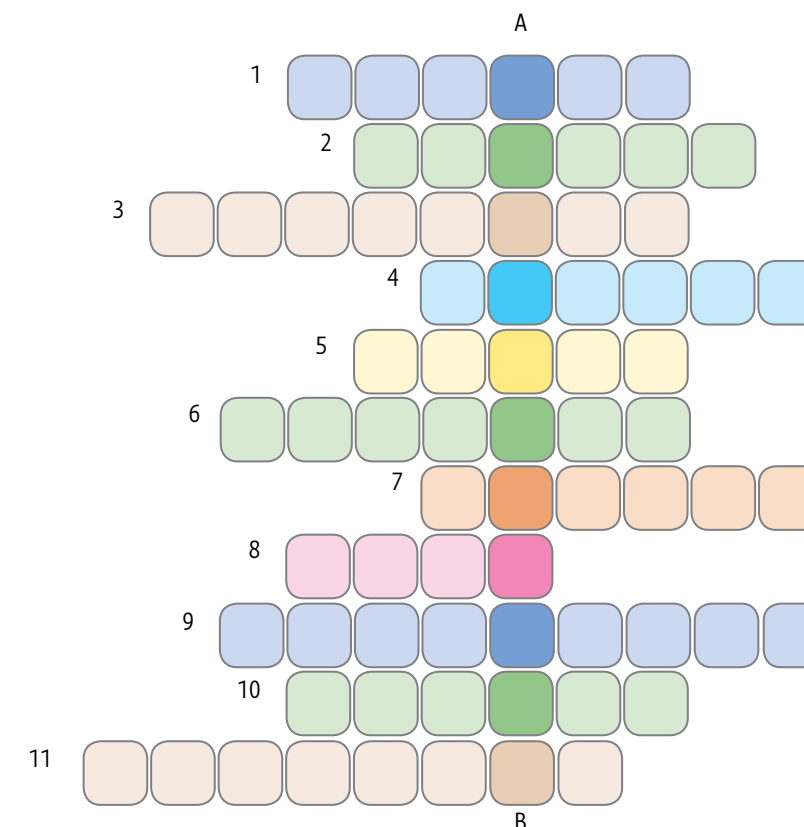
52 Când mușuroiul începe să fumege focul este domolit așa încât arderea să fie mocnită. Mușuroiul arde două săptămâni zi și noapte sub supravegherea cărbunariilor. După ce se răcește, pământul se dă la o parte și iese la iveală cărbunele.

SCHIȚĂ

1. Desenează și tu luând ca model unul dintre obiectele de meșteșug prezentate.

Jucați spânzurătoarea folosind cuvinte despre meșteșug!

COMPUNERE

Cred că în această lecție ai întâlnit multe cuvinte noi. Folosește-le într-o compunere despre meșteșuguri!

REBUS

A-B. Îndeletniciri prin care materialele naturale devin obiecte necesare traiului.

1. Probă pe care o dădea calfa pentru a fi primită în rândurile meșterilor.
2. Cel care începe să învețe un meșteșug sub îndrumarea unui meșter.
3. Conducător de breaslă.
4. Locuri de șezut în biserică, pictate cu însemnele breslei care le deținea.
5. Însemn al breslei care era purtat înaintea meșterilor, în ceremoniile publice.
6. Grup organizat de meșteri
7. Meșteri care lucrau cu metale și pietre prețioase.
8. Loc în care meșterii își vindeau produsele.
9. Meșteri care fac mangal.
10. Meșteșug care lucrează cu lutul, transformându-l în vase.
11. Meșteșug care lucrează cu fierul prefăcându-l în diferite obiecte.

Sfântul Nicolae

O să-ți povestesc pe scurt istoria unuia dintre cei mai iubiți sfinți creștini, foarte drag și românilor brașoveni. În multe localități, oamenii i-au închinat biserici. Iată câteva dintre ele: Șcheii Brașovului, Râșnov, Zărnești, Rupea, Făgăraș, Sânpetru, Săcele și altele.

O istorie din Orient

Sfântul Nicolae s-a născut în secolul al III-lea, într-o familie de oameni credincioși, dintr-un orașel numit Patara. De mic și-a uimit părinții cu semne minunate, care prevesteau viața lui plină de ascultare și iubire de Dumnezeu.

Se spune că în zilele de post, miercuri și vineri, nu sugea lapte decât după rugăciunea de la apusul soarelui. Copilul a crescut frumos și plin de înțelepciune. A fost dat la învățătură pe lângă un unchi de-al său, care era episcop. La vârsta potrivită, a fost sfințit preot, iar când unchiul său a plecat din lumea aceasta, Nicolae a fost pus episcop în locul lui. Pentru că simțea că nu este vrednic de marea cinste, dar și de greua responsabilitate de a fi episcop, Nicolae a primit un semn minunat de la Dumnezeu, ca să prindă curaj. În vis i s-au arătat Mântuitorul și Maica Domnului, fiecare aducându-i câte un dar: Iisus o evanghelie, iar Fecioara un *omofor*. Așa a înțeles Nicolae că într-adevăr este voia lui Dumnezeu ca el să devină episcop. În majoritatea icoanelor sfântului, apar reprezentați, în stânga și în dreapta capului său, Iisus și Maica Domnului, cu darurile lor. [1]

Patara – localitatea se află în prezent în Turcia, pe țărmul Mării Mediterane.

episcop – mai mare peste preoții dintr-o regiune, responsabil de organizare, bunul mers al bisericii, sfințirea preoților și altele.

omofor – veșmânt bisericesc în forma unei eșarfe, pe care episcopul îl poartă în jurul gâtului și pe umeri, în timp ce slujește. Este un simbol al oamenilor, pe care episcopul trebuie să-i slujească, ca și cum i-ar purta cu sine.

1 Icoană pe sticlă. Colecția MNȚR

2

3

4

2 Icoană pe sticlă. Colecția Borcoman, Rupea

3 Opinci. Colecția MNȚR

4 Car de nuntă unde se puneau o parte din zestre. Se ducea cu alai de la casa miresei la cea a mirelui. Zona Rupea. Colecția МВБ, Rupea

De-a lungul vieții sale, a făcut multe fapte bune și chiar *minuni*. A ajutat oameni nedreptățiți, negustori, marinari, călători, fete de măritat, săraci și bogați, *de la vlădică până la opincă*. [3] Oamenii își amintesc mai ales despre cum a dăruit unui tată sărac banii de care avea nevoie pentru a-și putea înzestra pentru măritiș cele trei fete. De atunci, bunul Nicolae este cunoscut ca aducător de daruri. În multe dintre icoanele sfântului sunt prezente personajele acestei întâmplări.

minuni – întâmplări mai presus de putința omului, care se pot explica doar prin puterea lui Dumnezeu.

de la vlădică la opincă – toți, indiferent de avere sau importanță; vlădică înseamnă episcop, iar opinca este cea mai simplă încălțăminte purtată de obicei de țărani.

Înzestrarea unei fete pentru măritiș nu era un lucru simplu. În satele de demult, munca pentru zestre începea încă din copilăria viitoarei mirese. Străbunica, bunica, mama și, când mai creștea, și fata, țeseau, coseau, croiau, înflorau, pentru ca tânăra să aibă tot ce-i trebuie în viitoarea ei gospodărie. Pe lângă perne, fețe de masă, cuverturi, ștergare, straie, icoane, *chindeie*, mai erau și: pământuri, animale, diverse obiecte gospodărești și bani.

chindeu – ștergar împodobit cu multă migală care se agață la icoane, la ferestre, pe lângă fotografii vechi de familie sau alte obiecte care înfrumusețează pereții casei.

Ctitorii

Dintre românii brașoveni, o parte s-au ocupat încă din vechime cu comerțul. Erau negustori sau făceau cărăușie, spre Apusul Europei sau prin Orient. Ei reușeau uneori să se îmbogățească și puteau astfel sprijini ridicarea și înfrumusețarea bisericilor. Pentru că îl aveau ocrotitor pe Sfântul Nicolae, puneau uneori bisericile în paza lui.

La Rupea, de exemplu, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, lăcașul de rugăciune al românilor era din lemn și neînălțător. Cu ajutorul unor negustori din Șcheii Brașovului a fost ridicată o biserică din piatră și cărămidă, mai trainică și mai mare. La Rupea, târgul cel mai mare se ținea în săptămâna dinaintea Paștelui. Pentru creștini era o săptămână importantă, cu slujbe multe și frumoase. În biserică mică și veche, negustorii brașoveni nu se puteau bucura pe deplin de rugăciuni și cântări. Așa că, s-au hotărât să ridice lăcașul cel nou, care să le amintească și de biserică lor de acasă, Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului. Ei sunt ctitorii bisericii din

Rupea.

Cel care hotărăște, plănuiește și plătește ridicarea unui lăcaș bisericesc sau a unei alte clădiri mai importante (spital, școală etc.) se numește ctitor. O biserică are de obicei mari ctitori, cei care o ridică sau o refac din temelii și alți ctitori, cei care dăruiesc obiecte, contribuie la înfrumusețarea ei, îi lasă moștenire diferite

averi sau o sprijină în cheltuielile de zi cu zi. Pentru creștini este un lucru mare să fii ctitor. În fiecare biserică, preoții și credincioșii se roagă pentru sufletele ctitorilor așa: „Pe ctitorii acestui sfânt lăcaș și pe alți ctitori, miluitori și binefăcători, să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru împărăția Sa“. De obicei, ctitorii mari sunt pomeniți cu numele, pentru ca oamenii să nu-i uite, cât timp va dăinui biserică. Imaginea lor este pictată în interiorul lăcașului, de obicei de-a stânga și de-a dreapta ușii de intrare. Această reprezentare se numește tablou votiv. Gândește-te că demult nu existau fotografii, prin urmare, pictura era singurul mod de a arăta urmașilor chipul ctitorilor.

FAMILIE DE CUVINTE

ctitor, ctitorie, a ctitori, ctitoricesc

5 Preotul Stoica și soția lui Bucura, cei care au ctitorit pictura bisericii românești din Cristian

6 Cel care hotărăște, plănuiește și plătește ridicarea unui lăcaș bisericesc sau a unei alte clădiri mai importante (spital, școală etc.) se numește ctitor. O biserică are de obicei mari ctitori, cei care o ridică sau o refac din temelii și alți ctitori, cei care dăruiesc obiecte, contribuie la înfrumusețarea ei, îi lasă moștenire diferite

Ce este hramul unei biserici?

Este sfântul sau sărbătoarea pe care ctitorul a ales-o pentru a-i închina construcția sa. Este, dacă vrei, ziua de aniversare a acelei biserici. Cel mai adesea, alegerea hramului se leagă de împrejurările în care a fost ridicată ctitoria. Spre exemplu, la Rupea, ctitorii erau negustori șcheieni, iar lăcașul purta numele patronului lor și a bisericii lor de acasă. Sfântul de hram este apărătorul și stăpânul bisericii, aceasta fiind, într-un fel, casa lui.

Icoana hramului se află întotdeauna deasupra ușii de la intrarea în biserică și în partea dreaptă a iconostasului, în rândul panourilor mari. Icoana de hram este adesea cea mai veche din biserică. Ea se transmite de la vechiul lăcaș la cel nou.

iconostas - perete împodobit cu icoane, așezate într-un anume fel, care desparte altarul de restul bisericii.

6 Sf. Nicolae din Făgăraș, intrarea în biserică

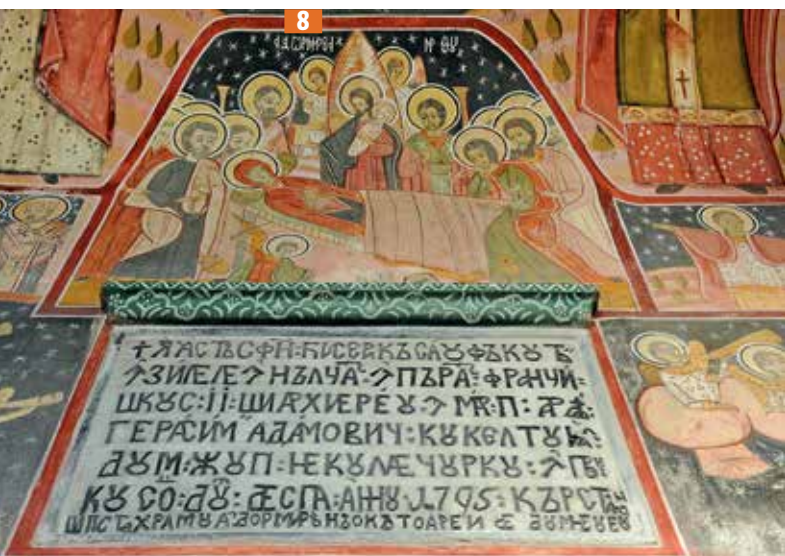
7 Interiorul bisericii românești din Turcheș, Săcele

ȘTIAI CĂ...

Până nu demult, majoritatea oamenilor nu știau să scrie și să citească. De aceea, picturile din biserică aveau rolul de a povesti, ca un fel de benzi desenate, episoade din istoria sfântă și din Viețile Sfinților. Astfel, toți cei care le vedeau se puteau gândi la semnificația lor. De ajutor erau și textele citite în timpul slujbelor.

Ce este pisania?

Pisania este o scurtă prezentare a bisericii. Se cioplește, de obicei, pe o lespede de piatră, ca să fie cât mai durabilă. Alteori se pictează. Se așază deasupra intrării în biserică, sub icoana de hram. Face parte, cel mai adesea, din *ancadramentul* ușii. În pisania sunt înscrise: o laudă către Dumnezeu, sfântul de hram, numele ctitorului, împrejurarea ctitoririi, anul, luna și ziua sfințirii, numele conducătorului țării și al mai marelui Bisericii din vremea aceea.

Descifrează inscripția!

„Această sfântă biserică s-au făcut în zilele înălțatului împăratului Franciscus II și arhieru în marele principat al Ardealului Gherasim Adamovici, cu cheltuiala dumnealui jupan Neculae Ciurcu împreună cu soția dumisale Despa. Anul 1795 și sfântu hramu Adormirii Maicii Domnului“.

arhieru = episcop = vlădică

8 Iată pisania bisericii românești din Cristian

ȘTIAI CĂ...

Mare parte a inscripțiilor din bisericile vechi românești sunt scrise în limba română, cu alfabet chirilic. Acest alfabet s-a folosit până în a doua parte a secolului al XIX-lea, fiind apoi înlocuit cu alfabetul latin. Cu puțin exercițiu poți desluși inscripțiile. Cea de alături îți va servi drept ajutor. Apoi, poți folosi acest alfabet ca pe un cod secret, cu prietenii tăi.

Sf. Nicolae din Făgăraș

„Într-acest an (1698) au trimis Măria Sa pe Neagoe Pitariul Rătescu în Țara Ardealului, la Făgăraș, de au isprăvit o biserică, care încă din anul trecut l-au trimis Măria Sa de au început din temelie a o lucra, cu cheltuiala Măriei Sale. Pentru că neavând creștinii de acolo biserică, trimis-au la Măria sa cu multe rugăciuni ca să le facă o biserică. Și neapărându-se Măria Sa de un lucru dumnezeesc ca acesta, stătut-au bucuros după rugăciunea lor și au trimis de au făcut biserică mare și frumoasă întru cinstea celui mare făcător de minuni, Sfântului Nicolae.“
(Cronica lui Radu Greceanu)

9 Icoana de hram de pe iconostas

10 Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului este cea mai renumită și impunătoare biserică a românilor din această parte de țară.

11 Biserica Sf. Nicolae din Râșnov este cea mai veche biserică zidită a românilor brașoveni, ctitorită de voievodii Țării Românești, în a doua parte a veacului al XIV-lea.

12 Biserica Sf. Nicolae din Zărnești a fost ctitorită pentru românii de la poalele Pietrei Craiului de Neagoe Basarab, voievodul Țării Românești, la începutul secolului al XVI-lea.

13 Biserica Sf. Nicolae din Făgăraș a fost ridicată de Constantin Brâncoveanu, voievodul Țării Românești, la rugămintea românilor făgărașeni.

Primul colind

De Sfântul Nicolae în satele românești din Țara Făgărașului se forma ceata feciorilor, cea care urma să colinde satul cu cântece și urări în salba de sărbători ale iernii, până la Sfântul Ion. În ajunul sfântului Nicolae era și primul colind. Cântarea lor se cheamă „zăurit” pentru că începea în miezul nopții și dura până dimineța. Iată ce povestește un fost flăcău de ceată din Corbi, un mic sat la poalele Făgărașului: „La Sf. Neculae, în seara de ajun, ceata merge la toți Neculăii, din leagăn până e bolnav de bătrân, și îi colindă. Pornesc pe la 12-1 noaptea și continuă până termină. Se cântă la fereastră, nu se cere voie la nimeni, indiferent dacă are sau nu lumină aprinsă. Se cântă la toți. Nu se bagă nimeni în casă, vin Neculăii afară sau dacă sunt chiar mici, sub 2-3 ani, ies părinții și mulțumesc.” Erau anumite versuri pentru fiecare vârstă și unele mai speciale pentru preot. Iată cum erau colindați copiii:

„Soarele Domnului nostru
Soarele au răsărit
Dar razele unde batu?
Bat în cruce de fereastră,
Cruce-n casă, după masă.
Dar la masă cine-mi șade?
Șed boierii țării
Și tot beau și ospătează
Și roagă pe Dumnezeu
Să crească și Laie mare,
Să-l văd vârstă de voinic,
Pi-un cal negru încălecând (...)
Noi cântăm și colindăm
Cestui domn bun i-o-nchinăm
I-o-nchinăm cu sănătate,
Că-i mai bună decât toate.”

14 Frescă din biserica Sf. Nicolae din Râșnov

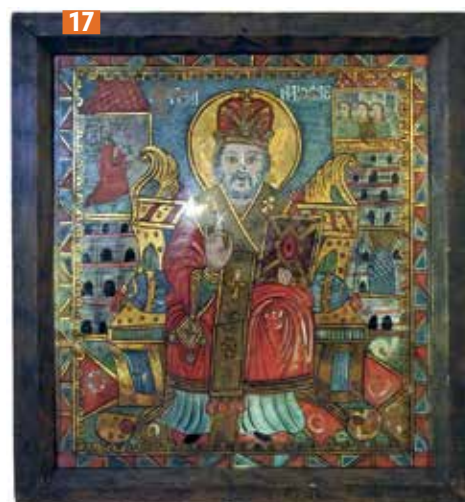
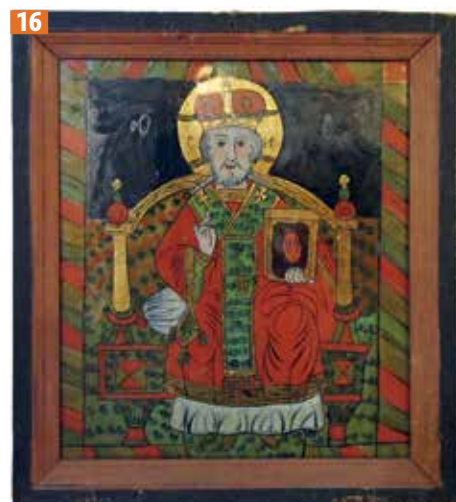
15 Ceata feciorilor din Drăguș. Colecția FCRN

16 Colecția MVL, Făgăraș

17 Colecția MVL, Făgăraș

18 Colecția Borcoman, Rupea

Sf. Nicolae în diferite icoane pe sticlă

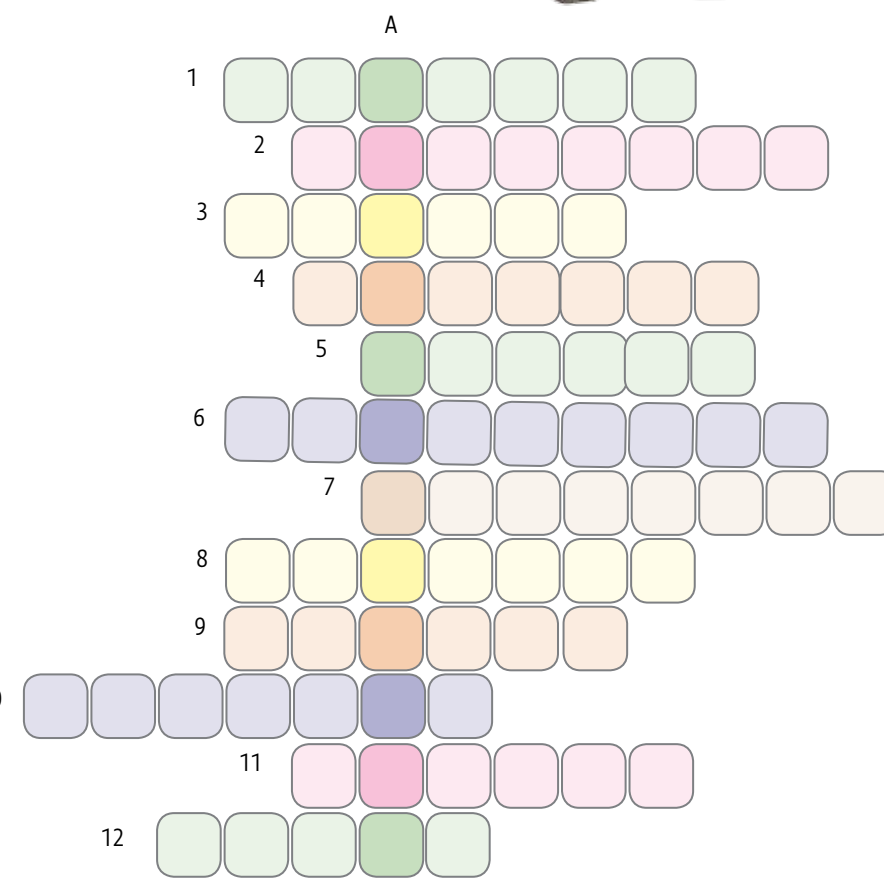
Cum îl alinți pe Nicolae?

Niculiță, Liță, Nicu, Lae,
Culiță, Nicușor, Nae

REBUS

A-B. Dărnice

- Localitate brașoveană în care se păstrează o biserică ctitorită de voievodul Constantin Brâncoveanu cu hramul Sf. Nicolae.
- Se ocupă cu vânzut și cumpărat de mărfuri.
- Întâmplări mai presus de puterea omului, care se petrec adesea în preajma sfinților.
- Inscripție deasupra ușii de intrare a monumentelor, pe care sunt înscrise: hramul, numele ctitorului, anul și altele.
- Localitate unde se păstrează cea mai veche biserică românească zidită din județul Brașov.
- Perete împodobit cu icoane care desparte altarul de restul bisericii.
- Orășel la poalele Pietrei Craiului, unde se găsește o biserică a Sfântului Nicolae, ctitorită de voievodul Neagoe Basarab.
- Mai mare peste preoții dintr-o regiune
- Locul de naștere al Sfântului Nicolae
- Numele sfântului aducător de daruri.
- Cel care hotărăște și plătește ridicarea unei biserici sau a unei alte clădiri publice.
- Zonă din orașul Brașov, unde se găsește cea mai renumită biserică a românilor din această parte de țară.

COMPUNERE

Scrive o compunere despre Sfântul Nicolae, ajutându-te de imagini și de povestirile din acest capitol. Înfrumusețează lucrarea ta cu multe desene.

SCITIȚĂ

Desenează, la alegere, după imaginile prezentate în lecție.

Crăciunul. Anul Nou. Boboteaza

Salba de sărbători ale iernii este pentru toți brașovenii prilej de mare încântare. Fiecare, pe limba și cu obiceiurile lui, cu toții, de la mic la mare, petrec și se bucură.

Icoana Crăciunului

Privește cu atenție imaginea de alături! Este icoana Crăciunului. **1** În jurul ieslei din Bethlehem, înconjurată de cerul înstelat, găsești toate personajele despre care știi din colinde. În centru, Maica Domnului, îmbrăcată cu strai roșu, îl prezintă pe pruncul nou născut, sub suflarea caldă a animalelor. Iisus a fost bebeluș, așa cum am fost toți. Ce poate fi mai blând, mai dulce și mai nevinovat decât un prunc...? Micuțul este scaldat în lumina stelei călăuzitoare. În partea stângă, cei trei crai de la Răsărit vin cu darurile lor: aur, *smirnă* și *tămâie*. În dreapta, I se închină păstorii. Îngerii poartă o panglică pe care stă scris: Nașterea Domnului. La picioarele ieslei îl găsim pe bunul bătrân Iosif, plin de mirare: „Oare cine să fie acest copilăș, născut din Fecioară, căruia i se închină și cerul și pământul...?”

smirnă și *tămâie* – rășini extrase din trunchiurile unor arbori exotici, care cresc în Asia și Africa. Atunci când sunt arse răspândesc un miros aromat și pătrunzător. Sunt folosite în ceremoniile religioase, dar și în medicină.

izvodit, a izvodit – a crea, a face, a inventa, a întocmi, a născoci

tropar - cântare bisericească scurtă, de laudă, în cinstea unui sfânt sau unei sărbători

Colind

„Cerurile s-au vorbitu
Din Apus la Răsăritu
Un prunc mic a *izvoditu*
Și pe pământ a venitu
Din urât făcea frumosu
Și curat din păcătosu.
Coborât-a ceru-n josu,
Într-un cuvânt luminosu
Și pe noi ne-a ridicatu
De-a dreapta ne-a așezatu
Lângă Tatăl laudatu
Fie binecuvântatu!”
(Copăcel, 1990)

1 Icoană pe sticlă din Țara Făgărașului, 1894. Colecția mvl, Făgăraș

2 Ladă de zestre din zona Bran. Colecția msb. Privește cu atenție creștăturile în lemn și compară-le cu cele ale lădiței din icoană, pe care stă micul Iisus! Pruncul pare să fi venit pe lume chiar în județul nostru!

„Fecioara astăzi pe Cel mai presus de
ființă naște,
și pământul peștera Celui neapropiat aduce;
Îngerii cu păstoriile slavoslovesc
Și magii cu steaua călătoresc;
Că pentru noi s-a născut Prunc tânăr,
Dumnezeu Cel mai-nainte de veci.”
(Troparul Crăciunului).

SCITĂ

Desenează o schiță după icoana Crăciunului.

Obiceiuri de Crăciun și Anul Nou

Poți fi uimit de cât de multe și diverse sunt obiceiurile din Sărbătorile de iarnă! Fiecare etnie le are pe ale ei. Erau asemănătoare, de la un sat la altul. Desigur, există și tradiții specifice fiecărui loc. Eu îți voi povesti câteva dintre ele, ca să înțelegi cum se petreceau lucrurile.

Ceata feciorilor și Turca

De la Sfântul Nicolae și până în Ajun, feciorii au pregătit colindul. De la început ceata se organizează. Câțiva dintre flăcăi au roluri mai speciale. Sunt aleși de tot grupul. Vătaful mare este conducătorul cetei, cel care poartă de grijă ca totul să se petreacă bine. Vătaful mic îl înlocuiește la nevoie. Bucătarul mare și cel mic se ocupă cu hrana cetei. Crășmarul mare și cel mic, cu băutura. Unul dintre flăcăi va căra desagi cu bucatele primite de colindători. I se zice diferit, de la un loc la altul, iapă sau măgărar. Mai este și casierul, „sameșul”. Cu toții aleg o gazdă, o familie în casa căreia ceata se adună, seară de seară, pentru repetiții. Zilele de sărbătoare, de la Crăciun la Sfântul Ion flăcăii rămân în casa gazdei. Ei aduc aici șase brazi înalți, care se așază ca un semn de o parte și de alta a porții.

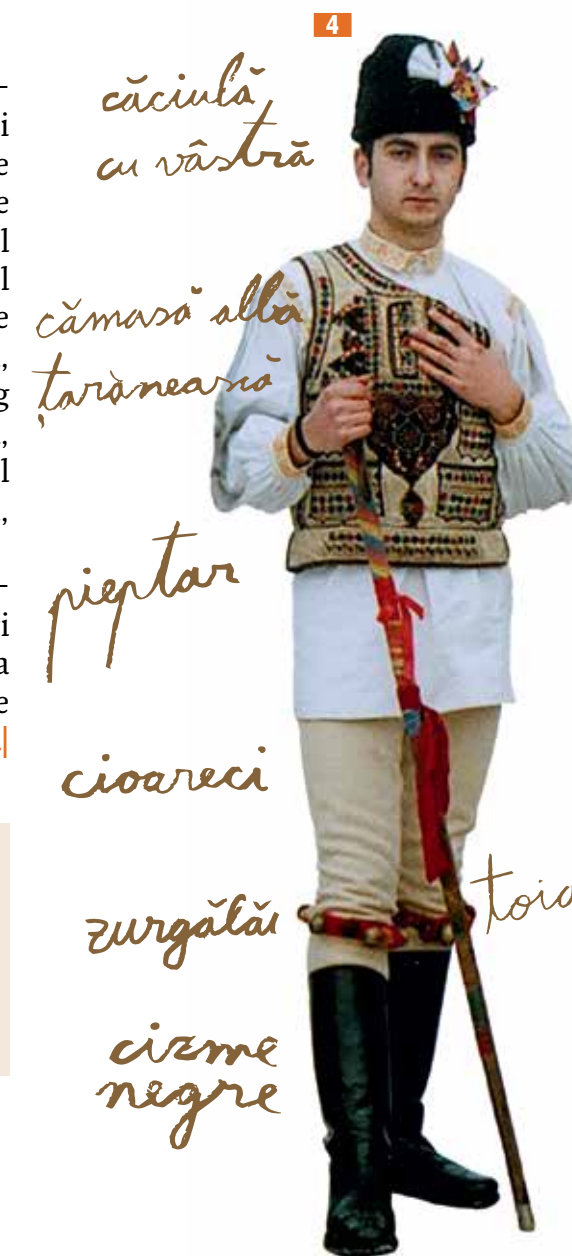
Flăcăii din ceată sunt îmbrăcați de sărbătoare și poartă neapărat căciulă cu *văstră*. Banda tricoloră nu lipsește. Uneori toți flăcăii o poartă legată peste piept, în diagonal. Deasupra cizmelor leagă șnururi cu zurgălăi. Ceata avea și un steag care era lucrat din vreme de două fete alese de vătaful mare. **4** Conducătorul cetei ține și un toiag împodobit.

4 Vătaf de ceată din Drăguș

văstră - podoabă la pălărie și mai ales la căciulă, pentru feciori. Pot fi flori naturale sau din hârtie și poleială, pene de păun sau toate laolaltă.

3 Iisus și Sfântul Ioan copii, icoană pe sticlă din zona Brașov. Colecția MNTR

*căciulă
cu văstră*

*cămasă albă
taronească*

pieptar

cioareci

zurgălăi

*cizme
negre*

toiag

În unele sate ceata feciorilor colindă și cu Turca. Este o arătare veselă pe care tot flăcăii cetei o meșteresc la întâlnirile lor. Ei adună de pe la fetele și femeile tinere din sat fețe de masă și alte țesături, curele cu ținte, panglici colorate, cât mai mulți colopoței și inele. Turca se începe cu coarnele și cu botul care este din lemn acoperit cu blană și prins în așa fel încât să poată clămpăni în ritmul muzicii. Apoi, flăcăii cos materialele, unul de altul ca o pelerină care îmbracă cu totul turcașul. Cu cât mai multe culori și petice cu atât mai bine! [5]

Ceata pornește colindul în seara de Ajun. Este însoțită și de lăutari. Primii colindați sunt „aleșii”, primarul, preotul, învățătorul și alți oameni mai de vază. Apoi, satul se ia de la un capăt la celălalt, casă cu casă. Oamenii simt bucuria de a primi colindătorii ca pe o mare apropiere de Dumnezeu. În versurile populare gazda stă la masă cu Tatăl ceresc, cu Maica Domnului și cu Sfântul Ion și beau toți cu același pahar!

Flăcăii cetei sunt cinstiți, după puterile gazdei, cu bucate și cu bani. La sfârșitul colindului vătaful mare spune: „Aveți feciori gura de aur și-i mulțumiți jupânului gazdă pentru darul de galbeni. De unde a golit Dumnezeu să-i împlinească cu mia, cu suta!” În dimineața primei zile de Crăciun, după noaptea de colind, tot satul merge la biserică și ceata cântă din nou, tot repertoriul, la sfârșitul slujbei. [6]

„Ale cui s-aceste curți
Așa mândre luminate,
Cu ferestre-nziuate?
Iar la masă cine șade?
Șade bunul Dumnezeu
Și-n al doilea colț de masă,
Șade Maica Preacurată.
Și-n al treilea colț de masă,
Șade Ion, Sfântul Ioanu.
Și-n al patrulea colț de masă,
Șade gazda prea frumoasă.
Toți închină cu-n pahar. (...)”
(Șinca Nouă, 1993)

5

5 Turcă din Țara Oltului. Coletția MNȚR

6 Ceata feciorilor din Bucium, la colind, la casa preotului din sat, 2007

6

Pedepse

Feciorii care ieșeau din vorba vătafului mare primeau pedepse hazlii. Erau duși la vale cu lăutari și obligați să se spele în apa rece din râu sau erau legați pe o săniuță și purtați cu muzică prin tot satul.

Steaua

În ziua de Ajun, și copiii colindă satul. Steaua este un colind, un obicei, dar și un obiect meșterit chiar de ei. Steaua povestește și întruchipează astrul care a luminat la Nașterea Mântuitorului, conducând cei trei crai și păstorii spre ieslea din Betlehem. Fiecare grup de colindători își confecționează propria stea. De aceea stelele sunt foarte diverse, fiecare după fantezia și priceperea micilor meșteri. Ele au în comun:

- forma cu 6 sau 8 colțuri, de obicei din lemn
- icoana Crăciunului și încă o icoană, care trebuie să stea în centrul stelei, pe o față și pe alta
- decor cât mai scilpitor; pot fi decorate cu beteală, staniol, vopsea, crenguțe de brad, alte podoabe din pomul de Crăciun

ATELIER

Construiți o stea de colind și mergeți cu ea la urat!

8

7

7 Stea meșterită de copii în anul 2012

8 Băieții mai mărișori umblă cu Irozii, un scurt spectacol, cu dialoguri și cântece, cu care merg din casă în casă. Copiii întruchipează personaje din istoria sfântă: Irod, cei trei crai, îngerul și păstorii. Toți, în afară de păstori, poartă coifuri colorate din hârtie glasată și săbioare de lemn.

craii - se numesc: Gaspar, Baltasar și Melchior

Coroana de Crăciun

În așteptarea Crăciunului, în satele săsești, copiii meștereau candelabre împodobite, pe care le duceau la biserică, în ajunul sărbătorii. Băieții mergeau în pădure și aduceau crenguțe de *brebenoc*. [10] Le așezau pe un suport de lemn, împreună cu rămurele de ienupăr și brad, *lumânări*, stegulețe desenate și decupate din hârtie colorată, flori de hârtie, pene de păun. În Seara cea mare, în bisericile vechi de piatră răsunau glasurile copiilor, care cântau în latină *Quem pastores*. Erau acompaniați de fanfara satului.

Există obiceiul ca în a treia zi de Crăciun băieții de școală să ducă fetelor furci de tors, frumos pictate. [11] Erau comandate la tâmplar sau lucrătoare de tați. Însotite de urări, erau considerate un semn de prietenie. Băieții erau poftiți în *camera curată*, ospătați, iar cel care a adus furca era cinstit și cu câțiva bănuți. [12] Cu o furcă frumoasă, primită de la un prieten, torsul era, desigur, mult mai plăcut.

[11] Colecția MNȚR
[12] Camera curată din Țara Făgărașului, reconstituită la MVL

brebenoc - este o plantă ale cărei frunze lucioase rămân verzi în timpul iernii, sub zăpadă. La fel ca și alte plante mereu verzi, e folosită în momente sărbătorești, ca un semn al veșniciei

lumânările, demult, erau turnate de băieți, din ceara stupilor de albine

Quem pastores laudavere - primele versuri, în limba latină, ale unui vechi colind. Înseamnă „Acela pe care îl laudă păstorii”. Unele cântece de Crăciun au continuat să fie cântate în limba latină, de pe vremea când întreaga slujbă bisericească se ținea în vechea limbă a romanilor.

[9] Coroana meșterită la Viscri / Deutsch-Weiskirch în iarna anului 2012, de cei câțiva sași rămași în sat. Arhiva viscri25

În casele țărănești, fie ele românești, săsești sau ungurești, exista o cameră în care se păstrau obiectele cele mai frumoase ale familiei. I se zicea *camera curată*, „casa dinainte” sau „casa cea frumoasă”. Aici era zestrea gospodinei și a fetelor de măritat, laolaltă cu alte obiecte agonisite în timp: țesături lucrate cu mîgală, ulcioare și farfurii, straiile de sărbătoare, icoane pe sticlă, mobilier pictat și altele. Era camera în care erau primiți oaspeții și invitații la anumite evenimente: nunți, botezuri, înmormântări, onomastici, sărbători. În unele case, mai există și astăzi „camera curată”.

Jocul Borița

Ceangăii din zona Săcele joacă Borița. [13] La fel ca și Ceata Feciorilor, grupul dansatorilor se strânge cu un timp înainte de sărbătoare. Își alege vâtaf, 2 dansatori, flăcăul care va fi mascat (Kuka) și casierul. [14] Participă feciori de 15-16 ani, pricepuți la dans. Și ei tocmeșc muzicanți și aleg o gazdă. Colindă satul de la un capăt la altul în unele locuri în Ajun sau, în altele, în a treia zi de Crăciun. Dansează și cântă pentru fiecare familie din sat. La sfârșit, primesc de-ale gurii, băutură și bani.

[14] ATTELIER

Adunați-vă mai mulți copii și construiți o mască de Kukă, pe cât se poate din materiale naturale.

[16] În a treia zi de Crăciun este ziua Sfântului Ștefan, primul *mucenic* al creștinilor. Iată scena martiriului său, pictată în biserica Adormirea Maicii Domnului din Turcheș.

mucenic - om care câștigă sfințenia, fiind chinuit și ucis pentru credința sa, la care nu vrea să renunțe.

[13] Borița se joacă în cerc. În mijloc e vâtaful care dirijază mișcările flăcăilor. Colecția MEB Săcele

[14] Kuka este un personaj fantastic, un fel de sperietoare hazlie, pusă pe șotii. Costumul este meșterit din haine vechi, puse pe dos, lemn, clopote, pene, blană, petice. Kuka poartă o sabie de lemn și un bici. În timp ce borițașii dansează, flăcăul mascat încearcă, pe muștește, prin gesturi, să atragă atenția gazdei. Intră în ogradă și șterpelește diverse obiecte pentru care cere răscumpărare. Colecția MEB, Săcele

[15] Obiecte din lemn, frumos decorate, în formă de floare sau cruce, pe care flăcăii din Purcăreni și Târlungeni le țin în mână în timpul dansului Borița. Colecția MEB, Săcele

Anul Nou

„Măine anul se înnoiește
Dă-i Domnului Doamne*
Plugușorul se pornește
Și mergem a colinda
Pe la case a ura
Casa care e urată
Dumnezeu s-o fericească.“
(Grid, 1941)

*se repetă după fiecare vers

17

„Das Jahr geht still zu Ende / „Anul se termină în liniște
Nun sei auch still, mein Herz / Liniștește-te și tu, inima mea
In Gottes treue Hande / În mâinile statornice ale lui Dumnezeu
Leg ich nun Freud und Schmerz / Pun bucuria și durerea mea.

Ein neues Jahr hat angefangen / Anul Nou a început
Lass es ein Jahr der Hoffnung sein / Să ne fie un an cu speranță
Ein jeder blicket voll Verlangen / Fiecare dorește să afle
In diese künftige Zeit hinein“ / Ce-i va aduce timpul cel nou.“

18

19

17 Jug din lemn frumos decorat, pe care mirele îl primea de la părinți ca dar de nuntă. Când erau puși la plug, boii erau înjugăți. Colecția MEB, Rupea

18 În prima zi a noului an copiii mergeau cu urări la bunici, nași și alte rude. Primeau nuci, prăjituri și mere în care erau înfipite una sau două monede. (Viscri / Deutsch-Weiskirich)

19 În ultima zi a anului, către prânz, clopotele din turnul bisericii fortificate băteau timp de o oră. Atunci gospodarii mergeau în grădină și legau paie în jurul trunchiurilor pomilor fructiferi. Începeau astfel să-i aperse de ger. În același timp rugau pe Dumnezeu să le dea roade bogate în noul an. La miezul nopții fanfara satului urca în turn și cânta două marșuri: unul de înmormântare, pentru anul cel vechi și unul de întâmpinare pentru anul cel nou. (Meşendorf / Meschenderf)

În noaptea de Anul Nou, cete de copii mai mărișori merg cu plugușorul sau cu buhaiul. Urătorii poartă bice și clopote cu care pocnesc și sună la semnul micului vătaf de colind, un copil mai cu ținere de minte care strigă și versurile:

„Aho! Aho! copii și argați
Stați pe loc și nu mânați,
Lângă boi vă alăturați
Și cuvântul mi-ascultați:
S-a sculat mai an
Bădica Traian
Și a încălecat
Pe un cal învățat,
Cu nume de Graur,
Cu șeaua de aur,
Cu frâu de mătase,
Împletit în șase;
El în scări s-a ridicat,
Peste câmpuri s-a uitat
Ca s-aleagă un loc curat
De arat, de semănat.
Și curând s-a apucat,
Câmpul neted de arat,
În lungiș
Și-n curmeziș
C-un plug cu doisprezece boi
Boi bourei
În frunte țintărei.
Mânați, măi! Hăi! Hăi!
Ziua toată a lucrat,
Brazda neagră a răsturnat
Si pe brazdă a semănat
Grăuleț de primăvară,
Să dea Domnul să răsară.
Mânați, măi! Hăi! Hăi!
Și când lucrul a sfârșit
Iată, mare, c-a pornit,

Un vânt mare pe pământ
Și ploii multe după vânt,
Pământul s-a răcorit
Și sămânțe a-ncolțit
Mânați, măi! Hăi! Hăi!
La lună, la săptămână
Își lua toiagu-n mână
Se ducea să vadă
De i-a dat Dumnezeu roadă
Și de-i grâul răsărit
Și de-i spicul aurit
Era în pai ca trestia
Și în spic ca vrabia
Mânați, măi! Hăi! Hăi!
(.....)
Cum a dat Dumnezeu ăst an,
Holde mândre lui Traian,
Astfel deie și la voi
Ca s-avem parte și noi.
Să vă fie casa, casă;
Să vă fie masa, masă;
Să fiți tot cu mesele întinse
Și cu fețele aprinse.
Și cu casele grijite
Cu oameni buni locuite
Și la anul să trăiți,
Să vă găsim înfloriți,
Ca merii,
Ca perii,
În toiul primăverii,
Mânați, măi! Hăi! Hăi!“
(...)

Demult, cu plugușorul mergeau flăcăii de însurat. Iată ce-și amintea în 1941 un bătrân de 84 de ani, din satul Grid: „Pe vremea când eram eu fecior, cu plugușorul umblau feciorii mari, chiar cu plug tras de boi, împodobit și cu clopote în vârful coarnelor, nu ca acum copiii de școală. Apoi orânda era lungă și de aceea mergeam cam la fete și la fruntașii satului. Acuma, copiii o spun mai scurtă orânda“.

argați - servitor, slugi
orânda - urarea

20 Colecția MEB, Săcele

20

21

În noaptea de Anul Nou, în timp ce așteptau cetele de copii cu uratul, în familie se spuneau glume și snoave. Prin diverse obiceiuri se căutau prevestiri pentru timpul cel nou. Unul era Calendarul de ceapă. **21** Se luau foi de la 12 cepe care închipuiau cele 12 luni ale anului următor. Se puneau sare pe ele. După cum se umezea sarea pe foile de ceapă, se zicea că lunile vor fi mai ploioase sau mai secetoase.

ȘTIAM CĂ...

Până acum 300 de ani, Anul Nou se sărbătorea la începutul primăverii. De aceea, multe dintre versurile urătorilor sunt legate de arat, semănat, înflorit, ceea ce poate părea ciudat în toiul iernii. Pe de altă parte, era un moment de răscruce: anul vechi se schimba cu cel nou. Dorind să lase în urmă tot răul și să înceapă de la capăt cu dreptul, oamenii puneau pe seama trecutului toată urâtenia și împodobeau noul an doar cu vorbe bune, tinere, verzi și roditoare.

Sărbătorile la oraș

„Tot surghiuniți în odăița din fund eram copiii în ajunul Crăciunului, când așteptam înfrigați sunetul clopoțelului care anunța că sosise Moș Crăciun. Mai totdeauna se întâmpla că, intrând, mai zăream ceva din barba lui albă, care semăna aidoma cu a tatii. Sub bradul pe care ardeau luminițe colorate și care era împodobit cu lanțuri multicolore de hârtie, erau etalate haine, cărți, păpuși, soldați de plumb sau vase de bucătărie minuscule, după cum copiii erau fete sau băieți. Când ne jucam mai bine, răsuna deodată vocea copiilor colindători, care veneau învârtind steaua cu raze în formă de mici piramide, în mijlocul căreia ardea o luminiță. Irozii umblau mai ales ziua întâi de Crăciun, minunat costumați și foarte energici când răspundeau nemilosului Irod. La Anul Nou umblam cu sorcova, o nuia împodobită cu hârtii colorate, cumpărată de la trocărițele din piață. **23** Cu ea băteam încet, pe spate, rudele pe la care mergeam să le sorcovim.“

Sextil Pușcariu, care a copilărit la Brașov cu 100 și mai bine de ani în urmă.

trocărițe – femei din Șcheii Brașovului care lucrau găitane, niște șnururi folosite la împodobirea hainelor groase bărbătești și a uniformelor militare. Ele se împleteau cu ajutorul unei troci de lemn cu ciocănele.

74

22

În preajma Anului Nou se tăiau crenguțe de măr, câte una pentru fiecare membru al familiei. Se creștau cu numele lor și se puneau în apă, în casă, la căldură. **22** Cum îi mergea crenguței, așa și celui înscris pe tulpinița ei. Așa se zicea. În vechime și sorcovele erau tot crenguțe de măr înflorite la căldura casei, în toiul iernii. Mai apoi, buchețelele vesele s-au făcut din flori de hârtie colorată. Sorcova era bucuria celor mai mici.

23

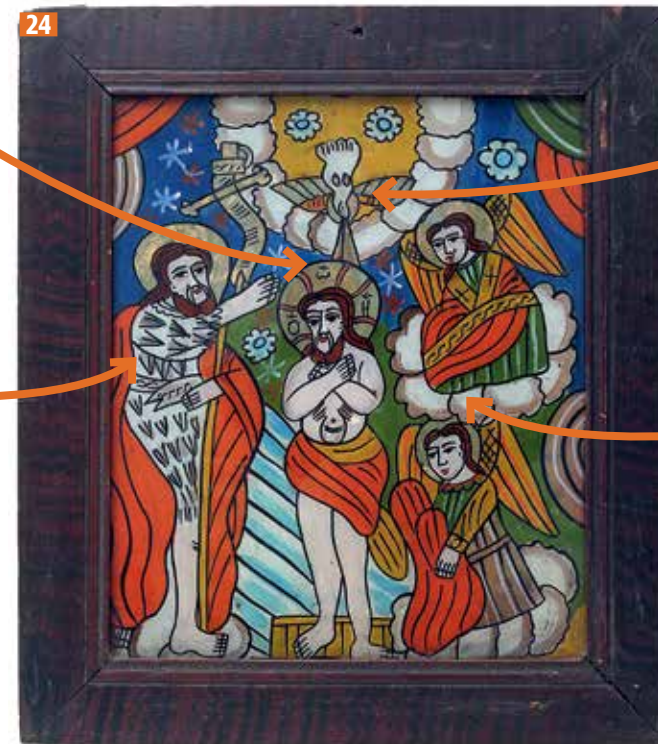
Boboteaza și Sfântul Ion

Sunt sărbătorile care încheie șirul petrecerilor de iarnă.

Privește icoana și vei înțelege sărbătoarea! **24**

Isus Hristos

Sfântul Ioan Botezătorul

Sfântul Duh

Îngeri

În așezările românești, după liturghia de dimineață, se face sfințirea apelor. Toată suflarea se îndreaptă cu alai spre cea mai apropiată apă, curgătoare sau nu. Acolo se roagă împreună – preot și credincioși – pentru binecuvântarea apelor. În unele locuri preotul aruncă o cruce în apele râului și feciorii se întrec s-o găsească. Se cântă Troparul Bobotezei. Fiecare familie primește din apa sfințită, pe care o păstrează în sticle curate, în casă, la icoană.

23 Troacă de lemn cu ciocănele. Colecția MEB, Brașov

24 Botezul Domnului, icoană pe sticlă. Colecția MNȚR

25 Cu crucea, tingirea cu aghiasma mare și buchetul de busuioc, preotul merge din casă în casă și „botează”, adică, stropește pentru sfințirea locuințelor și a creștinilor.

aghiasma - apă sfințită prin rugăciuni; cea sfințită în ziua de Bobotează se cheamă „aghiasma mare”.

25

75

26

26 Sfântul Ioan Botezătorul și Maica Domnului sunt cei mai puternici rugători pentru oameni la tronul lui Dumnezeu. De aceea, Ion, este unul dintre cele mai răspândite nume la creștini. Acest fel de icoană se numește „Deisis“. Așa este pictată în biserica românească Sf. Nicolae din Râșnov.

„Zăori, de zăori
Nu vă revărsații,
Nu vă revărsații!
Pe-o luncă frumoasă
Doi curcani bătrâni,
Din cioc-nciocălându,
Din coarne-ncornorându.
Noi am întrebatu
Pentru ce se batu
Pentru-un bumb de aur.
Noi i-am alergatu,
Bumbu li l-am luatu
La gazdă l-am datu,
La picior de raiu,
Vin feciori de craiu.“
(Colind din Cincu, 1965)

Troparul Bobotezei

„În Iordan botezându-te Tu, Doamne, închinarea Treimii s-a arătat;
că glasul Părintelui a mărturisit Ție, Fiu iubit pe Tine numindu-Te;
și Duhul în chip de porumb a adevărit întărirea cuvântului.
Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, și lumea ai luminat, slavă Ție!“

Pe seară, Ceata Feciorilor se pregătește pentru ultimul zăurit. De la miezul nopții și până dimineața iau la rând sărbătorii de Sfântul Ion. Tot în această zi, feciorii din ceată își fac ultimele împărțeli din cele primite. Apoi, merg împreună pe deal unde se cinstesc cu băutură, ei și cei care le mai ies în cale. La sfârșit rostogolesc butoiul la vale, semn că vremea sărbătorilor s-a încheiat.

SCHEȚĂ

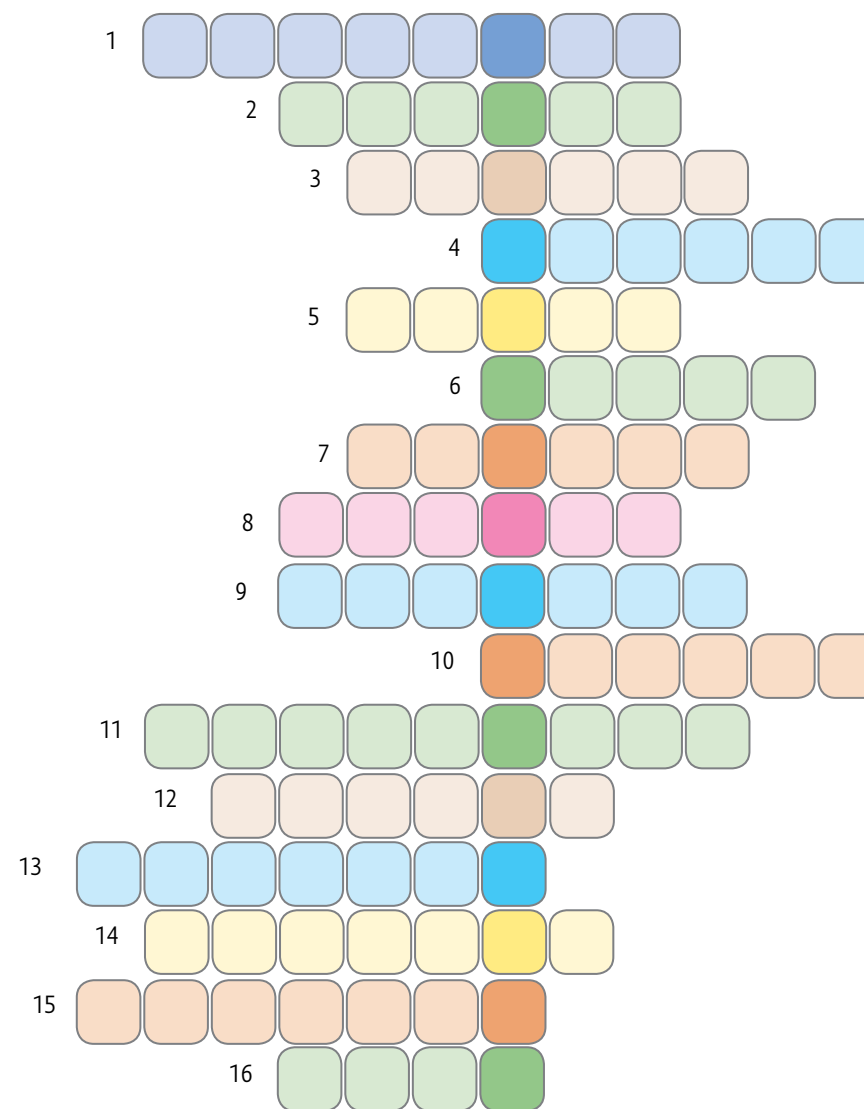
1. Desenează după icoana Bobotezei.
2. Desenează o bandă desenată inspirată de colindul alăturat.

COMPUTNERE

1. Povestește cum ai petrecut sărbătorile de iarnă.
2. Roagă bunicii să-ți povestească cum sărbătoreau în copilăria lor! Din amintirile lor puteți alcătui, toți colegii, o colecție de mărturii cu valoare etnografică.

A

B

REBUS

Cum poți să numești în 3 cuvinte : Crăciunul, Sfântul Ștefan, Sfântul Vasile, Anul Nou, Boboteaza, Sfântul Ion?

1. Apa sfințită în ziua de Bobotează.
2. Obiect, meșterit de copii, cu care se merge la colind în zilele de Crăciun.
3. Râu în care s-a botezat Iisus, amintit și în Troparul Bobotezei.
4. Obicei de Crăciun, specific maghiarilor din zona Săcele.
5. Grupul flăcăilor care colindă.
6. Personaj mascat, al cărui costum este meșterit de colindători.
7. Cântare bisericească scurtă, de laudă, în cinstea unui sfânt sau unei sărbători.
8. Colind care se cântă de la miezul nopții până dimineața.
9. Căntece care se cântă din casă în casă, în sărbători.
10. Icoană reprezentându-l pe Iisus Hristos cu Maica Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul, de o parte și de cealaltă.
11. Sărbătoare în care ne amintim de Botezul Domnului.
12. Mică scenetă interpretată de copii, ca un colind, în zilele de Crăciun.
13. Buchețel, meșterit din flori de hârtie colorată, cu care copiii merg la urat în preajma Anului Nou.
14. Formează ceata care colindă în sărbători.
15. Sărbătoare în care ne amintim de Nașterea Domnului.
16. Personaj mascat, mut și pus pe șotii, în jocul Borîța.

Tipuri de locuire. Sate, case, cetăți, castele

„Casele săsești stau una lângă alta, formând un singur mare zid către stradă, severe, cu ferestre înalte, care nu îngăduie priviri din afară. (...) Casele românești sunt mai liber așezate laolaltă, ele se izolează prin grădini, au pridvoare împrejur și ferestruici așa de joase că poți vedea totul înăuntru. (...) Pentru viața săsească geometria e esențială, pentru român ea e o podoabă marginală“.
(Lucian Blaga)

Feluri de sate

Așezările din zona noastră, așa cum s-au format și au crescut de-a lungul timpului, povestesc, prin forma lor, despre viața celor care le-au locuit din vechime și până la noi. Într-un peisaj atât de bogat și variat, oamenii s-au așezat la început în zonele cu climă potrivită, unde și cele necesare traiului erau la îndemână. Le-au găsit la întâlnirea șesului cu muntele, acolo unde se pot cultiva grâne și se pot crește animale. Lemnul e aproape, pescuitul și albinăritul ajută și ele.

Pe curburile munților, la poalele lor, au fost din vechime sate românești, unele pe vetrele vechi, neolitice ori ale dacilor. Privește harta și observă! În timp, din aceste așezări unele familii s-au desprins formând localități mai la șes. Forma acestui prim fel de sate este, de obicei, adunată. Casele sunt grupate, urmând formele de relief și urmărind și cursul de apă, legat de așezare. Ulițele sunt neregulate. Casele și curțile nu urmăresc un plan exact, dinainte stabilit.

1 Dacia / Stein. Observă așezarea bisericii, prinsă în șirul parcelor de locuit. Clădirile de lemn înșiruite compact sunt șurile care închid partea din spate a curților. Construirea voită după un plan exact este foarte lesne de sesizat.

2 Criț / Deutsch-Kreuz. În spatele fiecărei gospodării se întinde o parcelă de ogor cultivată, mai în apropierea casei. Bucățile de pământ erau aproximativ egale.

3 Strada principală la Visci / Deutsch-Weißkirch

Un alt fel de sat este cel alungit, care este caracteristic, de obicei, sașilor. **|1-3|** Fiind în postura de a-și alege locuri prielnice și de a întemeia așezări, ei au gândit de la început, în detaliu, cum să organizeze și să construiască satul. După ce stabileau locul bisericii, plănuiau parcelele pentru case, dreptunghiulare, de-a lungul unei străzi sau de o parte și de alta a unui râșor, lesne de trecut. Străzile lor sunt largi, cu marginile înierbate. Adesea întâlnim așezări alăturate, de feluri diferite, care formează azi o singură localitate. Asta se întâmplă, îndeobște, acolo unde trăiesc alături comunității de etnii diferite. Așa este la Râșnov sau la Brașov. **|4|**

Al treilea fel de așezări este iarăși caracteristic românilor, care au locuit și pe dealurile mai înalte, într-un fel mai liber. Acestea sunt satele risipite, cu case aflate la distanță unele de altele, avându-și de jur împrejur locuri de fâneață și grădini. **|5|** Întâlnim aceste așezări în zona Bran. În unele dintre sate, casele s-au grupat formând, în timp „sate-crânguri“. Locuitorii din Fundata știu că strămoșii lor s-au retras astfel de la drumul Branului, umblat și de prieteni dar și de dușmani. S-au risipit pe dealuri și pe culmi, pentru a fi mai feriți. Chiar și numele satului arată un fel de izolare.

În vremurile noastre, odată cu modernizarea traiului, unele dintre localități s-au transformat mult. Totuși, cele trei feluri de alcătuire a așezărilor rămâne posibil de recunoscut.

4 Străduță de așezare adunată, Șcheii Râșnovului

5 Șirnea, sat risipit în zona Bran, la poala Pietrei Craiului

Vecinătățile

La sași a existat obiceiul ca satul să fie împărțit în zone, numite vecinătăți. La Viscri, spre exemplu, existau 4 vecinătăți, fiecare cuprinzând câte 20-30 de gospodării. Vecinii se organizau împreună cu diferite prilejuri, mai ales cu ocazia evenimentelor care priveau întreaga comunitate: petreceri, nunți, înmormântări, îngrijirea bisericii și a spațiilor comune ale satelor. Când se ridica o casă sau se făceau reparații importante, vecinii se într-ajutorau. Fiecare vecinătate era condusă de un bărbat numit de toți „tată”, care era ales o dată la unul sau doi ani. A face parte din vecinătate era egal cu a face parte din comunitate. Și în unele sate românești s-a preluat acest model de organizare.

Feluri de case

Cea mai mare parte a brașovenilor a trăit în sate. Casele lor au fost la început din lemn, ridicate pe temelie de piatră. Erau acoperite cu șindrilă, cu stuf sau cu paie. În unele zone, pereții s-au construit din nuiele împletite și apoi îmbrăcate în tencuială de pământ. În altele, bârnele de lemn se clădeau până la acoperiș. În timp, în satele mai înstărite și în târguri, casele s-au ridicat din piatră și cărămidă. Tencuiala se făcea din var cu nisip. Deasupra erau vopsite colorat: albastru, galben, verde, alb. Casele din zidărie au fost acoperite cu țiglă. Astfel, în cazul unui incendiu, casele nu se mai stricau din temelii. În zona Branului, în ciuda bunăstării locuitorilor, cea mai mare parte a locuințelor tradiționale a rămas din lemn.

Case obișnuite la sași

Începând cu secolul al XVIII-lea casele sașilor s-au ridicat, de obicei, din piatră. Ele se înșirau ordonat, de-a lungul străzii, formând aproape un zid continuu: fiecare casă cu poarta ei era lipită de cea a vecinului. Porțile erau înalte, de 2-3 ori cât un stat de om. Casele aveau de obicei pivniță și parter înalt. Această așezare a caselor, umăr la umăr, exprima, într-un fel și legătura strânsă dintre oameni. Casa se desfășura în interiorul curții, urmată de diferite spații necesare în gospodărie: cuptorul de pâine, adăposturi pentru animale, locuri de depozitare. Curtea se închidea cu șura. Zidul de case și porți de la stradă își găsea replica în zidul format de șurile din capătul curții. S-ar zice că fiecare casă era o mică fortificație. Și în unele sate românești s-a construit în acest fel, dar la români casele sunt de obicei puțin mai scunde.

6 Case săsești de la Viscri / Deutsch-Weisskirch. Observă zidăria din piatră, în locurile unde tencuiala este deteriorată.

7 Curtea unei gospodării săsești la Viscri

8 Cele mai simple case aveau o cameră și o tindă, ridicate deasupra pivniței. În timp s-au construit case cu 2-3 camere. Cea cu ferestre la stradă, „camera mare”, era locul în care se păstrau obiectele cele mai de fală ale familiei: patul înalt, lada de zestre, țesături îngrijite și altele. Aici aveau loc momentele festive ale familiei, la sărbători. În tindă era o vatră cu foc deschis unde se gătea. În camere erau sobe cu cahle de ceramică. Colecția МВВ, Rupea.

9 În astfel de cuptoare se cocea pâinea în cantități mari. Gospodinele frământau și coceau cam o dată pe lună. Pâinea se păstra apoi în pivniță la răcoare. Când coaja se usca, se uda, se punea din nou la cuptor și pâinea era iarăși bună de mâncat.

10 Viscri / Deutsch-Weisskirch. Aluat de pâine pregătit pentru copt

11 În vecinătăți, oamenii erau organizați pentru a putea întâmpina împreună un pericol care îi amenința pe toți. Spre exemplu, un foc scăpat de sub control la o casă, trebuia stins cât mai repede, pentru că putea cuprinde și alte gospodării. Pentru astfel de cazuri, sarcinile erau împărțite, cunoscute și chiar însemnate pe poarta casei. O tăbliță cu o găleată bătută pe poarta de lemn însemna că, la nevoie, cei ai casei puteau sări în ajutor cu găleți.

12 În cuptor, pâinea prinde o crustă de arsură, care este apoi curățată. Praful de arsură se folosea ca un fel de cafea, punându-se în laptele îndulcit.

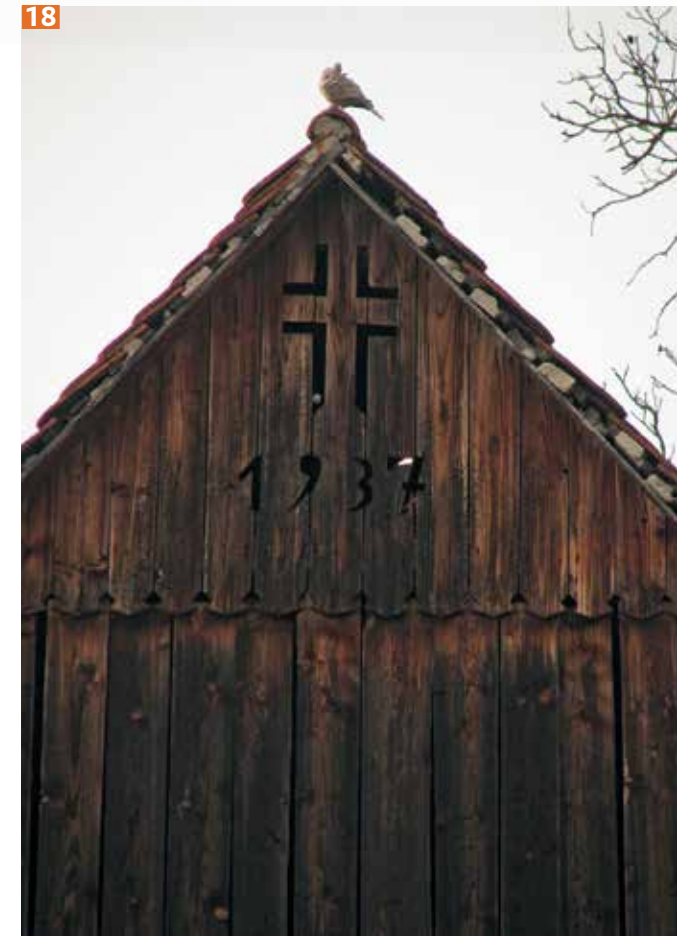

13 Viscri / Deutsch-Weisskirch. Pâine bună de pus la păstrare.
(10-13 - Arhiva viscri125)

Decorarea fațadelor de la stradă este un obicei comun. Pe acestea poți observa: inscripții, ancadrame, coloane sugerate în zidărie și altele. După felul cum este împodobit zidul casei, poți imediat să-ți dai seama căreia etnie i-au aparținut cei care au ridicat-o.

14-15 Sașii obișnuiau să scrie pe tencuiala casei numele proprietarului și anul în care s-a făcut construcția sau o reparație mai importantă. Informațiile erau așezate în interiorul unei cununi sau simplu, de-a lungul peretelui. Uneori, poți citi câte o vorbă de duh și poți vedea diferite modele cu flori și frunze. (15 - Inscripția de pe poartă: „Mă trezesc devreme cu gândul la Dumnezeu și când merg la culcare Dumnezeu veghează asupra mea”. Case din Viscri / Deutsch-Weisskirch
16-17 Și la români apare uneori numele proprietarului sau inițialele, alteori o cruce, mai simplă sau mai decorată. (16 - Săcele), (17 - Râșnov)

20 Gard zidit la Șona, veche gospodărie românească

21 Casă de romi la Viscri / Deutsch-Weisskirch. Observați cât de mic și fragil este gardul față de masivele garduri și porți ale celorlalte etnii vecine. Este semnul unui fel cu totul diferit de a simți viața în comunitate.

22 Poartă de lemn la Săcele

18-19 Șuri de la Șona. În gospodăriile de deal și de munte, șurile sunt construcții foarte importante, care adăpostesc cantități mari de fân pentru hrana animalelor peste iarnă. Unele se construiesc în întregime din lemn, altele cu pereții de piatră.

25-26 Interiorul curții

27 Casa mare, camera cu mobilierul și țesăturile cele mai bune

28 Vatra deschisă, unde se gătea. Observă stâlpul de lemn decorat și oalele de lut.

Gospodăria închisă și întărită este obișnuită în mai multe zone, la toate etniile brașovene. Un exemplu mai aparte găsim în zona Branului. Atunci când așezarea casei nu depinde de poziția drumului, oamenii o ridicau cu fața la răsărit și cu spatele spre miazănoapte și spre Crivăț, să nu fie troienite porțile pe timpul iernii.

(23-28 - Casă din satul Peștera, aflată azi în msb)

„Parcă mai interesante decât castelele (...), sunt casele-fortărețe ale brănenilor. Aceste 'case-ocol', de bârne cioplite și solid încheiate, închid de toate părțile curtea. Nici hoții, nici lupii nu pot pătrunde în locuința cu două odăi și bucătărie, nici în grajdurile în care se țin vacile, boii – când sunt -, de obicei și calul, indispensabil la drumurile lungi și anevoioase, servind și de cocină porcului și coteț al găinilor. Lângă poarta din față și la păretele din fund, sub acoperiș, sunt acarelele acestor locuințe, în care găsești toate cele trebuincioase pentru un trai *autarhic*: sania și sculele mai mari sunt între grajd și coteț, războiul de țesut în casă, fânul pentru iarnă în podul de la grajd, iar locul pentru oi în 'polatra' de lângă casă, sub continuarea acoperișului, unde și iarna e cald". (Sextil Pușcariu)

29-31 Casă cu sală din Moeciu de Sus, azi în msb. Pridvorul, numit și sală, este înfrumusețat cu stâlpi traforați în lemn. Astfel de case sunt caracteristice și de partea cealaltă a munților, în zona Muscelului.

32-33 Casă din Sohodol, azi în msb. Este cel mai vechi fel de locuință din zona Bran, cu o cameră și tindă. Focul se făcea la vatră deschisă.

34-35 Odaia este o casă mică, folosită temporar de ciobani sau de gospodari, când au de lucrat departe de casă, în zone înalte. Are o singură cameră, cu pat, sobă și masă. În spatele casei se află o mică încăpere unde se pot adăposti animale. În această zonă, se numește crosnie sau polatră. În msb

36 Casă la Șirnea. Acest tip de locuință din lemn, cu pridvor sau foișor închis cu sticlă este specific locului.

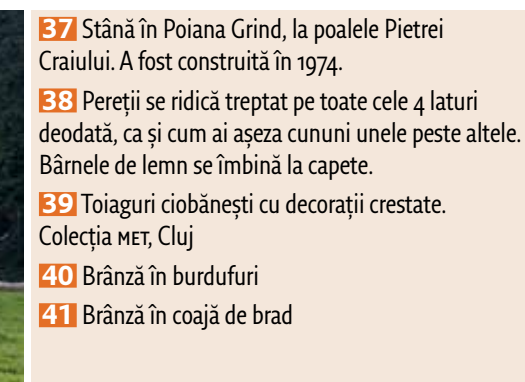
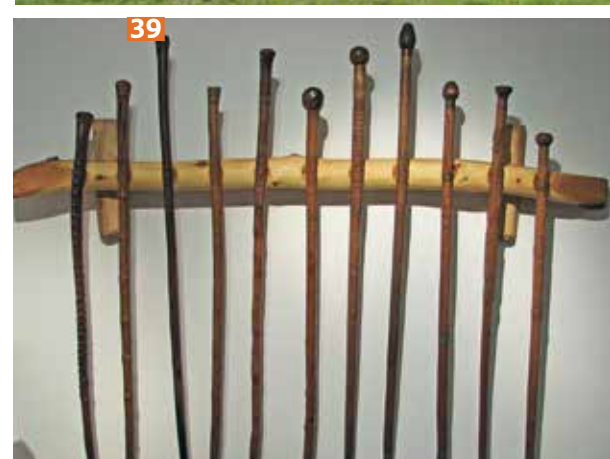

Stâna

O ocupație de mare importanță în zona noastră a fost creșterea oilor. În satele de munte, întregul ritm al vieții era legat de mișcarea turmelor de oi. Și astăzi oamenii cresc oi, dar mai puțin ca odinioară. Pe lângă oile pe care le deține *baciul*, turma primește și pe cele ale gospodarilor din sat, care merg la vărat la munte și coboară la iernat, la cele două hotare ale anului meteorologic: Sfântul Gheorghe și Sfântul Dumitru.

La munte, oile pasc toată ziua pe versanții plini de iarbă înmiresmată, iar peste noapte se adăpostesc la stâne. **37** Acestea sunt clădiri construite din bârne de lemn așezate „în cununi”. **38** Spațiul este organizat special pentru a ușura munca ciobanilor. Oile stau în strungi și țarcuri, cu porțițe, așa încât să poată fi mulse, una câte una și adăpostite. Laptele se prepară pe loc, după tradiții vechi de mii de ani, cu instrumente din lemn. Brânza se ține în cutii din coajă de brad și în burdufuri, piele fine, obținute din stomacul animalelor tăiate pentru carne.

baci – cel care rânduiește toată munca la stână. Este un cioban cu experiență care este responsabil cu rețetele după care se face brânza și alte preparate. El organizează turma având câteva ajutoare, ciobani mai tineri, începători.

37 Stână în Poiana Grind, la poalele Pietrei Craiului. A fost construită în 1974.

38 Pereții se ridică treptat pe toate cele 4 laturi deodată, ca și cum ai așeza cununi unele peste altele. Bârnelor de lemn se îmbină la capete.

39 Toiaguri ciobănești cu decorații crestate. Colecția MET, Cluj

40 Brânză în burdufuri

41 Brânză în coajă de brad

VORBE DIN BĂTRÂNI

Iată câteva expresii ce conțin cuvântul burduf. În toate se regăsește ideea de umplere la maximum a unui recipient, așa cum se îngheșuie brânza în burduf.

A fi burduf de carte – a fi foarte învățat

A se face burduf de mâncare – a mânca foarte mult

A lega burduf pe cineva – a imobiliza

ȘTII CĂ...

Pe tot cuprinsul României, de la satele de câmpie și până în munți, stânele se aseamănă. Acest fel de construcție se regăsește și în așezările dacilor reprezentate pe Columna lui Traian. Este o dovadă a vechimii oieritului pe țărmurile noastre.

Castelul

O locuință pentru familia unui nobil, moșier, care avea în stăpânirea lui, de obicei, mai multe pământuri și sate cu locuitorii lor cu tot, era mai degrabă ca o cetate. Trebuia ca încăperile de locuit să fie numeroase și spațioase. Nu lipsea o capelă pentru rugăciunile familiei. Anexele erau și ele pe măsură, bucătărie, cămări, pivnițe, grajduri, cotețe. Toate erau așezate în interiorul unei curți, înconjurată cu ziduri puternice și un turn de intrare. În cazul unui atac, care putea să vină de la cotropitori, dar și din nemulțumirile țăranilor de pe moșie, castelul cu locuitorii lui trebuia să fie pregătit să reziste. În zona noastră, avem câteva castele. Ele au aparținut, în mare parte, unor nobili maghiari. Două excepții au fost castelele de la Sâmbăta de Sus și de la Sâmbăta de Jos. Primul a fost ridicat de Constantin Brâncoveanu, voievodul Țării Românești și de urmașii lui, iar al doilea de baronul sas Samuel Brukenthal. Din păcate, puține dintre fostele reședințe nobiliare sunt astăzi valorificate. Multe sunt părăsite.

42

43

44

45

46

47

48

49

42-45 Castelul de la Racoș, a aparținut de-a lungul a aproape 300 de ani familiilor Sükösd și Bethlen. În ultima sută de ani, s-a degradat foarte mult, fiind folosit pe post de depozit de cereale și chiar turn de pompieri. În prezent, o fundație locală încearcă restaurarea și punerea lui în valoare.

46-47 Castelul Guttman-Valenta de la Hoghiz, astăzi părăsit

48-49 Castelul Beldi Pal de la Budila. Observați zidurile foarte solide și turnurile de colț joase, în formă de pupitru, cu creneluri.

(42-49 - Arhiva Monumente Uitate)

Castelul Bran

În peisajul castelelor brașovene, cel mai renumit și cel mai fascinant este, pe bună dreptate, Branul. Începând cu secolul al XIV-lea, sașii brașoveni primesc încuviințare de la Împărăție să construiască o „nouă cetate” pe stânca abruptă care străjuiește valea, în zona *vamei*. Prima cetate fusese ridicată, probabil, de cavalerii teutoni.

De-a lungul timpului, castelul a găzduit străjeri ai vamei. Cei care treceau prin Pasul Bran, dintr-o țară în alta, plăteau taxă la vamă. Fortăreața a fost încredințată, după situație, principilor Transilvaniei, dar și lui Mircea cel Bătrân. În secolul al XIX-lea, punctul vamal se mută și castelul își pierde puterea strategică. Odată cu Marea Unire, însuși hotarul dispare. În 1920, brașovenii hotărăsc să dăruiască vechiul castel medieval, în paragină, Reginei Maria. Prințesa englezoaică, mare iubitoare a noii ei țări, îngrijește castelul timp de 12 ani, prefăcându-l într-o reședință de vară. Clădirea este restaurată și transformată, păstrând totuși atmosfera medievală. Interioarele primesc mobilier regal. De la jumătatea secolului trecut, castelul este muzeu.

În zilele noastre, la Bran, s-a împământănit o poveste păguboasă pentru istoria noastră. Un scriitor englez a creat, în secolul al XIX-lea, un personaj fantastic, pe care l-a identificat cu voievodul Vlad Țepeș. Acesta este Dracula, ființa imaginară care a pus stăpânire pe identitatea Branului. Mii de turiști vin aici chemați de această fantezie, crezând că vor atinge locurile bântuite de groaznicul personaj. Adevăratul Vlad Țepeș nu a petrecut, se pare, decât ca prizonier, o vreme în castel. Din păcate, pentru cei mai mulți, la Bran istoria trece în planul doi. Dacă mergi acolo, încearcă să nu-l iei în seamă pe Dracula. Este o minciună care nu îți aduce nici un folos.

50

51

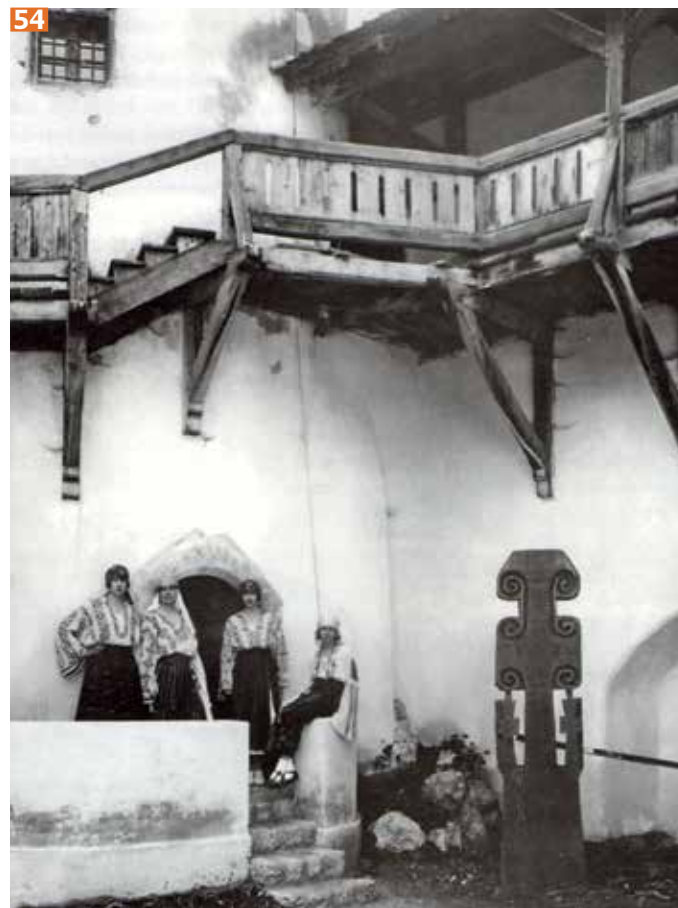
vama – locul de trecere între țări, în cazul nostru între Țara Românească și Transilvania. La Bran, era pe valea râului, semnalizată cu un zid gros de piatră, ale cărui ruine se observă încă.

50 Scara de intrare în castel și turnul puternic, cu barbacane, care o străjuiește

51 În curtea interioară a castelului

52 Valea Branului văzută din castel, cu urmele vechii vămi
53 Clădirea vămii, astăzi muzeu

54 Regina Maria cu fiicele sale, în curtea interioară a castelului. Regina iubea mult costumele populare românești și le purta adesea.
55 Regina Maria în dormitorul ei de la Bran
56 Regina Maria

„Branul însemna un nou câmp de lucru, chemarea la viață a unui nou vis de frumusețe. Ajutată de un bătrân arhitect de încredere, tot așa de însuflețit ca și mine, am început să dau viață zidurilor moarte (...). L-am trezit din lunga toropeală, am făcut dintr-un lucru orb, un cămin cu mulți ochi privind peste lume.“ (Regina Maria a României)

Cetatea

Așezarea zonei Brașovului, între țări, a făcut ca multe drumuri importate să se întâlnească aici. Pentru brașoveni asta a fost și bine, dar și rău. Bine, pentru că au avut de câștigat de la numeroșii călători și rău pentru că au fost primii în calea războinicilor care treceau munții. Din această pricină, pe multe dintre culmile de deal au fost ridicate cetăți, puncte de observație și de strajă. În timp, unele dintre ele au fost părăsite, altele dezvoltate.

57 Vedere largă din fortificația cetății Rupea
58 Cetatea Rupea a fost la început o mică fortificație cu donjon. În secolul al XV-lea devine loc de refugiu pentru comunitatea săsească din târgul Rupei. Se ridică mai multe turnuri de apărare, capele, ateliere și chiar locuințe. În total au fost ridicate aproape 100 de clădiri. Pe culmea dealului s-a format astfel o mică așezare, în care comunitatea putea, la nevoie, trăi o perioadă, cu strictul necesar.
59 Astfel de turnuri mai scunde erau ridicate pe 2 nivele, cu spațiu de depozitare și atelier la parter și locuință la etaj.
60 Cetatea de la Râșnov. A fost ridicată pe temeliiile unei vechi așezări dacice, începând cu secolul al XIV-lea. A fost gândită pentru refugiul răsnovenilor, ca un mic sat fortificat, cocoțat pe vârful dealului. Fântâna din cetate avea 146 de metri adâncime și a fost săpată timp de 17 ani, de doi prizonieri turci, în speranța că la final vor fi eliberați.

Cetatea domnițelor

Așa s-ar putea numi, cu temeieri istorice, Cetatea Făgărașului. Impunătorul monument aflat astăzi în centrul orașului cu același nume, a fost una dintre cele mai sigure cetăți ardelenene. De aceea, a fost un obicei ca principii Transilvaniei să dăruiască Cetatea Făgărașului domnițelor lor. Pentru că Țara Făgărașului a avut din vechime relații foarte strânse cu Țara Românească, cetatea a fost și în proprietatea unora dintre voievozii de peste munți.

Construcția de piatră a început în secolul al XIV-lea. Cu fiecare nou stăpân, locul a devenit mai elaborat și plăcut pe dinăuntru și mai bine apărat pe din afară. La sfârșitul secolului al XVII-lea, cetatea avea 85 de încăperi pe 3 niveluri. Era înconjurată de 2 rânduri de ziduri și de un șanț adânc, care primea apă din râul Olt. Peste el, un pod mobil se cobora și se ridica la nevoie. În acele vremuri, *Dieta* Transilvaniei s-a întrunit în cetate de 4 ori. În secolul trecut, în vremea comuniștilor, cetatea a fost folosită ca închisoare. Astăzi, tot ansamblul restaurat s-a transformat în muzeu și în loc de studiu.

61 Cetatea Făgărașului la sfârșitul secolului al XIX-lea

62 Cetatea Făgărașului în zilele noastre

63 Galerie elegantă care privește spre curtea interioară a castelului

64 Stema Făgărașului reconstituită de copii, din cuburi, la atelierul de vară din Cetate. Arhiva AVE, Făgăraș

dieta – adunare și sfat al celor care luau hotărârile politice în țară

ATELIER

Modelați din lut sau plastilină machete de case, cetăți, castele, existente sau imaginate.

COMPUNERE

Imaginează-ți o întâmplare care se petrece într-o casă veche țărănească, într-o cetate sau într-un castel. Folosește și cuvintele noi. Împodobește compunerea cu desenele tale.

SCURTĂ

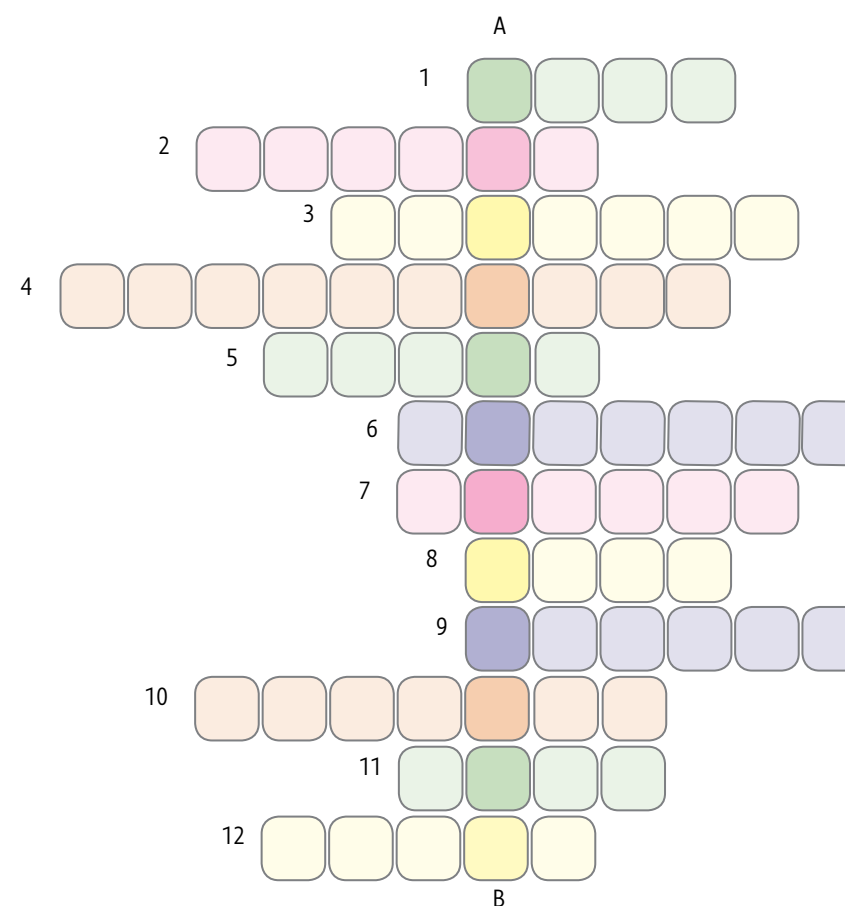
1. Desenează casa pe care ți-ai dori să o construiești pentru tine și familia ta, când vei fi mare.

2. Desenează luând ca model casele, cetățile și castelele prezentate.

REBUS

A apărut până în secolul al XIX-lea vama dintre Țara Românească și Transilvania, din pasul cu același nume.

1. Locuință sau ___

2. Fel de sat cu casele alăturate neregulat

3. Fel de sat cu casele răspândite la distanțe mari, pe dealuri

4. Zonă de sat în care vecinii se organizează împreună cu diferite prilejuri.

5. Vechi târg din zona Cohalmului, străjuit de o cetate impunătoare

6. Fel de sat care se întinde de-a lungul unei străzi principale sau de o parte și de alta a unui curs de apă.

7. Bășică de oaie în care se îndeasă brânza.

8. Material din care se construiesc stânele și unele case țărănești.

9. Preparat din lapte care se face la stână

10. Oraș din Țara Oltului format în jurul cetății cu același nume

11. Obişnuiesc să scrie pe fațada caselor, numele proprietarului, anul lucrării și uneori câte o vorbă de duh.

12. Construcție care adăpostește ciobanii și oile.

Meșteșuguri vii. Țesături și costume, lemn și piatră

„Cos chieptare de când eram la școală, că ne dădea tata normă. Zicea: 'Te duci cu schiurile, cu sania sau la minge, da' întâi coși atâta. Dacă nu coși, nu te duci'. Și îmi dădea să cos numeroșe, că ălea erau mai ușor de cusut. Și din clasa a III-a de școală, tot cos.“
(Dumitru Sofonea, născut în 1935, cojocar din Drăguș)

Țesutul

Te-ai gândit vreodată că până nu demult hainele pe care le purtau oamenii erau făcute doar de mâna lor? Mă refer aici, în special la țărani. La sat pânza se lucra în casă, în războaie de țesut. La fel și preșurile, păretarele, *chindeiele* și covoarele, ștergarele, fețele de masă și hainele de pat. Tot ce împodobește pereții și podelele caselor, ajutând și la menținerea unei temperaturi plăcute, toate materialele folosite pentru îmbrăcăminte, ieșeau din mâinile harnice ale femeilor.

În zona noastră se lucrau două feluri de țesături. Cele mai subțiri, din fire de origine vegetală - in, cânepă, bumbac - și cele mai groase, din lâna oilor care se găsea din belșug. Țesătura din lână deasă și bine bătută se cheamă postav. Desigur, la oricare din variante, pentru a obține fir bun de țesut era mult de muncă. Instrumentul cu ajutorul căruia se țese se cheamă război. Este făcut de obicei din lemn. Are nevoie de o rețea de fire, care ține lucrătura, numită urzeală. În război se lucrau țesături și mai simple și mai complicate. Se lucrau și metraje pentru croitul hainelor. Privește cu atenție imaginile!

chieptar - pieptar în graiul făgărășan

numeroșe - numere care se cos pe buzunarele de jos ale pieptarului, arătând anul când a fost lucrat

chindeu - ștergar țesut și cusut, cu care se împodobesc ferestrele, icoanele, fotografiile de familie

2 După melițat, materialul se pieptăna cu astfel de piepteni din lemn, cu dinți de fier

3 După uscat, topit, melițat, pieptănat se forma caierul care era transformat în fir cu ajutorul furcii și a fusului. Colecția Muzeului bisericesc al sașilor din Viscri / Deutsch Weisskirch

1 Melița este unealta care ajută la bătutul tulpinilor de in și cânepă; după cules și uscat, plantele se puneau la topit, adică erau lăsate în apă, în jur de 10 zile. Astfel partea lemnoasă se „topea”, rămânând tulpinile elastice. Acestea erau iar uscate și apoi bătute cu melița, pentru a putea deveni, mai apoi, fire. Obiect săsește din colecția MEB, Brașov

94

4 Odată obținut, firul trebuie depănat pe vârtelniță, apoi învârtit pe țeavă, iar țeava pusă în suveică. Trecerea de pe vârtelniță pe țeavă se făcea într-o mașinărie acționată cu manivelă. În colecția MEB Brașov.

5 Suveica este ustensila cu ajutorul căreia firul trece dintr-o parte în alta a urzelii. Când mâinile erau dibace piesa de lemn se mișca foarte repede, de unde și expresia, „iute ca suveica“.

6 O unealtă care făcea torsul mai spornic era roata cu pedală. Firul trecut peste roată era învârtit direct pe un fus prins în instalație. Roata era pusă în mișcare prin apăsarea unei pedale. Colecția MEB

7 Femei torcând la poartă, într-un sat din Țara Făgărășului.

95

urzeală
vătala
spată
pedale
ițe

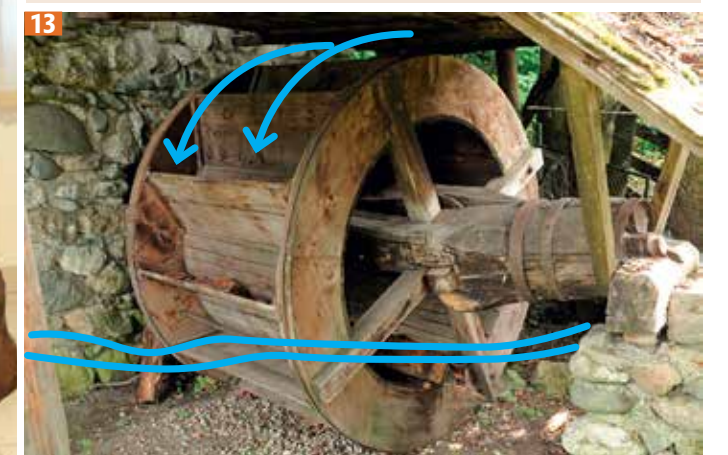
8 Războiul orizontal se folosește atât pentru pânze cât și pentru postav. Urzeala se pune mai fină sau mai groasă, în ton cu firul care trebuie țesut. Firele urzelii se aleg din 2 în 2 și se leagă în mici lațuri numite ițe și prinse la rând în niște rame de lemn. Războiul este acționat cu pedale care se apasă alternativ. Fiecare pedală ridică firele de urzeală, corespunzătoare unui șir de ițe. Printre ele, firul de lucru se trage cu suveica. Țesătura se bate cu vătala cu spată. Colecția msb

9-10 Din sistemul de apărare al vechiului oraș Brașov, s-a păstrat bastionul țesătorilor, cu ziduri puternice, guri de tragere și galerii de lemn etajate, în interiorul curții. Mărimea acestei construcții, care era în grija țesătorilor, arată că breasla era puternică și foarte bine organizată. Cantitatea mare de țesături care se lucra, mai ales postav, acoperea și din nevoile Țărilor Române, de peste munți.

În oraș, meșteșugul țesutului s-a lucrat în bresle. Erau pânzarii și postavarii. Această îndeletnicire avea multe etape: scărmanatul lânii, pieptănatul fuioarelor, torsul, prelucrarea la *piuă*, tunderea postavului, vopsitul lânii și înălbitul pânzei. La sat toate se lucrau în gospodărie, atât cât să acopere nevoile familiei. La oraș erau ucenici și calfe, iar pentru unele dintre operațiuni se formau chiar noi grupuri de meșteri specializați.

piuă – după ce lâna era țesută, ea mai trebuia încă finisată în *piuă*; materialul ud era bătut cu niște ciocane de lemn, acționate de forța apei. Astfel, țesătura devenea mai uniformă și mai deasă.

11 Strana breslei țesătorilor în Biserica Neagră din Brașov, cu semnul lor specific: suveica.

12 Teascul de călcat stofă. Era o unealtă cu ajutorul căreia se presa stofa de lână ieșită din război. Acesta este din Satulung și a funcționat până în 1993. Colecția meB, Săcele

13 Roată de piuă de la Cheia. Era învârtită de apă. Colecția msB

14 Diferite tipuri de țesături lucrate în război. Colecția mCu, Brașov.

Culorile

Țesătorii s-au folosit de culoarea naturală a firelor (alb, negru pentru lână, colorarea untului pentru in și cânepă), dar și de fire colorate. La început culorile s-au obținut din fierturi de plante:

Roșu – șovârf sau coajă de ceapă

Albastru – rădăcini de ștevie

Galben – laptele cucului sau frunze de gutui

Mai târziu s-au folosit culori chimice, cumpărate de la târg.

Țesături lucrate la război

Țesături simple pentru folosit în gospodărie: desagi, ștergare de mâini, prosoape pentru față, preșuri din cârpe, merindare (cârpe pentru învelit mâncarea), cearceafuri ș.a.m.d.

Țesături mai complicate pentru împodobirea încăperilor: păretare, fețe de masă, covoare, chindeie, fețe de pernă și capete pentru îmbrăcat saltele, cuverturi, țoluri ș.a.m.d.

Piese pentru costumul popular: diferite pânze pentru croit straiete, fote, brâie, pănură (din lână mai aspră), dimie (din lână mai fină), sarică (țesătură mițoasă pentru hainele ciobanilor și ale cărașilor), pânză de borangic pentru marame, ștergarele pentru împodobitul capului la femei și altele.

Diferite țesături

15

15 Căpătâi de saltea de la Homorod. Se lucrau aceste îmbrăcătoare împodobite, pentru că în patul înalt din camera curată se vedeau, de obicei, doar capetele saltelelor.

16 Lapedeu de pat de la Bogata

17 Culme din cânepă de la Cața

16

lapedeu – cearceaf

culme - în casele țărănești de-a lungul peretelui, în partea de sus, se așeza o prăjină numită culme, pe care se puteau agăța diferite obiecte. În camera curată pe culme se așezau țesături.

17

18

19

20

21

22

23

24

18 Față de masă, din zona Făgăraș

19 Păretar românesc de la Râșnov

20 Scutec de leagăn pentru bebeluș, din zona Făgăraș

21 Chindeu din bumbac decorat cu fir de lână, din zona Făgăraș

22 Lăicer, din zona Făgăraș

23 Cuverturi din zona Bran. Colecția MSB

24 Țol de lână din zona Bran. Colecția MNȚR

(15-22 - țesături din colecția MNȚR)

lăicer - țesătură care se așterne pe laiță (laviță). Laița este o băncuță de scândură, așezată de-a lungul pereților în casele țărănești. Era folosită și pentru dormit.

25

25 Perne săsești cusute de la Cincșor. Colecția Carmen Schuster, Cincșor / Kleinschenk

Costum popular

Straiele țărănești, lucrate de mână, au o frumusețe aparte. Ele împrumută parcă ceva din sufletul celor care le migălesc și le poartă. În județul nostru există o mare diversitate de costume populare. În fiecare sat, portul are caracteristicile lui. Demult, oamenii se recunoșteau după straie, cine de pe unde era și cu ce se ocupa. Apoi, în funcție de vârstă și stare - căsătorit sau necăsătorit - portul era diferit. Chiar pentru membrii aceleiași comunități straiul era plin de semnificații. Hainele de zi cu zi erau mai simple, croite din pânză. Cele mai prețuite straie erau cele de sărbătoare. Acestea erau fala femeilor, felul lor de a se întrece. Chiar dacă în vremurile noastre hainele, de obicei, se cumpără, în multe sate brașovene dragostea pentru straiele țărănești de sărbătoare încă trăiește. Oamenii le îmbracă la praznice, la biserică, în momente festive. Este un fel de a simți legătura cu locul, cu familia, cu strămoșii. Este un gest firesc, de continuitate.

26

27

28

26 La treierat la Șona, pe la 1912, în hainele de lucru. Mai ales în satele din apropierea târgurilor, s-au folosit și materiale cumpărate. Arhiva Câlția
27-28 Cusături la gâtul iei, costume de sărbătoare de la Mateiaș. Chiar în același sat, cu același croi și fire de aceleași culori, cusăturile pot fi diferite. Colecția MEB, Rupea
29 Mire și mireasă la Mateiaș, reconstituire. Colecția MEB, Rupea

rujă, ruji - trandafir

30 Nuntă săsească la Ticușul Vechi / Deutsch-Tekes, secolul xx. Poți recunoaște mireasa, domnișoara de onoare și nașa. Domnișoara și mireasa poartă pe cap Borten, la mireasă împodobit cu pene de păun. La nașă găteala este specifică femeilor măritate.

31 Miri români la Ticușul Nou secolul xx

32 Straie de mire și mireasă de la Șirnea, cusute cu fir de aur și argint. Colecția Muzeului Sătesc Nicolae Fruntes din Șirnea

33 Galerie de costume populare locale. Colecția MEB, Brașov (30-31 - Arhiva G. P. Meiu)

32

„Foaie verde nucă seacă
Place-mi de mândra săracă
Că cu mâna ei se-îmbracă
Știe țese, știe coase
Ști' purta haine frumoase.
Meșteră la cusătură
Și la vorbele din gură
Știe pâinea s-o frământa
Și pe om cum să-l încânte
Și o haină cum s-o mbrace
De la cine-o vede îi place“.
(Strigătură despre hărnicie din satul Grid)

38

39

40

34 Săsoaică de la Crit / Deutsch-Kreuz în port de biserică

35 Costume ungurești. Colecția MEB, Rupea

36 Familie din satul Galați la începutul secolului al xx-lea. Colecția FCNV, Făgăraș

37 Bărbați din satul Galați. Costumul țărănesc alături de cel de la oraș. Colecția FCNV, Făgăraș

38 Cămașă femeiască cu poale de la Mateias. Colecția MNȚR

39 Șorț de la Mândra. Colecția MNȚR

40 Șorț săsesc. Săsoaicele obișnuiau să coasă pe șorț anul în care îl lucrau și inițialele numelui. Colecția MNȚR

(36-37 - arhiva FCNV, Făgăraș)

41 Fotă de la Bran. Colecția MNȚR

42 Bătrâna din Țara Oltului cu bobou de lână mițoasă

43 Chimir de la Făgăraș. Colecția MNȚR

44 Copii de la Șinca Nouă, 2012

45 Trăistuță românească, din Viștea de Sus. Observă tricolorul țesut ca din întâmplare printre celelalte modele. Colecția MNȚR

fotă - țesătură dreptunghiulară de lână, care se petrece în jurul corpului, ținând locul fustei. Fotele pot fi și din două bucăți de stofă acoperind partea din față a corpului (ca un șort) și pe cea din spate. Atunci se cheamă și catrință.

chimir - brâu lat de piele, adesea ornamentat și cu buzunare, pe care îl poartă țărani.

Expresii: *A pune la chimir* = a strânge bani; a fi zgârcit.

A avea în chimir = a fi bogat.

COMPUNERE

Gândește-te la următoarea zicală brașoveană și scrie o compunere pornind de la ea:

„Cum ai vrea? Să-ți roază sfoara traistei gâtul sau să-ți bată traista vântul?”

PATRIMONIU

Roagă o femeie mai în vârstă din familia ta să îți povestească despre portul popular, așa cum și-l amintește din tinerețe. Denumirile pieselor de costum sunt mult mai multe și variate, de la un sat la altul, decât am putut eu să-ți arăt aici. Notează-ți cuvintele pe care nu le-ai mai întâlnit și află-le sensul. Dacă mai ai din familie piese de costum privește-le cu atenție, prețuiește-le și când vei fi mare, nu le înstrăina. Ele fac parte din istoria familiei tale.

Strigătură de nuntă din Mateiaș

La nunțile țărănești, desfacerea carului cu zestrea miresei era o adevărată ceremonie, însoțită de strigături vesele care laudau hărnicia tinerei. Avem înșirate în câteva versuri multe materiale și tehnici.

„Să vă spun eu pe de rost
Cu țoalele câte-au fost:
Trei de tort, trei în trei ițe,
Trei de lână, trei peștițe
Trei de tort, trei de bumbac
Trei cusute după ac,
Patru de pus pe străjac.
Mai avem vreo 10 mese,
Vreo 10 perini alese,
Trei pui mici să nu-i uităm,
Stați numai să-i numărăm.

Și de-om deschide lada
Noi alte vom număra
Că-i plină cu haine multe
De n-ar încăpea în curte (...)
Uitați-vă guri căscate
Că le dăm nenumărate
Că-s de mireasă lucrute
Mireasa și maică-sa
Uitați-vă dragilor
La alesul vergilor;
Dacă vreți să-aveți la fel
Haideti să vă dăm model!”

46

Cojocarul din Drăguș

„Ca motive decorative tradiționale, se cos moliile (coastele șerpuite ca molia, ca omizile care mănca frunza) și așa se face de când m-am pomenit; apoi sunt trandafirii, opți cu onuri, opți cu ochi, care se tot repetă. (...) Roșu e culoarea care nu lipsește. La noi, dacă nu le bagi roșu, îți zice: 'Da' io nu-s beteag, bagă-mi roșu, domne!' La ai noștri, din Drăguș, dacă nu le bagi roșu și cafeniu-roșu, nu le trebe. (...) La copchil îi faci pentru căldură, că dacă se duce cu sania, să și-l puie-n spate, c-atunci nu-l bate vântu la chiept”. *Dumitru Sofonea*.

„Iubite mare meștere,

Am primit cu multă bucurie coletul trimis, în care am găsit, într-adevăr, un lucru minunat: cojocul lucrat pentru băiatul meu. Am desfacut cutia în care era ambalat, cu inima săltând de curiozitate. Cojocul e foarte frumos și se vede că a fost lucrat cu mare dragoste și pricepere. Te îmbrățișez cu dragoste și îți mulțumesc încă o dată, cu bine - I. Theodorescu-Arghezi”. (*Scri-soare adresată de poetul Tudor Arghezi lui Dumitru Sofonea. De la Drăguș, trimisese un pieptar pentru Baruțu, fiul scriitorului, care trecuse printr-o răceală puternică la plămâni*)

tort - fir tors
străjac - saltea de paie
vergi - dungi

45

47

48

46 Dumitru Sofonea este cojocar, dintr-o familie de meșteri, din tată în fiu. A lucrat sute de pieptare cusute peștiț, pe piele de miel. Arhiva țarașăgărașului.eu

47 Familia Sofonea pe la 1960: părinții meșterului, soția și copiii. Arhiva FCNR, Făgăraș

48 Pieptar. Colecția MNȚR

Lemn

În zona noastră, meșteșugul lemnului a fost înfloritor. La oraș, breslele tâmplărești lucrau piese de mobilier și obiecte gospodărești diverse. Dacă la început lemnarii se numeau, cu toții, tâmplari, în timp s-au format bresle separate, pentru diferitele ramuri ale meșteșugului: dogari, rotari, căruțari, dulgheri, meșteri de ferestre, măsari.

La sat, bărbații împodobeau cu creștături obiectele de lemn, cu aceeași migală cu care femeile lucrau și înflorau pânzeturile. În ciuda bogăției și diversității obiectelor de lemn produse astăzi în fabrici, în județul nostru există încă tâmplari și câțiva meșteri de creștături.

49 Strana breslei tâmplarilor de la Biserica Neagră din Brașov. Meșterii lemnului și-au construit un loc de șezut cu adevărat maiestos și foarte încăpător. Pe panourile de lemn centrale se află pictate însemnele meșteșugului lor: compasul, echerul și rindeaua.

50 Emblema dogarilor brașoveni, pictată pe strana breslei din Biserica Neagră

51 Ladă pentru păstrarea alimentelor (cereale boabe sau măcinate) numită hambar. Era lucrată din lemn de esență tare – fag sau stejar – ca să fie mai rezistentă la umezeală. Lemnul era foarte îngrijit prelucrat, dar nu era decorat. Colecția msb

52 Ladă de zestre românească din zona Bran, decorată cu incizii. Este tipul de decorație a mobilierului, cel mai des întâlnit în satele românești de munte.

53 Începând cu secolul al XVIII-lea s-a răspândit acest fel de ladă mai lungă și mai joasă, pictată cu flori și casete decorative. I s-a spus ladă de Brașov sau brașoveană. S-a găsit în casele tuturor: români, sași, maghiari. Era folosită de obicei pentru haine, dar era bună și pe post de băncuță. Colecția mcu, Brașov

incizii - șanțuri pe suprafața lemnului

54 Blidar românesc, suport pentru așezarea veselei.

55 Dulap de bucătărie. Colecția mcu, Brașov

56 Dulăpior care se montează în perete, de obicei între ferestre, numit armuroi. Colecția MNTR

57 Bancă așezată de obicei de-a lungul peretelui, în casele țărănești.

58 Iată un scăunel cioplit dintr-o bucată. Picioarele erau de fapt crengi tinere crescute dintr-o ramură mai bătrână.

59 Interior țărănesc în zona Bran

60 Interior țărănesc. Observă simplitatea mobilierului. Măsuța și scăunelul sunt cele mai vechi tipuri de mobilier de acest fel.

(54, 57-60 - Colecția MSB)

„Primul și cel mai simplu motiv folosit în arta populară, dar care poate deveni cel mai important, este dinte de lup sau colțul de fierăstrău, un mic triunghi crestat, aranjat în diferite poziții.” (Nicolae Purcărea)

61 Interiorul casei țărănești era înfrumusețat și prin cioplirea grinzilor de susținere a tavanului. Iată două exemple din Muzeul Satului Brănean.
62 Astfel de tipare crestate înfrumusețau cașul ciobanilor din Țara Bârsei. Colecția MEB Săcele
63 Diferite instrumente din lemn folosite la prelucrarea laptelui la stânele din zona Bran. Pe bețele lungi, crestate în trepte, se rădea brânză pentru a putea fi frământată.
64 Farfurie cu linguri de stână.
65 Iată un pat săsesc, ingenios. În partea de jos, se află un sertar care se poate trage, formând încă un pat. Astfel se folosește mai bine spațiul încăperii.
66 O altă variantă este bancuța numită și canapei. În timpul zilei, stă închisă, iar seara, capacul se ridică și lada devine pat. Piesă din Țara Oltului (63-64 - Colecția Nicolae Fruntes, Șirnea)

67 Poartă săsească tradițională lucrată în ultimii ani, la Viscri / Deutsch Weisskirch. În sat există încă doi tâmplari: unul este sas, iar celălalt jumătate sas, jumătate român
68 Poartă veche la Săcele, în prezent intrarea în incinta Muzeului de Etnografie
69 La români, furca era împodobită cu creștături. Flăcăii ciobani le lucrau pentru fetele pe care le iubeau și le dăruiau la lăsatul iernii, când coborau de la munte. Fetele le răspundeau în pragul verii cu trăistuțe țesute, în care puneau ouă încondeiate, mănuși, șosete sau fulare. Colecția MNȚR
70 Casă cu stâlpi sculpați și lemnărie traforată. Colecția MSB
71 Cruce de mână din Țara Bârsei. Colecția MNȚR

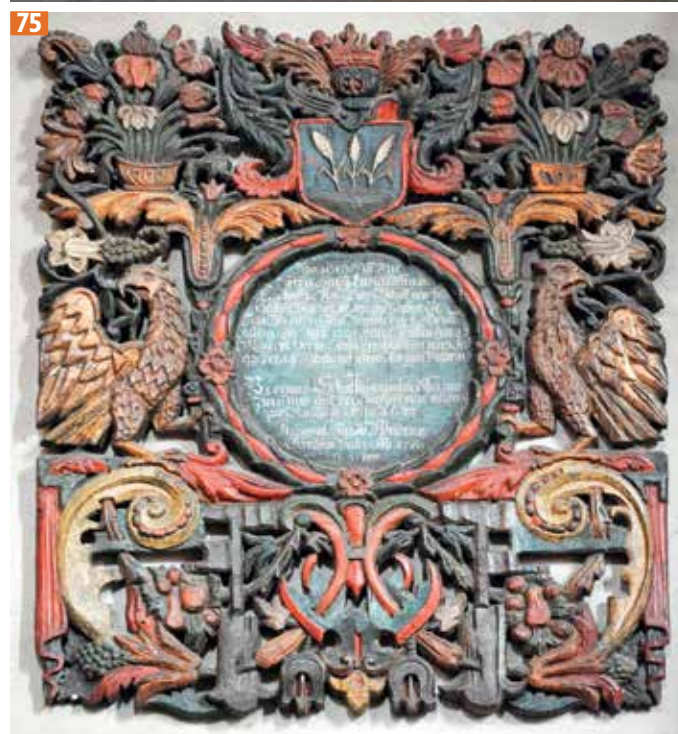

Nicolae Purcărea este unul dintre puținii meșteri care se mai ocupă cu împodobirea obiectelor de lemn cu creștături, în Șcheii Brașovului. Aici, alături de nepoata și ucenica lui cea mai dragă, Zina Burloiu. **72** Bătrânul meșter a avut o viață plină de suferință. În tinerețea sa, a petrecut ani mulți și grei în temnițele comuniste. Liniștea și bucuria le-a regăsit în cioplitul lemnului.
 „Orice obiect lucrat face parte din sensibilitatea celui ce l-a făurit. Eu tot timpul am vrut să creez dintr-un lemn de foc o bijuterie...” (Nicolae Purcărea, născut în 1923)

SCHEIȚĂ

Desenează luând ca model obiectele de lemn prezentate.

73 Altarul bisericii săsești din Hălchiu. Este cel mai mare altar din lemn pictat care se păstrează în Transilvania, din prima parte a secolului al XVI-lea. Acest fel de altare se numește poliptych, adică, alcătuit din mai multe panouri, pictate pe ambele fețe, care se strâng și se deschid, ca un pliant uriaș din lemn. Când altarul este închis, picturile arată Patimile lui Iisus. Când se deschide, în centru se observă reprezentarea lui Iisus, ținând în mână un glob care simbolizează Universul. În colțuri sunt cei patru evangheliști: Marcu, Matei, Ioan și Luca. Panourile mobile prezintă martiriile a trei sfinți, între care Andrei, sfântul de hram al bisericii. Observă modalitățile de lucru cu lemnul și culoarea, în cazul unui asemenea obiect, mare și foarte elaborat!

74 Și în bisericile românilor, meșterii creau obiecte, din lemn și culoare, care prin formă, folosul și decorația lor întreceau cântărele și cuvintele slujbelor. Iată ușile împărătești ale iconostasului de la biserica Adormirii Maicii Domnului din Turcheș. Și aici îi găsim pe cei patru evangheliști, cuprinși în mijlocul unor flori din lemn plecte. În centru este reprezentată Maica Domnului. Întregul iconostas seamănă unei iedere, cu frunze și flori de aur.

75 Epitaf în Biserica Neagră din Brașov. Epitafurile sunt, de obicei, texte compuse în amintirea celor morți și înscrise pe lespezile de mormânt. La sași exista obiceiul să se lucreze plăci împodobite de lemn, cu însemnele familiei și inscripții, pentru membrii mai importanți ai comunității: preoți, staroști de bresle, ctitori și alții. Acestea erau așezate pe pereți, în biserică. Astfel, amintirea lor se păstra vreme îndelungată.

Cruce de femeie

Cruce de bărbat

76-77 Crucile de mormânt se lucrează din lemn. Așa arătau la Șona, unde puteau fi ușor deosebite crucile bărbaților de cele ale femeilor.

78 Eudochia și Ioan Călția, țărani de la Șona, începutul secolului al XX-lea. Arhiva Călția

79 Troiță ridicată în cinstea eroilor de război, în curtea bisericii românești din Homorod.

80 Tavanul bisericii săsești fortificate de la Codlea. Este format din 252 de casete de lemn, pictate, cu trandafiri, fiecare diferit de ceilalți. Acest semn este simbolul lui Martin Luther, reformatorul Bisericii germanilor, ale cărui învățături au schimbat și viața sașilor din Transilvania.

81 Panou de lemn pictat, la piciorul amvonului de la biserica sașilor din Homorod. Reprezintă Pilda semănătorului. Asemenea celui care seamănă grâul, preotul din amvon seamănă cuvântul lui Dumnezeu, în sufletele ascultătorilor. Unele grăunțe cad în pământ bun și rodesc, altele cad pe țarină pietroasă și mor fără să prindă viață.

Pescuit

Lacurile și râurile brașovene erau odinioară bogate în pește. Bărcile și uneltele de pescuit erau făcute tot din lemn și nuiele împletite. Vârșă era pusă noaptea pe fundul apei. **[82]** Peștii intrau înăuntru și se prindeau în capcană. „Oltul, până prin 1953, nu era poluat și era populat cu foarte mulți pești: cleni, crapi, ventari, fusari, latițe, somni, știuci și alții. (...) Cei mai mari erau somnii urmați de crapi și de știuci. Deși unii somni ajungeau la peste 100 kg și unii crapi la peste 40 kg, în majoritatea cazurilor somnii nu treceau de 50 kg, crapii de 20 kg și știucile de 10 kg.

Eu de copil am locuit 26 de ani în Turzun, lângă Olt și eram mereu ori în apă ori pe apă, cu cinul, eram copilul Oltului. Bun înotător, știam să înot în toate felurile (...) de-mi treceam Oltul cu hainele în mâini fără să le ud. Așa eram de obișnuit cu apa că înotând mă simțeam mult mai ușor și mai relaxat decât umblând afară pe uscat.“ (Cornel Buta din Bogata, născut în 1937)

cinul - barcă mică pescărească

82

83

Fluierarul din Mândra

„Primul fluier pe care l-am ținut în mână o fost a lu' străbunicu' meu, din Șinca Nouă... Avea aproape 100 de ani. Era crepat și-l lipeam cu smoală. Când umblam cu vacile prin pădure am început să-mi fac io fluier de soc. La școală, am avut noroc de un dascal bun, care ne învăța să altoim meri și să luăm notele muzicale... Și m-am apucat de cântat: am fost în formația de fluierași a satului, la concursuri, cântam în armată ca să scap de instrucție. (...) Acum îi învăț și pe copchii din sat, că-i păcat să nu rămâie unul cu darul ăsta.“ Gheorghe Scurtu din Mândra. **[83]** Arhiva tarafagarasului.eu

REBUS

A-B. Instalație tehnică din lemn cu ajutorul căreia se țese.

1. Unealtă din lemn, decorată, asemănătoare unui băț lung, cu ajutorul căreia se toarce caierul
2. Meșter al creștăturilor în lemn din Șcheii Brașovului, Nicolae _ _ _
3. Adăpostește țesăturile și straiile pe care mireasa le are pregătite la întemeierea familiei, ladă de _ _ _
4. Pânză foarte fină, țesută din firele depănate din gogoșile de mătase
5. Numele de familie al meșterilor cojocari din Drăguș
6. Instrument muzical din lemn, nelipsit ciobanilor
7. Ștergar frumos împodobit care se așază la icoane sau pe lângă alte obiecte decorative.
8. Material din care se lucrează mobilierul și alte obiecte folosite în gospodărie.
9. Țesătură din lână care se pune de-a lungul pereților în casele țărănești.
10. Fire, mișcate de pedalele războiului de țesut, cu ajutorul cărora se alege urzeala.
11. Țesătură groasă din lână mișoasă din care se fac mantalele, de exemplu, pentru ciobani.
12. Fire întinse pe război, care țin țesătura.
13. Piesă de port femeiesc, țesătură dreptunghiulară de lână, care se petrece în jurul corpului, ținând locul fustei.

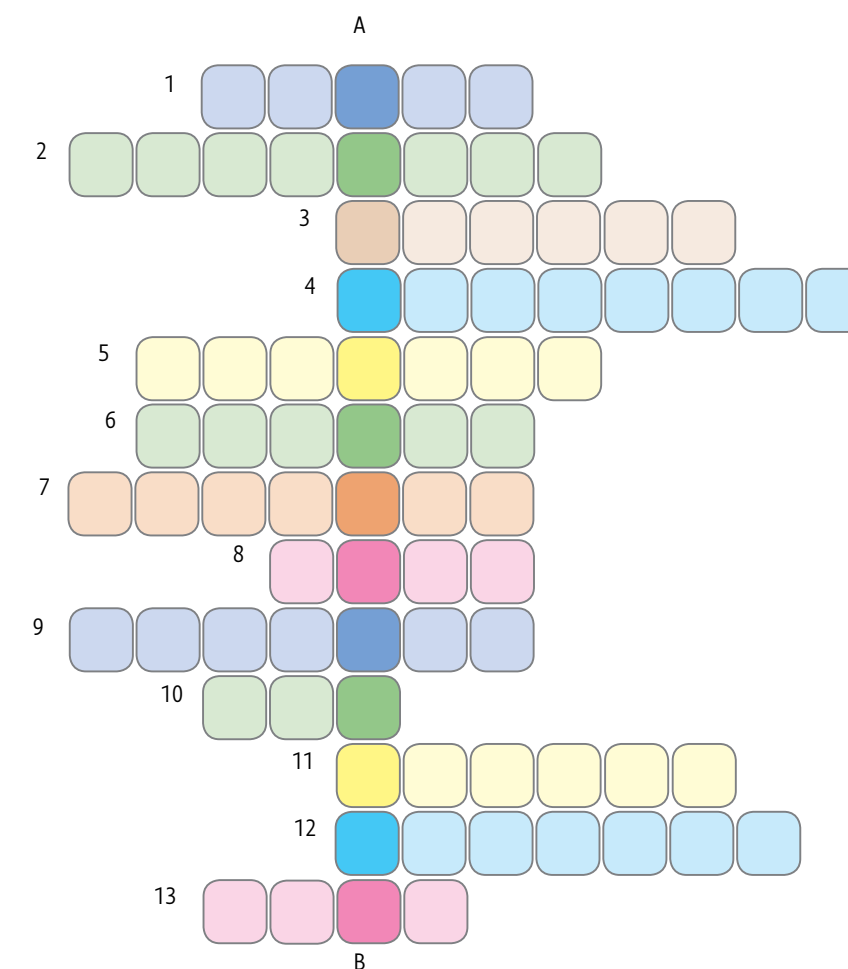
Două legende cu fluier

Se zice că odată, demult de tot, era un cioban care-și păștea turma pe pajiștile parfumate de la poalele muntelui. Toate au mers bine până într-o bună zi când oile nu au mai vrut să îl asculte. Bietul cioban începu să alerge după ele fără nici un spor. Obosit, descurajat și necăjit, neștiind ce să facă, se opri câteva clipe, sprijinit în toiag, să se odihnească. Când, deodată, ce să vezi? Din vârful dealului se auzea un fluierat încântător. Să fie vreo pasăre nemaîntâlnită? Nu. Era un bătrânel frumos care sălta sprinten prin iarbă suflând într-un bețișor. Oile se adunaseră și îl urmau cuminiți. Se zice că în timpurile acelea Dumnezeu cobora pe pământ, petrecând adesea printre oameni. Cum s-a întâmplat, ciobanul nu s-a putut dumiri. Cu bătrânelul nu a putut să vorbească, căci s-a făcut nevăzut, așa cum și apăruse. Când omul nostru s-a dezmeticit oile erau toate în ocol și îl priveau mirate. În blana primei oi pe care a muls-o în acea seara a găsit bețișorul fermecat al bătrânelului. A încercat să sufle. La început a fost ca un șuierat. Apoi, din ce în ce, s-a legat dulce fluieratul. De atunci și până azi, ciobanul și fluierul sunt nedespărțiți.

În urmă cu vreo 700 de ani, în orașelul Hamelin, din părțile Germaniei, s-a petrecut o întâmplare stranie. Totul a început cu un necaz, căruia locuitorii nu îi puteau da de cap. În oraș năvălise o grămadă de șobolani, care nu se lăsau stârpiți de fel. Nici pisicile, nici capcanele și nici otrăvurile nu au putut să le vină de hac. Până într-o zi când în oraș a apărut un tânăr străin. El a promis celor din Hamelin că îi va scăpa de șobolani, în schimbul unui dar de bani. Zis și făcut. Flăcăul a scos din sân un fluieraș și a început să cânte. Pe dată toți șobolanii s-au adunat ca fermecați de sunetele sprintene. Tânărul a pornit cântând spre râul Wesser. Toți șobolanii l-au urmat și și-au găsit sfârșitul înecați în apele repezi. Hamelinezii au sărbătorit zile întregi însă când a venit vorba de bani, nu au mai vrut să-l răsplătească pe tânărul muzicant.

El a plecat întristat, dar s-a întors, într-o dimineață de duminică, pe când toți oamenii mari erau la biserică. A început să cânte și pe dată s-au adunat în jurul lui toți copiii din Hamelin. Flăcăul i-a condus cu fluierul său până într-o peșteră din apropiere unde s-au făcut cu toții nevăzuți. Se zice că ar fi călătorit pe sub pământ și ar fi revenit la lumină tot printr-o peșteră, în Transilvania. Legenda spune că sașii sunt urmașii copiilor din Hamelin. Așa povestea, la sfârșitul secolului al XIX-lea, preotul Bisericii Negre din Brașov. Așa au scris și Frații Grimm în cartea lor de povești germane.

84 Toiag ciobănesc înfrumusețat cu creștături. Colecția MNȚR

Mănăstirea Sâmbăta de Sus

La poalele munților, sub Fereastră Mare a Făgărașului, dăinuiește o veche vatră de credință și cultură românească.

Începuturi

Din timpuri vechi, poienile și pădurile de pe Valea Sâmbetei au fost sălaș pentru *sihaștrii*. Așa era și în alte sate din Țara Oltului și Țara Bârsei. În vecinătatea așezărilor românești se găseau adesea sihăstrie, locuri în care trăiau în liniște și rugăciune călugări sau maici. Sătenii îi știau și îi vizitau adesea, pentru slujbe și pentru sfat. La vreme de primejdie întreaga comunitate se adăpostea spre munte, în păduri. Atunci, se rugau împreună la altarele sihaștrilor. În prima parte a secolului al XVII-lea, moșia Sâmbetei intră în stăpânirea lui Preda Brâncoveanu, boier român, foarte înstărit, din Țara Românească. Fiind iubitor de rugăciune, el ridică pentru pustniciei pădureți o bisericuță de lemn.

sihastru sau pustnic - călugăr care trăiește departe de oameni, de obicei în păduri sau locuri pustii, unde își petrece vremea rugându-se pentru sufletul lui și pentru lume.

1 Fereastră Mare a Făgărașului

2 Așezarea rupestră de la Șinca Veche. Este o peșteră largită și amenajată din timpuri străvechi, de pe vremea dacilor. Mai târziu, a fost un schit, cu biserică și chilii. În hotarele acestui sat, existau în secolul al XVIII-lea 5 sihăstrie. Iată cum le numeau localnicii: La Trestioară, La Strâmbă, În Valea Lărguța, Pe Crețu și un loc nenumit.

3 Preda Brâncoveanu, soția sa, Păuna și fiul lor, Răducanu, sub protecția Sfântului Nicolae. Ilustrație dintr-un manuscris de la mijlocul secolului al XVII-lea. Preda și Păuna sunt bunicii dinspre tată ai voievodului Constantin Brâncoveanu.

ȘTIAI CĂ...

Biserica și mănăstire nu înseamnă același lucru. Biserica este clădirea în care se țin slujbele. Mănăstirea este ansamblul format din biserică, locuințele călugărești și alte clădiri folosite de obștii.

Înflorirea brâncovenească

La sfârșitul secolului al XVII-lea, nepotul lui Preda, Constantin Brâncoveanu, voievodul Țării Românești, întemeiază pe vechea vatră o mănăstire. Ridică o biserică din piatră și cărămidă, pe care o închină Maicii Domnului. În jurul ei înalță o incintă frumoasă și trainică, așa cum se obișnuia la mănăstirile domnești și boierești, construite în Țara Românească. În ea adăpostește *chiliile* și înființează o școală de *gramatici*, un atelier de pictură și o mică tipografie. Viața călugărilor se schimbă, locul transformându-se din vatră de sihaștri în mănăstire de *obște*. Această nouă organizare era mai potrivită unei mănăstiri care trebuia de acum să primească *pelerini* și *învățăcei*. Constantin Brâncoveanu pregătește astfel locul, pentru a putea fi de folos românilor ardeleni: cu rugăciune, învățătură, izvor de carte. Așa a fost mănăstirea Sâmbăta în următoarea sută de ani. Apoi, în focul frământărilor politice din Transilvania, acest lăcaș de credință și cultură al românilor a fost distrus.

4 În mănăstirile ortodoxe, chemarea la slujbă se face bătând toaca și clopotul.

chilie - odăiță din cuprinsul unei mănăstiri, în care locuiește un călugăr sau o călugăriță.

gramatic - cântăreț, dascăl bisericesc, cel care ajută preotul în timpul slujbei. Știind foarte bine să scrie și să citească, putea fi și învățător. Unii dintre ei întocmeau documente și lucrau manuscrise.

pelerin - călător pe la mănăstiri în căutare de rugăciune și sfat

învățăcel sau ucenic - cel care învață o îndeletnicire de la un maestru.

ȘTIAI CĂ...

Viața călugărească poate fi de 2 feluri:

- „de sine” - maicile sau călugării se gospodăresc fiecare pentru sine sau în grupuri mici, întâlnindu-se cu toți doar la biserică.
- „de obște” - călugării sau maicile se organizează împreună, ca o mare familie, fiecare participând, după puteri, la gospodărirea grupului și la lucrările mănăstirii. De exemplu, bucătarul gătește pentru toți, paracliserul are grijă de biserică, pictorul se ocupă de atelier ș.a.m.d.

Sfinții se sărbătoresc de obicei în ziua morții lor. Moartea este pentru sfinți ca o zi de naștere. Este ziua când ei devin nemuritori, în împărăția lui Dumnezeu. Întoarce-te la pagina 62 și privește cu atenție scena Adormirii Maicii Domnului de la biserică din Cristian. Lângă patul Mariei, stă Iisus Hristos, Dumnezeu, care ține în brațe un prunc. Bebelușul întruchipează sufletul Maicii Domnului, nou născut în viața cea fără sfârșit.

Întâlnim pe Constantin Brâncoveanu, cu soția sa Doamna Marica, în portretul votiv al mănăstirii Surpatele din Oltenia. **5** Biserița de la Surpatele seamănă foarte bine cu cea ridicată de voievod la Sâmbăta de Sus. Familia Brâncoveanu a avut o legătură strânsă cu zona Brașovului. A ctitorit mai multe biserici, a avut case de retragere în Șchei și un palat lângă mănăstirea Sâmbăta.

După ce a condus Țara Românească cu multă înțelepciune și bună gospodărire, vreme de 26 de ani, Constantin Brâncoveanu a fost trădat de ai lui și dat pe mâna turcilor. Acuzat de trădare și de refuzul de a mărturisi unde își ascunde bogățiile, Constantin este ucis prin tăierea capului, la Istanbul, împreună cu cei 4 fii ai săi: Constantin, Ștefan, Radu și Matei și cu *sfetnicul* Ianache Văcărescu. Înainte de execuție, turcii le propun viața în schimbul trecerii la religia musulmană.

Statornici în credința creștină, cei șase schimbă viața pământească pe cea veșnică, în ziua de 15 august 1714, chiar de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului. Poporul i-a cântat în balade, din generație în generație, ca pe niște eroi. După mulți ani, Biserica Ortodoxă i-a recunoscut în rândurile sfinților mucenici.

sfetnic – înalt dregător sau boier, cu care se sfătuia voievodul în problemele țării; sfătuitor.

6-8 Mănăstirea Sâmbăta. Intrarea în bisericuță. Observă pisania și ancadramentul lucrate din piatră. De obicei, de o parte și de cealaltă a intrării, se pictează raiul și iadul. Este ca un semnal de alarmă pentru cel care intră: lată, ai de ales, de tine depinde!

9-11 Partea de jos a iconostasului, cea aflată la nivelul privirii. În mijloc sunt ușile împărătești, cele pe care doar preotul intră și iese în timpul slujbei. De o parte și de alta a ușilor, se află totdeauna icoanele împărătești: Iisus Hristos în dreapta și Maica Domnului cu pruncul în stânga. Felul în care sunt așezate obiectele de cult în biserică are întotdeauna înțeles. Dacă vrei să afli mai multe întreabă un preot sau profesorul de religie.

Din nou la viață

La începutul secolului al xx-lea, din frumoasa ctitorie brâncovenească mai supraviețuia o ruină care încă mai semnăna, de departe, a biserică. Așa o găsește Nicolae Bălan, arhiepiscop ardelean, care se hotărăște să ctitorească din nou mănăstirea de la poalele muntelui. Fiind iubitor de istorie și artă, el reclădește biserica, salvând tot ce se putea din vechea construcție. Aduce aici călugări instruiți care reînoadă firul rugăciunii și al învățaturii de la Sâmbăta.

Începând cu anul 1985, un alt arhiepiscop al Ardealului, Antonie Plămădeală, inițiază restaurarea picturii din vechea biserică. Se înalță și o incintă, inspirată din arhitectura altor palate și mănăstiri din vremea lui Brâncoveanu. Renaște și atelierul de pictură, icoane pe lemn și pe sticlă. Se înființează și un muzeu. Astfel, ansamblul se întregeste, la o măsură cu adevărat domnească, vrednică de faima primului ei ctitor.

12 Anul 1926
13 Anul 1946
14 Anul 1993

15 Foișorul este o construcție specifică arhitecturii brâncovenești. El este ridicat în locuri anume cu vedere frumoasă. Este un spațiu foarte potrivit pentru privit, întâlnit și stat de vorbă. Observă cu atenție pietrăria lucrată cu multă măiestrie și coloanele cu fusul în spirală, pe care le poți regăsi la oricare dintre monumentele brâncovenești.

16 Coloană brâncovenească: bază, fus, capitel

17 Incinta mănăstirii cu chiliile călugărilor

18 Atelierul călugăresc de icoane

Bisericile românești după Brâncoveanu

În a doua jumătate a secolului XVII, în Țara Românească s-a împământat un fel de a construi și a decora clădirile. A fost denumit după cel mai neobosit ctitor al vremii, care a fost voievodul Constantin Brâncoveanu. Este stilul brâncovenesc, care se regăsește atât în arhitectură cât și în pictură. S-a pornit de la forme mai vechi din arhitectura *muntenescă*, dar acestea au fost înfrumusețate și li s-a dat un accent de eleganță. Monumentele brâncovenești au fost, prin frumusețea lor, o sursă importantă de inspirație pentru cei care au urmat. Noul stil s-a numit post-brâncovenesc, adică, după Brâncoveanu.

De la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în multe sate românești brașovene s-au ridicat și s-au pictat biserici în stil post-brâncovenesc. S-ar putea spune că pictorii din această vreme formează o mare familie. Casa lor părintească este una brâncovenească. Unii dintre ei au învățat meseria în Țara Românească, alții în centrele care au luat naștere în Șcheii Brașovului, la Făgăraș sau Săcele. Pentru pictorii din zonă, modelul cel mai apropiat a fost cel al picturii de la Sf. Nicolae din Făgăraș, ctitoria Brâncoveanului. Folosirea acestui limbaj în imagini era pentru românii ardeleni un gest de *identitate* și o legătură spirituală cu *frații de peste munți*.

muntenesc – din Muntenia sau Țara Românească.

identitate – caracteristicile unei persoane sau, în cazul nostru, a unui neam.

frații de peste munți –

Amintește-ți că, până la Marea Unire din 1918, Transilvania era o țară separată, iar românii ardeleni au tânjit mereu la România Mare, alipirea de frații lor din Țara Românească și Moldova.

19 Biserica din Șimon. Observați asemănarea cu biserica mănăstirii de la Sâmbăta de Sus.

20 Frescă post-brâncovenească în biserica din Veneția de Jos. Observă căldura culorilor și exactitatea cu care pictorul descrie scena: portrete, gesturi, straie, obiecte, mobilier. Aici, evanghelistul Ioan dictând ucenicului său, Prohor, scrierile sfinte.

21 Partea de sus a iconostasului zidit și pictat al bisericii românești din Cristian. Observă succesiunea sărbătorilor în icoane.

COMPUTNERE

Povestește pe scurt istoria mănăstirii. Când ai prilejul vizitează locul, vei mai descoperi încă multe frumuseți pentru care aceste pagini sunt prea puține: muzeul, izvorul și chilia din munte a Părintelui Arsenie, lacul, fântâna cea veche și altele.

SCHIȚĂ

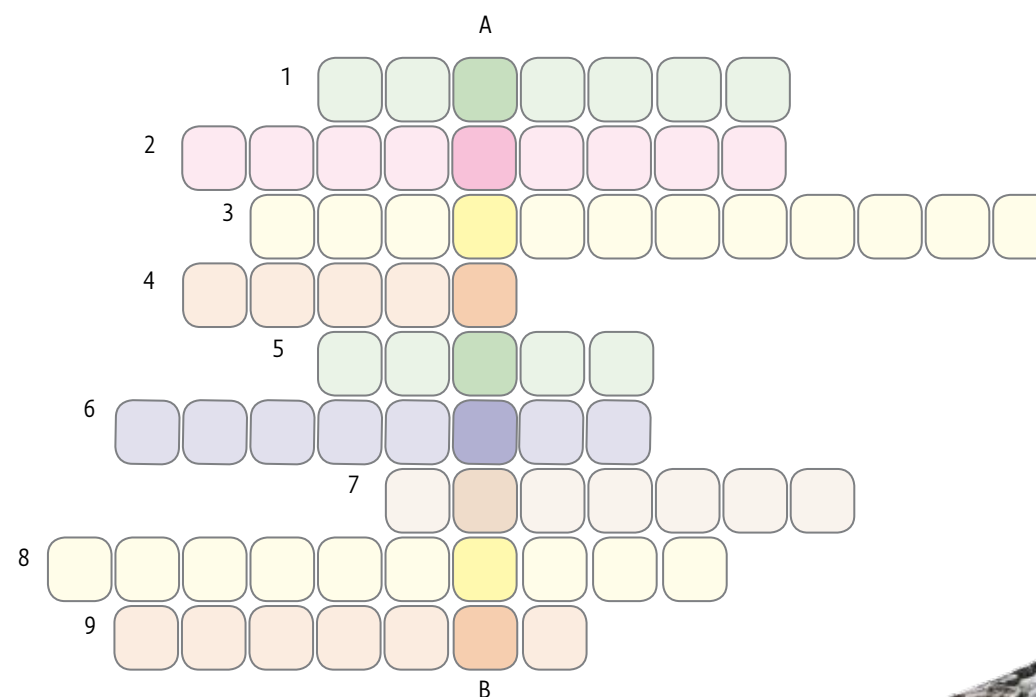
Desenează luând ca model imaginile lecției, la alegere.

REBUS

A-B. Așezare călugărească cu biserică și alte clădiri de folos: chilii, ateliere, casă de oaspeți s.a.m.d.

- Mănăstire ridicată de Constantin Brâncoveanu la poalele Făgărașului
- Deasupra Mănăstirii Sâmbăta, în munte, se vede ___ Mare.
- Fel de a construi și picta din timpul lui Constantin Brâncoveanu
- Așezare în care se află o biserică rupestră: ___ Veche.
- Grup de călugări sau maici care trăiesc împreună ca o mare familie, fiecare având câte o îndatorire în folosul tuturor.
- Călugări care trăiesc în singurătate și izolare.
- Arhiepiscop al Ardealului, al doilea ctitor al mănăstirii Sâmbăta: ___ Bălan.
- Readucerea cât mai aproape de forma inițială a unui monument stricat.
- Partea de sus a unei coloane, care stă deasupra fusului.

Orașul Brașov / Kronstadt / Brasso

Din multele frumuseți ale așezării de la poalele Tâmppei, am încercat să cuprind, în cuvinte și imagini, pe unele care te vor ajuta să afli cum s-a format și cum a trăit Brașovul, câteva sute de ani. Este istoria prin care poți înțelege orașul de astăzi. Multe au rămas neamintite, pentru că paginile sunt puține, iar orașul Brașov ar merita el însuși, singur, un manual.

Începuturi

Întinderea de pământ pe care a crescut, timp de multe sute de ani, orașul Brașov, a fost socotită, din vremuri foarte vechi, bună de locuit. Arheologii au găsit urme ale unor așezări din Epoca Bronzului, din Epoca Fierului, apoi urme dacice și romane, în mai multe zone: Dealul Șprenghei, Dealul Melcilor, Tâmpa, cartierul Noua, Pietrele lui Solomon, Valea Cetății și altele. Pământul ascunde încă multe mărturii ale vieții brașovene de la începuturi.

Înaintând spre secolul al XIII-lea, amintirile se leagă mai clar. Locuitorii istorici ai orașului au fost românii, sașii și maghiarii. Lor li s-au alăturat, în timp, mici comunități de alte neamuri: greci, armeni, lipoveni, evrei, italieni, atrase aici de forfota și bogăția târgului. Dintre toți aceștia, cei care au scris istoria la Brașov au fost românii și sașii. Locuirea celor din tîi pe aceste plaiuri, a continuat-o pe cea a strămoșilor daci. Vechea lor așezare se numea Cutun și avea în grijă fortificația de pe Tâmpa. Cel mai timpuriu monument al orașului, aflat încă în picioare, este Biserica Sfântului Bartolomeu, de lângă Dealul Șprenghei. A fost ridicată de Cavalerii Teutoni. După

Iată cele mai reprezentative biserici brașovene, cuprinse în spațiul orașului, văzut de pe înălțimi.

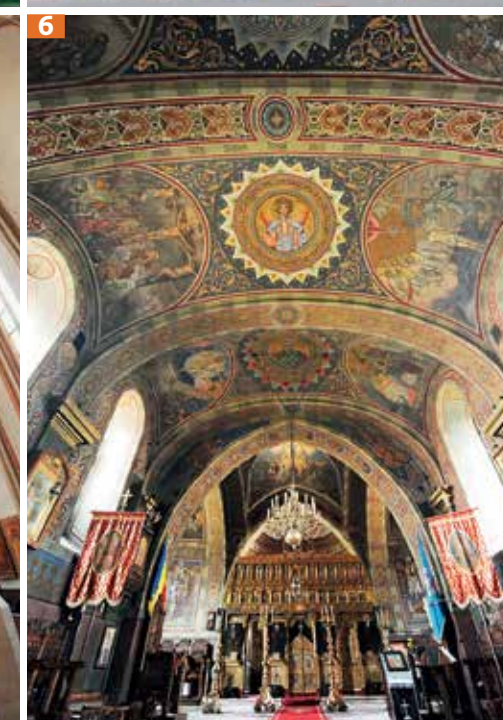
1, 3, 5, 7 Biserica Neagră, a sașilor, în mijlocul orașului, odinioară înconjurat de ziduri de apărare

2, 4, 6, 8 Biserica Sf. Nicolae, a românilor din Șcheii Brașovului

alungarea călugărilor cruciați, biserica a fost preluată de sași, care au descălecat la Brașov în aceeași perioadă.

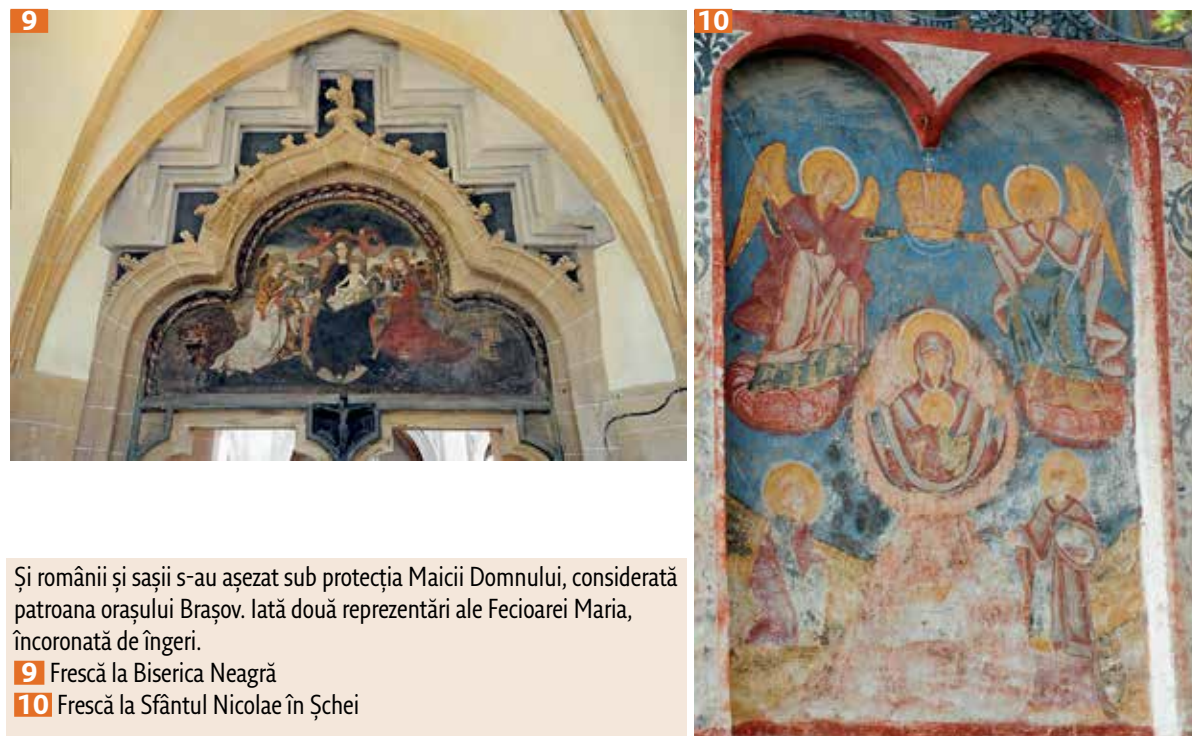
Două comunități, două biserici

La Brașov, românii și sașii au trăit alături, fără să se amestece. Unii au avut forța pe care ți-o dau rădăcinile, ceilalți, puterea pusă în seama lor de Împărăție. Și-au împărțit poalele Tâmppei, creând așezări diferite, după felul lor de viață. Până la o vreme, nu prea s-au avut la inimă, dar s-au răbdat și, uneori, s-au ajutat. Neasemănători ca fel de a fi, au avut totuși și caracteristici comune. Și unii și alții au ridicat Brașovul, ca cel mai important oraș din Sud-Estul Transilvaniei. Au prețuit toți biserica și școala, pe care le-au ridicat și susținut, cu mult efort.

În perioada când au fost ridicate, bisericile erau construcțiile în care oamenii puneau cel mai mult suflet. Imaginea lor, ca și comunitate, era dată de frumusețea și măreția bisericii pe care reușeau să o înalțe. Cele două lăcașuri brașovene sunt diferite ca dimensiune și înfățișare, înăuntru și afară. Nu se poate spune, însă, că unul este mai important decât celălalt. Mă refer aici, mai ales, la toată istoria care s-a țesut în jurul lor. Acestea sunt locurile cele mai prețioase ale celor două comunități brașovene și ale sașilor și românilor din tot Sud-Estul Transilvaniei.

Și românii și sașii s-au așezat sub protecția Maicii Domnului, considerată patroana orașului Brașov. Iată două reprezentări ale Fecioarei Maria, încoronată de îngeri.

9 Frescă la Biserica Neagră

10 Frescă la Sfântul Nicolae în Șchei

Inscripție deasupra intrării în școală:
„NON SCHOLAE SED VITAE“ – Nu învățăm pentru școală,
ci pentru viață!

„Aici să predea cei învățați și buni și să nu iasă vreunul care
să fie neînvațat sau căruia să-i mearga numele că este ne-
legiuit și rău.“

11 Fosta clădire a gimnaziului
săsec de băieți
12 Prima Școală Românească, în
Șcheii Brașovului

13 Cimitirul sașilor de la biserica
Sfântul Martin / Martinsberg
14 Cimitir românesc, la Sfântul
Nicolae în Șchei

Târgul

Așezarea strategică a Brașovului, la întâlnirea drumurilor dintre Țările Române, dar și între Orient și Apusul Europei, l-a făcut un loc cum nu se poate mai potrivit pentru întâlniri și schimburi între negustori. Târgul a fost evenimentul care a dus la creșterea și prosperitatea orașului de la poalele Tâmppei.

Începând cu secolul al xiv-lea, regii maghiari au dat dreptul brașovenilor să organizeze târg, o dată pe an, și, mai apoi, în fiecare săptămână. Puțin mai târziu, au stabilit chiar, ca toți negustorii care treceau dintr-o parte în alta a munților să poposească la Brașov și să-și ofere mărfurile spre vânzare în acest târg. Brașovenii aveau și dreptul de a depozita diferite mărfuri pe perioadele dintre zilele de iarmaroc. Închipuieste-ți ce au însemnat aceste hotărâri regale, căci toate *înlesnirile* pe care orașenii le ofereau celor aflați în trecere, le aduceau mari câștiguri bănești. Hanurile erau asaltate, depozitarea aducea și ea venituri.

înlesnire – ușurare, facilitare

În târgul Brașovului găseai tot ce îți puteai închipui, mărfuri meșteșugărești și hrană locală, dar și lucruri și alimente aduse din locuri îndepărtate. Mare parte a negoțului avea loc în piața centrală a Cetății, actuala Piață a Sfatului. **15** Marfa se întindea însă și pe străzi alăturate și în afara zidurilor, mai ales târgul de animale mari (cai și vite). Spațiul de vânzare se numea Forum, după obiceiul vechilor romani. Fiecare produs avea un loc anume de expunere, stabilit prin regulament și un spațiu precis, rezervat. Chiar și găzduirea negustorilor în oraș era organizată clar. După locul de unde veneau, comercianții erau repartizați în diferite cartiere.

În Piața Mare puteai găsi felurite alimente:

- păsări vii și tăiate, ouă, unt proaspăt și topit, miere, oțet, carne de vânat și purcei
- brânză, caș, lapte acru și lână de oaie
- in și cânepă
- grâu
- pâine de țară
- zarzavaturi, răsaduri, morcovi, ridichi, castraveți, fasole verde, mazăre, lapte, smântână, brânză de vaci, lapte scurs, pește sărat
- ulei de in, semințe de in, turte de in
- fructe
- flori și ciuperci
- struguri, pepeni, castane, turtă și mied
- făină, țărățe și terci,
- pești vii și raci

16-19, 21 Colecția MCU, Brașov

terci – mălai, aici este vorba de mălaiul din care se face
mied – băutură alcoolică obținută prin fermentarea mierii de albine cu apă
turtă – produs care rămâne după ce s-a stors mierea din fagure sau uleiul din semințele de floarea-soarelui și care se presează într-o formă de obicei turtită și rotundă
jimblă – pâine din făină albă, de obicei de o formă lunguiață
bobuari – meșterii care lucrau cu bobou, țesătură din lână groasă. Vindeau sarici și sumane

20 Colecția MEB, Rupea

În Piața Mare puteai găsi felurite produse meșteșugărești făcute de:

- pălării, meșteri de bretele și mănușari
- sticlari, olari, cizmari, putinari, ciubărari, pânzari
- strungari în lemn și os
- căldărari și tinichigii
- săpunari, flanelari, pieptănari, sitari, cizmari, cărpaci, fierari
- pânzaturi și lenjerie de-a gata
- brutari și *jimblari*
- legători de cărți, *bobuari*, funari, argăsitori, pantofari, curelari, croitori de pânură, lăcătuși
- postăvari și măcelari

Alte locuri de târg:

- piața produselor din lemn – în piața dintre Poarta Șcheilor și Biserica Evanghelică Ungară se vindeau: scări, furci, roți pentru pluguri, cărbune de lemn și lemne de foc
- piața de fân – sub Cetățuie, lângă Cimitirul Evanghelic
- târgul de vite (boi și cai) – sub Cetățuie spre Hanul La Soarele de Aur
- târgul de ceapă și vin – locul din fața Străzii Mănăstirii

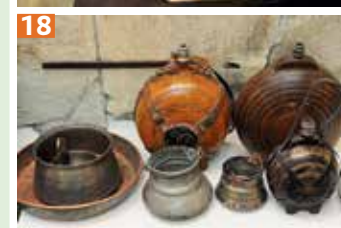
„(Brașovul) Este renumit din cauza mărfurilor sale turcești. Este bogat mai ales în cereale și în și este totodată și cămara cu provizii a popoarelor învecinate (...) nici unul dintre orașele Transilvaniei, după mărturiile multora, nu este atât de populat ca el (...) Orașul este piața comercială principală a vecinilor și totodată atelierul comun pentru toate lucrurile...” (Călător străin, 1550)

Mărfuri turcești:

- piper, *enibahar*, scorișoară, orez, nucșoară, smochine, *șofran*
- *bogasin*, *comha*, *șomolată*, *brocartul* cu fire de aur și argint, atlas, catifea, postav roșu și altele.

22 Colecția Borcoman, Rupea

enibahar – semințele unei plante aromate din Orient

șofran – plantă cu frunze lungi și înguste și cu florile violet cu linii purpurii, din care se extrage o substanță aromatică de culoare galbenă, folosită în medicină, în bucătărie și în industrie.

bogasin – o căptușeală pentru haine, lucioasă și colorată

comha – o mătase fină

șomolată – o stofă din păr de cămilă

brocart – țesătură de mătase

Frescă din Casa Sfatului care arată unitățile de măsură, folosite în secolul al XVIII-lea, pentru diferite feluri de marfă. Deasupra lor stă scris:

„Să nu faceți nedreptate la măsurătoarea cu cotul, cu povara și cu măsura, să aveți cumpene drepte, greutatea drepte și măsurile drepte.“

23 Colecția mcu Brașov

„Pe cine va scutura la măsurare să se îndese, pe acela mâniat lui Dumnezeu îl va scutura.“

„Greutatea falsă și cântărirea falsă aduc pedeapsa și urgiile lui Dumnezeu.“

„Cu cotul prea lung sau prea scurt furi pe aproapele tău.“

„Inul și cânepa sunt ștreanguri pentru sufletul celor care înșală cu cântarul. Dacă nu măsoară cinstit să-ți fie ștreangul de suflet.“

„Cu măsura cu care măsoarăți voi, vă măsoară și Dumnezeu, să nu uitați asta!“

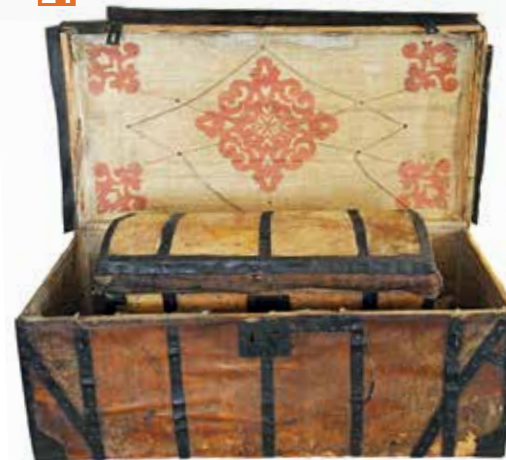
Hanuri brașovene

Într-un oraș a cărui viață era foarte legată de desfășurarea târgurilor, locurile de găzduire a celor care erau în trecere, cu afaceri, erau de mare importanță. În Brașov poposeau felurite călători, unii prelungindu-și șederea cu lunile. O numărătoare din 1821, înregistra peste 7000 de persoane străine de oraș, în popasuri mai scurte sau mai lungi, la Brașov. La han puteai dormi, te puteai ospăta, aveai loc pentru căruță, hrană pentru cal și pivnițe pentru depozitat mărfuri. Planul clădirilor, în formă de U, se aseamănă cu cel al gospodăriilor întărite. Încăperile se înșiruie, adesea pe 2-3 niveluri, de-a lungul unei curți interioare. Se mai păstrează și astăzi clădirile unora dintre vechile hanuri, găzduind astăzi alt fel de activități.

Hangii căutau să dea nume cât mai atractive localurilor și, desigur, să câștige aprecierea și fidelitatea clienților.

La Coroana de Aur, Europa, Lupul Alb, La Cetatea Eroilor, La Ingerul de Aur, La Cocoșul Alb, La Mielul Alb, La Strugurul Negru, La Cerbul de Aur, La Pomul Verde, La Boul Alb, La Doi Uriși, La Soarele de Aur, La Orașul Pesta, La Porumbelul, La Gura cu lacrimi, Grădina de Lupi, La Calul Alb, Pur Sânge, Trandafirul Alb, La Osman Pașa, La Doi Porumbei și altele.

24

24 Cufăr de călătorie din secolul al XVIII-lea. Colecția mcu, Brașov

25 Fostul han La Mielul Alb, pe Strada Lungă la nr. 4. Observă mielul alb de pe frontonul clădirii.

25

SCRITA

Imaginează-ți că ești hangiu! Alege-ți unul sau mai multe dintre numele de hanuri și compune o reclamă cu text și imagine, cât mai atractivă.

Cartiere istorice

Privind harta orașului, cartierele se pot distinge ușor, fiecare cu specificul lui. De sus, de pe Tâmpa, acoperișurile roșii par un râu care se plimbă agale printre câteva coline: Dealul Melcilor, Dealul Straja, Dealul Morilor, Dealul Șprengiului, Dealul Spirii, Dealul Warthe, Coastele Șcheiului.

Brașovechiul / Altstadt

Numele îi fixează și locul în timp. Este așezarea veche a sașilor, care își aveau ca lăcaș de rugăciune Biserica Sfântului Bartolomeu, de lângă Dealul Șprengi. La începutul secolului al XIV-lea, au ridicat și Biserica Sfântul Martin, pe dealul cu același nume. Pornind de la Bartolomeu, gospodăriile s-au înșirat, ca mărgelile pe ață, spre Tâmpa, în felul satelor alungite. Până astăzi, organizarea locului s-a păstrat pe trei străzi: Strada Lungă, Strada de Mijloc și Strada Laterală, actuala stradă Avram Iancu.

Mai târziu, cartierul a fost locuit și de maghiari și de români. Cei din urmă au ridicat în secolul al XVIII-lea Biserica Adormirea Maicii Domnului. Pe Strada Lungă, la nr. 1, se afla vechiul han, La Vulturul de Aur. Pe lângă spațiile destinate călătorilor, aici exista și o vestită sală de bal și de spectacole.

26

26 Biserica Bartolomeu. A fost ridicată după un plan obișnuit mai degrabă pentru mănăstiri decât pentru biserici sătești. Cu toate că a fost refăcută în mai multe rânduri, păstrează încă părți ale primului edificiu din secolul al XIII-lea.

PLANUL ORAȘULUI BRAȘOV

LA SCARA:

1:10.000

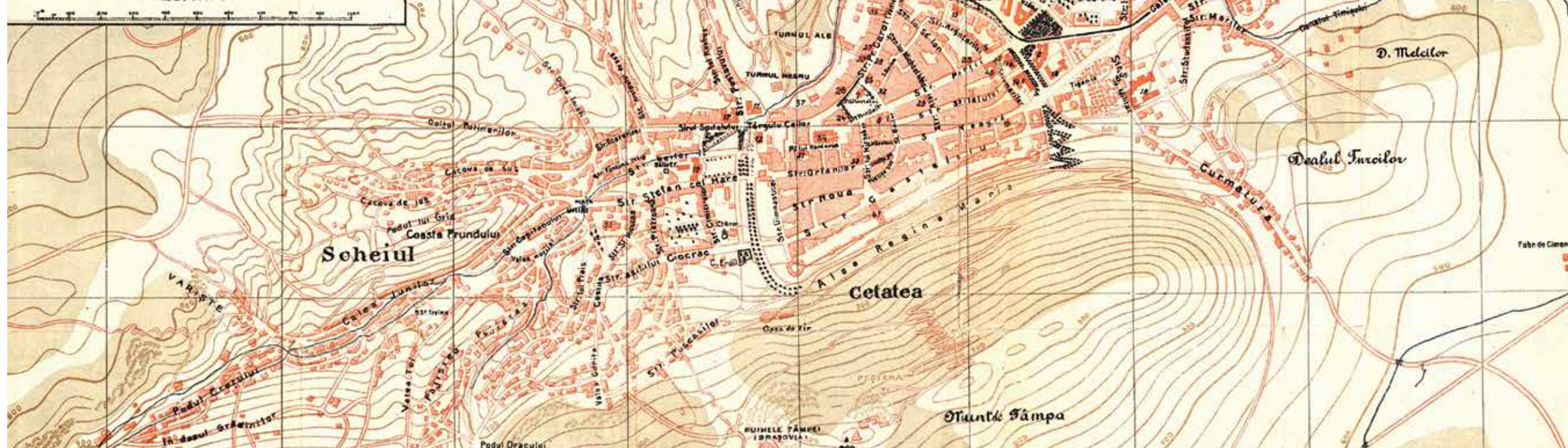
CLĂDIRI PRINCIPALE

1. Prefectura Județului	22. Cazarma „Regel Ferdinand”
2. Palatul de Justiție	23. Banca Națională a României
3. Administrația financiară	24. „Albina”
4. Palatul Poștei-Teleg. și Telef.	25. „Românească”
5. Primăria	26. „Generală Țării Românești
6. Direcțiunea III. Regională C. F. R.	27. „Marmorosch-Blank
7. Casa Sfatului și Pompieri	28. „Generală Ungară de Credit
8. Prefectura Poliției de Stat	29. „Națională Săsească
9. Prefectura Regională de Poliție	30. „Comercia i Ungară
10. Liceul român „Andrei Șaguna”	31. Muzeul și Biblioteca
11. Liceul Săsesc (Honterus)	32. Biserica Adormirii M. D.
12. Școala evanghelică Luth. de fete	33. „Sf. Nicolae
13. Liceul Real român	34. „Neagră
14. a) Liceul de fete b) Șc. comerc. sup.	35. „Catholică
15. Școala de Arte și Meserii	36. Cimitirul Eroilor
16. Inchisoarea civilă	37. Biserica Grecească
17. Spitalul civil	38. Teatrul Național Român
18. Spitalul militar	39. „Reduta
19. Cazarma „General Dragalina”	40. Hotel Coroana
20. „Jandarmilor	41. „Continente
21. „Artileriei	42. Institutul Cartografic „Unirea”

LEGENDA

Clădiri principale		Păduri	
Case		Mori	
Cale Fer. a statului		Strade	
Cale Fer. part. (tramv.)		Pod	
Grădini		Canaluri	

Echidistanța 20^m
SCARA: 1:10.000

Am ales să-ți prezint un plan de acum aproape 100 de ani, aflat azi în Arhivele orașului. Poți observa bine așezarea caselor, diferită de la un cartier la altul, numele zonelor istorice și ale colinelor. Și numele străzilor sunt vizibile, dar unele, de atunci până azi, s-au schimbat. Denumirile vechi sunt însă ca o punte spre istoria locurilor. Gândindu-te la orașul zilelor noastre, îți poți face o idee despre dezvoltarea lui din ultima sută de ani.

27 Pe Strada Lungă / Langasse au fost înscrise în lista de monumente istorice 36 de case.
28 Biserică a maghiarilor brașoveni în cartierul Blumăna

Cetatea

Înaintând spre Tâmpa, intrăm în zona numită odinioară Cetate. A fost partea orașului, organizată și locuită în majoritate de sași, până în secolul al XVIII-lea. Aici se desfășura cea mai mare parte a târgului. A fost inițial protejată de șanțuri și fortificații de pământ. De la sfârșitul secolului al XIV-lea, odată cu incursiunile tot mai dese ale turcilor, s-a început ridicarea zidurilor de apărare puternice, întărite cu turnuri, bastioane și porți. Aici locuiau meștesugari, negustori, profesori, conducători ai orașului, cu ajutoarele lor. Sașii și-au numit așezarea Kronstadt, pe latinește, Corona.

29 Stema Coronei, pe peretele Casei Sfatului.

30 Cetatea Brașovului în secolul al XVIII-lea. În prim plan, Poarta Vămii. Era unul dintre cele trei locuri prin care se putea pătrunde în interiorul Cetății. Se afla la capătul străzii Mureșenilor, de astăzi. O seamă de obstacole erau așezate în calea mustrilor nedoriti: un pod ridicător peste un șanț cu apă, înaintea porții, un tunel de 30 de metri pe sub care se înainta spre oraș, având însă, din loc în loc, porți mobile care se puteau închide la nevoie. Spre jumătatea secolului al XVIII-lea puternica poartă a fost doborâtă de un cutremur.

Cea mai impunătoare clădire a Cetății este Biserica Neagră, aflată într-o latură a pieței centrale. Încurajați de puterea bisericească de la Roma, sașii au ridicat la acest capăt al stăpânirii crăiești un lăcaș uriaș, după modelul *catedralelor* din Apusul Europei. Pe locul unei biserici mai mici din secolul al XIII-lea, se începe, în 1383, ridicarea noului monument. Preotul comunității era pe atunci Thomas Sander. Construcția a durat mult, fiind deranjată, repetat, de năvălirile turcilor. 1477 este considerat anul de încheiere a zidirii. A fost însemnat pe o grindă de lemn, aflată astăzi în rama

catedrală – biserică mare în care slujbele sunt oficiate de obicei de un arhiereu. În orașele din Apusul Europei, la fel ca la Brașov, catedrala se află în piața centrală a așezării, ca un nucleu.

portalului de Sud. În timp, diferite părți ale construcției s-au năruit și au fost refăcute. Cutremure, atacuri, incendii și-au lăsat semnele pe zidurile vechi. Cel mai năpraznic, a fost focul de la sfârșitul secolului al XVII-lea care a înnegrit cu totul pereții din afară ai bisericii, dându-i și numele de astăzi. Atunci au ars multe obiecte și documente, de la începuturile construcției. Chiar clopotele, renumite pentru dimensiunea și sunetul lor, s-au topit și s-au prăbușit din turn. După această nenorocire, reparațiile au durat încă aproape 100 de ani. În timp, sașii s-au îngrijit cum au putut mai bine de biserica lor, dăruindu-i, după puteri, cele mai frumoase obiecte pe care le puteau meșteri sau cumpăra.

31 Stilul în care este construită Biserica Neagră, se numește „gotic”. Acesta s-a născut în Apusul Europei, în secolul al XII-lea. Arhitecții goticului au fost foarte preocupați de luminarea naturală a spațiilor. În loc să ridice pereți grei, pe suprafețe mari, au creat goluri închise cu sticlă prin care soarele pătrunde în biserică. Greutatea zidurilor au sprijinit-o pe întărituri construite în exterior, numite contraforți.

32 Statuia Fecioarei Maria, protectoarea bisericii și a orașului. La picioarele ei se află stema Coronei. Privirea Maicii este îndreptată în mod simbolic spre Casa Sfatului, locul unde se luau hotărârile cele mai importante pentru comunitate.

33 Cristelnița turnată în bronz, purtând înscris anul 1472, a scăpat întreagă din marele foc. Are forma unui potir. A fost dăruită bisericii de către unul dintre preoții săi.

34-35 Iată câteva chipuri de cetățeni de vază ai vechiului oraș Kronstadt: preoți, primari, strarosti de bresle, profesori și alții. Așa au fost surprinse de meșterii pietrei, pe lespezile de mormânt. În muzeul bisericesc poți vedea câteva astfel de sculpturi, descoperite la unele din cele peste 300 de morminte, care s-au aflat în interiorul lăcașului.

36 Amvonul, micul balcon sprijinit de o coloană, este împodobit cu piese de sculptură în lemn, pictate. Sunt alese scene care vorbesc despre puterea cuvântului trimis oamenilor de Dumnezeu, prin proroci și apostoli. Acesta este transmis mai departe, prin preoți, de la înălțimea amvonului. „Moise cu Tablele Legii“.

37 Pe vechea strană a croitorilor au fost pictate 10 personaje care întruchipează 10 virtuți: Hărnicia, Speranța, Înțelepciunea, Cumpătarea, Castitatea, Răbdarea, Mărinimia, Dragostea, Bunătatea, Frica de Dumnezeu. În imagine, reprezentarea Dragostei.

38 Conducătorii Cetății ascultă citindu-se „Cartea Reformei“. În partea dreaptă, așezat, Johannes Honterus.

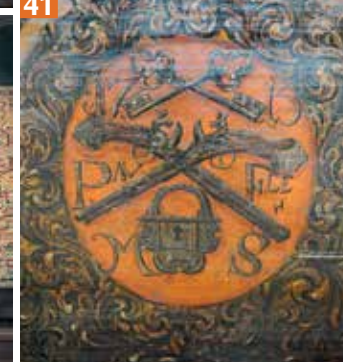
39 Odată cu schimbările din viața bisericească a sașilor, se schimbă și înfățișarea interioară a bisericii. Pictura care acoperea odinioară pereții, povestind despre faptele biblice și Viețile Sfinților, este acoperită cu var. În zilele noastre câteva zone au fost curățate, putându-se observa fresca de la începuturi.

40 Între locuitorii de vază și breslașii brașoveni a existat obiceiul de a dăruii bisericii covoare orientale de rugăciune, cumpărate de la negustorii care le aduceau din depărtările Asiei Mici. În timp, în Biserica Neagră s-au adunat foarte multe. Sunt expuse astăzi, în strane, în galerii și balcoane.

41 Emblema breslei lăcătușilor, din 1713

42 În Biserica Neagră avem astăzi mai multe orgi. Cea mare a fost construită în secolul al XIX-lea, de un meșter german de la Berlin. Alte trei, mai mici, au fost aduse pentru restaurare, de la diferite biserici sătești fortificate din zonă, unde comunitățile nu au putut susține salvarea lor.

43 Orga bisericii sașilor din Rupea

ȘTIAI CĂ...

Biserica Neagră are:
 Cel mai mare clopot din Transilvania (6300 kg), fiind al doilea ca mărime din țară, după cel al Bisericii vechii Mitropolii din București (peste 8000 kg)
 Orga cea mai mare din Sud-Estul Europei: 3993 de tuburi
 Cea mai mare colecție de covoare orientale din Europa, exceptând Turcia
 Biserica Neagră este:
 Cea mai mare biserică în stil gotic din Sud-Estul Europei
 Cea mai mare biserică din România.

„La orga cea nouă cânta, în tinerețea mea, organistul Geifrig, venit din Germania. Mai târziu îl urmă acel muzician subtil și plin de poezie, Rudolf Lassel, care se refugia singur, cu câte un elev ce mișca foii uriași, în liniștea bisericii, ca să cânte nemuritoarele și savantele fugi de Bach. (...) el se lăsa furat de farmecul unor improvizatii ce făceau pe iubitorii de muzică curată să se adune în curtea Bisericii Negre și să asculte pe cel ce nu avea idee de prezența lor.“ (Sextil Pușcariu)

VIGILATE ET ORATE
 - IOHANNES HONTER -

Un personaj cheie în istoria sașilor brașoveni și a tuturor sașilor din Transilvania a fost Johannes Honterus. S-a născut în Cetate, la sfârșitul secolului al XV-lea, în familia unui meșter pielar. A iubit de mic învățătura. După primii ani de școală la Brașov, a continuat studiile la Viena, apoi la Universitatea din Cracovia. În periplurile sale de învățăcel, a dobândit meșteșugul tiparului. Curiozitatea și dorința sa de cunoaștere se întindeau de la cuvinte la tainele universului. A studiat mult și a reușit să scrie, la rândul lui, mai multe volume. Cele mai căutate au fost „Gramatica Limbii Latine“ și „Descrierea Lumii“. Erau cărți foarte potrivite pentru folosul școlărilor.

După ce a strâns învățătura, precum albinele pole-nul, Johannes Honterus s-a întors în orașul său, unde a dăruit tuturor mierea. Acasă, Honterus a reorganizat școala Cetății și i-a convins pe mai marii orașului să ridi-

ce pentru aceasta o clădire nouă. Pentru sprijinul învățăcelilor, a înființat o tipografie unde s-au lucrat și manuale școlare. Primul atlas pentru elevi din țara noastră a fost tipărit aici. A înființat o bibliotecă școlară cu un număr mare de volume, pentru care a fost construită o clădire specială. Din păcate, frumoasa colecție a ars în marele foc de la sfârșitul secolului al XVII-lea.

În prima jumătate a secolului al XVI-lea, în Germania era reorganizată viața bisericească. Sașii din Transilvania au hotărât să urmeze fraților lor. Datorită prețuirii și încrederii de care se bucura, din partea conducătorilor Cetății, Johannes Honterus a fost însărcinat să scrie „Cartea Reformei“ Bisericii din Brașov și din toată Țara Bârsei. Prin conducătorii lor, sașii brașoveni au primit noua viață bisericească, iar Honterus a fost ales primul preot al bisericii care a fost numită Evanghelică. De atunci și până azi, în Biserica Neagră slujbele sunt ținute în limba germană. Faima și importanța strădaniilor lui Honterus au rămas peste veacuri întipărite în sufletele sașilor. Până astăzi, comunitatea Bisericii Evanghelice brașovene îi poartă numele; asemenea și liceul din vecinătatea Bisericii Negre.

44 Casa Sfatului este vechea primărie a orașului, locul în care conducătorii se întâlneau, pentru discuții și hotărâri. La început, a fost doar un turn de observație, având la bază o clădire a breslei blănarilor. Turnul era și foisorul de foc al brașovenilor. În caz de incendiu, clopotul bătea, într-o dungă, un număr precis de bătăi, după locul unde era observat focul: 1 - Brașovechi, 2 - Blumăna, 3 - Șchei, 4 - Cetate, 5 - Stupini.

45 Primăria nouă, ridicată în a doua parte a secolului al XIX-lea.

46 Casa Negustorilor a fost ridicată în secolul al XVI-lea de Apolonia Hirscher, văduva unuia dintre primarii Cetății. A fost

dăruită orașului, pentru expunerea permanentă a mărfurilor meșteșugărești lucrate în breslele brașovene, în special cizmari și cojocari.

47 Strada Sforii, renumită în Cetate pentru îngustimea ei.

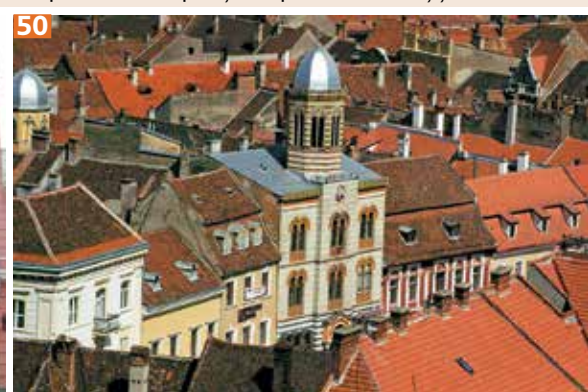
48 Casa Mureșenilor este un loc plin de istorie și simțire românească. Aici au trăit și au creat membrii unei familii de intelectuali: scriitori, istorici, muzicieni, cu toții însuflețiți de idealurile românilor ardeleni. Între ei, Andrei Mureșanu, creatorul poeziei „Un răsărit”, care avea să devină Imnul de Stat al României: „Deșteaptă-te române”. În Casa Mureșenilor s-a aflat, timp de mai

bine de jumătate de veac, redacția Gazetei de Transilvania. Acesta a fost primul ziar politic al românilor ardeleni. Prin el s-a ținut aprinsă în suflete candela speranței, în așteptarea Marii Uniri din 1918. Astăzi, Casa Mureșenilor a devenit muzeu, păstrând înfățișarea din secolul trecut, obiecte vechi și multe documente.

49 Palatul Czell. A fost ridicat la începutul secolului al XX-lea, în Piața Sfatului, de un important industriaș maghiar, fabricant de bere.

50 De la sfârșitul secolului al XVIII-lea, românii ardeleni le-a fost luată în seamă credința și au primit de la Împărăție dreptul

de a-și ridica biserici de zidărie. Negustorii greci și români care locuiau în Cetate, primesc încuviințarea primarului sas de a construi o biserică. Li s-a pus, însă, condiția ca aceasta să nu fie la stradă, să nu aibă clopotniță și nici clopot sau toacă. Așa s-a născut Biserica Sfânta Treime, adăpostită de o clădire din curtea interioară a unei adrese din Piața Sfatului. În prima parte a secolului al XIX-lea românii au ridicat, tot în Piața Mare și Biserica Adormirea Maicii Domnului. (50) Cătoroi au fost bogații negustorii brașoveni, cei care au sprijinit și școlile, bibliotecile și revistele românilor, însuflețiți de idealul Unirii.

Fortificația

Începând cu secolul al XIV-lea, locuitorii Coronei primesc dreptul de a-și înconjura așezarea cu ziduri de piatră. Erau chemați cu toții să contribuie la ridicarea acestui scut de piatră, prin care orașul lor devenea o cetate, în adevăratul sens al cuvântului. Pe lângă ziduri s-au ridicat turnuri, porți și bastioane, fiecare fiind dat în grija unei bresle. Pe timp de pace, erau locuri pentru depozitarea mărfurilor, iar în caz de asediu, meșteșugarii aveau datoria de a lupta, de aici, pentru apărarea orașului. Pe aproape trei sferturi din lungime, zidul era dublat și uneori chiar triplă. Se formau astfel spații numite țarcuri sau zwingere, care aveau un rol important în strategia de apărare a orașului. Odată depășit un zid, dușmanul se găsea în fața unui nou obstacol. O parte dintre fortificații se păstrează până astăzi. Privește harta!

51 Bastionul Graft. Este o construcție ingenioasă, care îmbină forma unui turn cu cea a unui pod. A fost ridicat de breasla șelarilor. Își trage numele de la apa care curge pe sub zidurile lui. O scară de lemn mobilă, făcea legătura cu Turnul Alb.

52 Crenelurile Turnului Alb, deasupra celor cinci niveluri de apărare

53 Arme albe medievale. Colecția mcu, Turnul Alb

54 Poarta Ecaterina își trage numele de la o stradă, iar strada, de la o veche mănăstire închinată Sfintei Ecaterina, aflată demult, în apropiere. Imaginea celor patru tunuri din colțurile acoperișului anunța pe cei ce intrau în interiorul zidurilor, că juzii brașoveni aveau dreptul de a judeca pricinile și de a aplica pedepse, chiar și cea cu moartea.

„Dacă nu ești grăbit, când vrei să ajungi din Șchei în Blumăna, o iai mai bine pe Dupăziduri, adică de-a lungul zidurilor vechi ce încing Cetatea Brașovului. Un drum îngrijit și umbros, pe care se plimbă bucuroși brașovenii, îți dă prilej să vezi zidurile masive și turnurile vechi, care mărturisesc de vremuri furtunoase și de asedii lungi. Atunci nu era, ca astăzi, pe aici o promenadă, ci numai o potecă, iar copacii erau curățați la poalele Tâmpei, așa cum se vede în desenul de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (...). Cei ce păzeau orașul trebuiau să aibă vederea liberă și să observe pe vrăjmaș când se apropia. Iar acesta, care nu cunoștea încă praful de pușcă, ci lupta cu arcul ce nu azvârlea săgețile prea departe și cu sulița ce străpungea pe potrivnic în lupte piept la piept, nu mai era primejdios la distanțe mari.” (Sextil Pușcariu)

Turnuri, porți și bastioane

- Poarta Șchei
- Poarta Ecaterina
- Bastionul Fierarilor
- Bastionul Măcelarilor
- Turnul Studenților
- Turnul Mănușarilor
- Bastionul Graft
- Turnul Procuratorilor
- Bastionul Tăbăcarilor Roșii
- Bastionul Postăvarilor
- Bastionul Funarilor
- Turnul Pulberăriei
- Turnul Rotund
- Turnul Alb
- Turnul Negru

Cetăți brașovene

Pe lângă fortificațiile orașului medieval, pe trei dintre dealurile orașului au existat cetăți:

Pe Tâmpa – Brașovia, a fost o cetate puternică, renumită pentru rezistența sa în fața asediilor. S-a dărâmat în secolul al xv-lea, piatra fiind folosită la ridicarea zidurilor care înconjoară orașul medieval.

Pe Dealul Șprenghei – pe această colină locuită din vechime, au rezistat până pe la mijlocul secolului trecut zidurile cetății. De peste 100 de ani, dealul a devenit carieră de piatră, multe dintre urmele trecutului pierzându-se astfel.

Pe Dealul Străjii – Cetățuia. **155** În secolele al xvi-lea și al xvii-lea, s-a ridicat această fortificație, foarte modernă pentru acele vremuri. Arhitecții ei au luat în considerare ultimele invenții în materie de tehnică de luptă și s-au inspirat din construcțiile militare din Italia.

55

Șcheii

La marginea de Vest a Cetății, lângă Poarta Sf. Ecaterina, e calea care duce spre Șchei, zona românească, istorică, a orașului. În valea formată de Tâmpa și Coasta Prundului, pe locuri drepte, dar și pe povârnișuri, și-au construit românii casele din vechime. Așezarea lor, apropiată de marele târg, a făcut însă ca Șcheiul să fie, în istorie, cu mult mai mult decât un sat obișnuit de munte.

Mulți dintre șcheieni s-au ocupat cu comerțul, fiind, de la început, încurajați de voievozii de peste Carpați. Duceau în Țările Române mărfuri meșteșugărești brașovene și aduceau cereale, miere, vite, produse venite din Orient și altele. În Moldova și în Țara Românească erau tratați ca localnici, putând să vândă și să cumpere liber. În Transilvania, acasă, erau însă obligați să respecte toate îndatoririle negustorilor străini, plătind vamă în Cetatea Brașovului. Șcheiul a fost, de-a lungul vremii, un loc de refugiu al voievozilor și boierilor de peste munți. Aici se puteau retrage, la nevoie, pe pământ străin și totuși, între ai lor. Mari familii boierești, ca Brâncoveneanu și Cantacuzino, au avut case la poalele Tâmpai. Și unii dintre negustorii șcheieni mai înstăriți au

avut moșii în Țările Române. În aceste împrejurări, Șcheiul a fost, pentru tot Sud-Estul Transilvaniei, ca un soare, de unde românii au primit căldură sufletească, credință și învățătură.

Martorul sutelor de ani de viață și de strădani românești în Șchei este biserica Sfântul Nicolae. Mai întâi a fost o troiță. Cronicarii Șcheiului notează anul 1292 ca fiind înscris pe vechia cruce. Mai apoi, s-a ridicat o biserică de lemn. Legenda îl reține pe Negru Vodă ca prim ctitor al bisericii, în secolul al xiv-lea. Se spune că el ar fi dăruit școlii săsești din Cetate muntele Postăvaru, pentru ca românii să le fie îngăduită zidirea. Un secol mai târziu, voievodul Țării Românești, Neagoe Basarab, se face ctitor la Sfântul Nicolae. În veacul al xvi-lea, cu darul domnitorului Petru Cercel, se mărește și se înfrumusețează biserica. Până la sfârșitul secolului al xviii-lea, mai mulți voievozi și negustori au făcut danii bisericii. S-au ridicat și două *paraclice*, împodobite cu pictură postbrâncovenească. Imaginea de astăzi a bisericii se datorează ctitorilor din secolul al xix-lea și celor care au refăcut-o în veacul trecut.

Vreme de peste 500 de ani, biserica din Șchei a primit darurile celor care au înțeles cât de prețios este acest loc pentru românii ardeleni și, s-a dovedit, și pentru cei de dincolo de munți. Lângă lăcașul Sfântului Nicolae, a funcționat, din vechime, prima școală românească. Preoții și dascălii bisericii se ocupau de învățătura copiilor și de traducerea și copierea de manuscrise. La jumătatea secolului al xviii-lea, Dimitrie Eustatievici scrie aici prima „Gramatică a Limbii Române”.

În secolul al xvi-lea, asemenea sașilor din cetate, românii din Șchei au început să imprime, cu ajutorul tiparului, învățăturile lor. Inițiatorul tiparității șcheiene a fost Diaconul Coresi, venit de peste munți, din târgul domnesc al Târgoviștei. A rămas la Brașov până la sfârșitul vieții, tipărind mai mult de 35 de cărți de învățătură. Între ele, primele cărți în limba română, traducerea celor patru Evanghelii și alte cărți bisericesti.

paraclice - mică biserică de familie sau spațiu de slujire mai mic, în cadrul unui ansamblu bisericesc. Paraclice se numesc și micile biserici de la curțile boierești sau domnești, din cimitire sau din cadrul unor clădiri, de exemplu, paraclicul unei școli sau al unui spital.

56 Poarta Șchei, zisă și „Wallahica”, poarta din zidul Cetății care deschidea drumul spre vechiul cartier românesc. În timp, între acest loc și așezarea românească s-a format „Șcheiul de Jos”, zonă locuită de români, maghiari și sași.

57 Case din Șchei la 1930. Până nu demult, Șcheii arătau mai degrabă asemenea unui sat de munte.

58 Femeie din Șchei lucrând șnur, pe toaca cu ciocănele. Din pricina acestei ocupații, șcheienii s-au numit „trocarii”. Colecția MEB, Brașov

56

57

58

59 Crucea din Variște. Încă dinainte de a-și ridica biserică, românii din Șchei au înălțat cruci din lemn sau din piatră, pe pajiști, pe înălțimi și la răscruci de drumuri. Întâlnite la tot pasul, troițele, ridicate în numele unor sfinți sau sărbători, aduceau binecuvântare locurilor și oamenilor. Acestea erau construite și luate în grijă de diferite familii. În toată zona se păstrează încă mai mult de 50 de troițe. Cea mai veche dintre acestea, Crucea din Cutun, se păstrează încă în cimitritul Bisericii Sfânta Treime din Cetate.

60 Troița căpitanului Ilie Birt aflată în Piața Unirii, a fost ridicată în secolul al XVIII-lea de vestitul negustor șcheian. Documentele Brașovului păstrează amintirea acestui bărbat învățat, care a luptat în acele vremuri pentru drepturile negustorilor șcheieni. Troița de piatră se află în interiorul unui foișor maiestuos, purtând scene pictate, cu chipuri de sfinți și episoade din Săptămâna Mare. Ilie Birt a ctitorit mai multe troițe în Șchei dintre care se mai păstrează două.

62 Biserica Sfântul Nicolae și vechea Piață a Prundului, într-o stampă din secolul al XIX-lea. Astăzi locul se numește Piața Unirii. Denumirea veche i-a venit de la pietrișul care era adus de apa repede care cobora de la Pietrele lui Solomon.

63 Biserica Sf. Nicolae, așa cum se înfățișează celui care privește turnul, din dreptul intrării.

64 Pictură postbrâncovenească pe pereții paracliselor de la Sf. Nicolae

65 Scene din viața Maicii Domnului, căreia îi este închinat unul dintre paraclise. Intrarea în Biserică a Fecioarei (în stânga) și Buna Vestire (în dreapta).

66 Iconostasul din lemn poleit cu aur al bisericii din Șchei

67 Pictură din secolul al XX-lea, prezentând o scenă de ctitorire a bisericii: câțiva dintre voievozii de peste munți care au ajutat construcția și locuitorii ai Șcheiului lucrând la ridicarea zidurilor. Alături, cărturarii șcheieni „construind” operele lor.

68-69 Cărți bisericești, în limba română, traduse de preoții din Șchei și tipărite de Diaconul Coresi. Alfabetul cu care se scria, în vremea lui Coresi, era cel chirilic. În bisericile românilor, slujba s-a ținut în slavonă, limba veche bisericească a românilor și a altor neamuri vecine. Cărțile românești, tipărite în Șchei, au circulat în Țările Române, fiind folosite în școli și contribuind la introducerea limbii române în Biserică. (68) Apostol, carte care conține fragmente din Faptele Apostolilor, citite la slujbe. (69) Cazanie, carte care conține explicarea unor părți din Evanghelie, citite la slujbe. Colecția pșm Brașov

70 Manual de filosofie, manuscris din secolul al XVI-lea. Colecția MPȘR

71 Sigiliu cu stema Moldovei, pecetluind un act domnesc de donație, către Biserica Sf. Nicolae. Alcătuit de Aron Vodă, la sfârșitul secolului al XVI-lea. Colecția MPȘR

72 Act domnesc de donație, din partea lui Mihail Racoviță. Manuscris din secolul al XVIII-lea. Colecția MPȘR

73 Preotul profesor Vasile Olteanu, sufletul Muzeului Prima Școală Românească, explicând vizitatorilor cum funcționa tiparul.
74 Placa de lemn incizată sau cea culeasă cu litere mobile era unsă cu cerneală și apoi imprimată pe hârtie, prin presare în teasc cu șurub de lemn.
75 Catedra școlară din secolul al XIX-lea. Scrisul se învăța pe tăblițe de ardezie.

aromânii – populație românească care trăiește în Sudul Dunării în Bulgaria, Grecia, Serbia, Macedonia, Albania. De-a lungul timpului, mulți dintre ei s-au stabilit în România. Aveau avantajul cunoașterii limbii. Fiind veniți din străinătate erau numiți deseori după locul de proveniență: „bulgari”, „greci”, „sârbi”, „albanezi”.

76 Un familiar al Șcheilor, în secolul al XIX-lea, a fost Anton Pann, poet, cântăreț, dascăl și om al tiparului. A cântat o vreme la Sf. Nicolae și a fost apropiat al familiei Mureșenilor și al altor patrioți români brașoveni. A fost român Sud-Dunărean, la fel ca mulți alții care s-au stabilit de-a lungul timpului în Șchei. Aceștia din urmă li s-a potrivit de minune Brașovul, fiind foarte pricepuți în câteva domenii, foarte căutate în zonă. *Aromânii* erau păstori, negustori, dar și foarte pricepuți constructori și meșteșugari, vorbind cu ușurință mai multe limbi. În Târgul Brașovului, se simțeau ca peștele în apă.
77 Manuscrise de muzică bisericească, alcătuite în secolul al XIX-lea de Gheorghe Ucenescu, cântăreț la Sf. Nicolae, care a învățat muzica bisericească de la Anton Pann. Colecția MPȘR

78 Obiceiurile trocarilor vin din timpuri îndepărtate. Între ele sunt cele legate de cetele de feciori și bărbați, numite juni. Dacă în satele românești din Țara Făgărașului și Țara Bârsei, cei care se organizau în ceată erau feciorii, în Șchei s-au format în timp 7 cete de bărbați, de diferite vârste, fiecare cu datina ei. Unele dintre cete au preluat în

costumul lor forma de căciulă pe care o purta Mihai Viteazul. Voievodul primei Uniri a rămas foarte drag brașovenilor. Sosirea lui în târgul de la poalele Tâmppei a fost consemnată și în imagini în Biserica Sf. Nicolae.
79 Juni albiori în parada de Paște, 2009
80 Fecior șcheian, la sfârșitul secolului al XIX-lea

Sunt 7 cete de juni: Tineri, Bătrâni, Curcani, Dorobanți, Brașovecheni, Roșiori, Albiori

VORBE DIN BĂTRÂNI

Explică zicerile de mai jos, notate de Anton Pann, și imaginează situații în care să le regăsești.
Cine are piper mult bagă și în terciu.
Dacă n-ai să mergi călare, nu umbla la împrumutare.
Cască ochii la tocmeală, iar nu după ce te înșală.
Omul care este harnic, totdeauna are praznic.
Omul până nu slujește, stăpân nu ajunge.
Științele sunt uși, iar cheile lor sunt cercetările.

REBUS

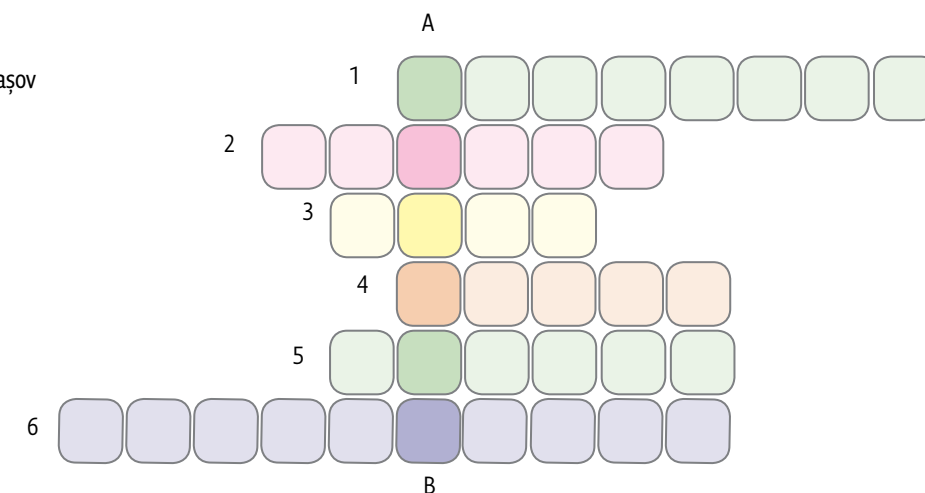
- A-B. Orașul de la poalele Tâmppei
- Clădirile cele mai reprezentative pentru brașoveni, români și sași
 - Denumirea latină a Cetății Brașovului
 - Evenimentul care strângea multă lume la Brașov și aducea prosperitate orașului
 - Cartierul vechi românesc de la Brașov
 - Punct de acces în Cetate
 - Cel mai vechi cartier al sașilor din oraș

COMPUTNERE

- Imaginează-ți o zi de plimbare prin Brașovul secolului al XVIII-lea.
- Joacă-te de-a ghidul! Un prieten bun vine în vizită la Brașov. Povestește-i despre oraș și plimbă-l prin locurile cele mai reprezentative.

SCHEITĂ

Desenează luând ca model ilustrația lecției.

Rituri și obiceiuri de demult

În lumea veche, timpul curgea ritmic între zile de muncă și zile de sărbătoare, fiecare cu legile ei, nescrise dar foarte respectate. Existau însă și zile, de-a lungul anului, când pe ulițe, în case ori pe câmpuri se petreceau lucruri care ar fi părut neobișnuite unui musafir: dansuri, cântece, strigături, uneori spectacole cu măști. Sătenii erau deopotrivă actori și spectatori, având roluri împărțite, din moși strămoși. Aceste zile aparte erau precise, fiind legate de momente din anul religios și de cursul anotimpurilor. Oamenii le considerau importante pentru bunul mers al vieții: natură și comunitate.

Datini de Lăsatul secului

Între zilele aparte sunt cele dinaintea intrării în Postul Paștelui, zile în care oamenii simțeau că se încheie o etapă și începe alta. Erau datini de împăcare, de încheiere a socotelilor între vecini. Se țineau și petreceri, care să le ajungă pentru cele 40 de zile ale postului, când nu se cuvenea să se chefuiască.

Iată două obiceiuri, legate, pe care le țineau sașii transilvăneni: Richttag / Ziua împăcării și Fosnicht / Ultima petrecere. Ele aveau loc de obicei marți, în ultima săptămână dinaintea de post. Când clopotul din turnul bisericii fortificate bătea ora 12, bărbații se adunau în casa tatălui de vecinătate. Stăteau toți în jurul mesei pe care era așezată lada vecinătății. Tatăl o deschidea în mod festiv și scotea la lumină toate socotelile, ținute conștiincios, în scris, de-a lungul anului. Luau parte cu toții la discuții despre cele petrecute de la ultima lor întâlnire. Eventualele datorii sau lucruri rămase neîncheiate se lămurau atunci, pe cât se poate în împăcare. După acestea, alegeau împreună noul tată de vecinătate, un bărbat mai în vârstă, dar încă în putere. Mai era și ajutorul său, un bărbat mai tânăr. Lada vecinătății era purtată ceremonios, cu alai, până la casa alesului. Tatălui celui tânăr i se puneau în jurul gâtului o cunună verde, păstrată de la coroana de Crăciun. După toate acestea, se pregăteau cu mic cu mare de Fosnicht, o petrecere cu cântec, dans și mâncare, care se prelungea până miercuri seara, în casa noului tată de vecinătate.

- 1** Ladă de vecinătate de la Rupea. Colecția МЕВ, Rupea
2 Fosnicht-ul era anunțat din casă în casă printr-un semn de vecinătate mai vesel. O pereche de dansatori cu un clopoțel la mijloc constituia invitația la petrecere. (2-3 - Colecția Muzeului Bisericesc al Sașilor, Vîsri)

rit - practică, ceremonie, veche credință religioasă
 Lăsatul secului - ultima zi înainte de începerea unei perioade de post, de pregătire pentru o sărbătoare importantă. Postul de mâncare înseamnă a renunța la hrana „de dulce”, adică cea care este preparată cu ingrediente provenite de la animale. Postul se ține de către unii mai aspru, doar cu mâncare din plante. Alții renunță doar la carne, continuând să mănânce lapte, ouă, brânză. Alții continuă să mănânce de toate. Toți sunt însă mult mai atenți să facă mai puțin rău și cât mai mult bine. Așa întâmpină praznicele mari: Crăciunul, Paștele, Sfinții Petru și Pavel, Sfânta Maria.

După noaptea de voie bună tinerii se mascau caraghios și continuau petrecerea cu șotii și glume, de la prânz încolo. Uneori improvizau scenete, în care luau în răs diferite obiceiuri, spre hazul privitorilor. Erau de obicei bărbați mascați în femei, cu hainele puse pe dos și combinații trăznite. Costumele și le confecționau, desigur, singuri. Dacă cineva dormea și nu revenea la petrecere, miercuri la prânz, mascații mergeau și îl luau pe sus, fie și în pijama, ducându-l, vrând-nevrând, la veselie. Pe seară, petrecerea lua sfârșit. Săturați de voie bună, sătenii puteau intra de acum în post.

3 De Fosnicht feciorii dăruiau fetelor prășnele, niște piese rotunde, cioplite și pictate, care se puneau la fus. Prășnelul se ascundea în pantoful domnișoarei.

4 În unele locuri, carnavalul începea chiar odată cu alegerea noului tată de vecinătate. Tinerii costumați caraghios și gălăgioși, cu bice și clopote, însoțeau alaiul cu lada vecinătății, pasămite, pentru a-l proteja. Costum din Cincu / Großschenk

5 La Prejmer, odată cu „ultima petrecere”, are loc Festivalul clătitorilor. Tinerii mascați colindă satul în lung și în lat, în căruțe, în care prepară pe loc clătite. Casele cele mai vizitate sunt desigur, acelea unde sunt fete de măritat. Unele sunt chiar răpite de alaiul de carnaval și răscumpărate de familie, cu câte o sticlă de băutură. Toți cei de față primesc clătite, pe alese și pe săturate.

La petreceri erau adesea tocmiți lăutari rromi. Ei întovărășeau în unele sate și cetele de feciori, la colind.

mucalit - glumeț, hazliu
 înscoconată - mândră, fudulă
 cioareci - pantaloni țărănești strâni pe picior; în strigătura aceasta, cioarecii fac trimitere la țărani, iar nădragii la orașeni.

În noaptea în care se lăsa sec, se ținea la români Strigarea peste sat. Era un obicei prin care se dădeau pe față, prin glume și ironii, slăbiciunile și greșelile sătenilor. Când se întuneca, câțiva feciori dintre cei dezghețați la minte și mucaliți se urcau pe două culmi de deal ducând cu ei roți de lemn vechi sau șterpelite de pe la săteni, îmbrăcate în paie. În liniștea nopții, între cele două cete se pornea un dialog în versuri. Iată un exemplu de strigătură în care se lua în răs o fată frumoasă dar prea mândră.

- „- Măi, ficiori, măăăăă!
 - Ce-i, măăăăăăăăăăă?
 - Fata lăudată ce se ține-nscococonată
 - O rămas nemăritată.
 - Di ce, măăăăăă?
 - Hăi cu cioareci nu-ndrăznește
 - Hăi cu nădragi nu sosește“.

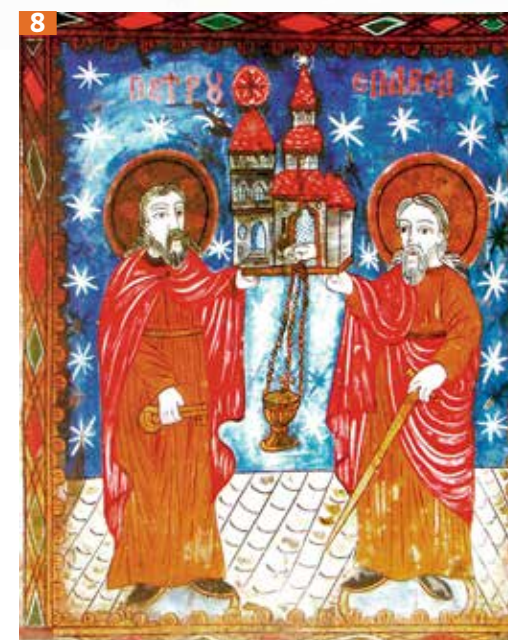
Cu astfel de vorbe și multe altele, se luau în râs, la adăpostul întinericului, lenea, lăcomia, îngâmfarea și celelalte neputințe omenești. Tot satul stătea prin grădini cu urechile ciulite și arar scăpa vreunul nestrigat. Era însă mare rușine să fii strigat de 2-3 ori și mare mândrie să nu ți se audă numele. Pentru fiecare era un prilej de a afla ce cred consătenii despre el și de a-și da seama de greșelile lui. Toți se străduiau apoi, ca în anul următor să iasă mai bine la această judecată glumeață. Când strigările luau sfârșit, de pe vârful dealului se rostogoleau la vale roțile de car aprinse. Focul era simbolul curățirii de rele.

Blasii, petrecerea copiilor

Pe 2 februarie, la *Sărbătoarea Mariei*, copiii de școală, organizează o petrecere a lor. Câteva zile mai târziu era și sfântul Blas (Vlasie), ocrotitorul copiilor. Câțiva băieți de școală, mergeau din casă în casă, cântând un cântec de biserică. Primeau de la gazde de-ale gurii, din care mamele pregăteau masa pentru petrecere, în casa unuia dintre ei. Se chemau lăutarii și copiii dansau. [6]

[6] Arhiva povestisesteti.com

[7] Frescă în Biserica Adormirii Maicii Domnului, Turcheș, Săcele. Întâmpinarea Domnului era considerată *Sărbătoare a Mariei*. Este ziua în care Fecioara, împreună cu bătrânul Iosif, îl duc pe pruncul Iisus la templul din Ierusalim. Îl primește, în brațele sale, bătrânul Simion.

Coroana este dusă la biserică și urcată pe un stâlp înalt. Șeful flăcăilor este cel care urcă coroana. După slujba de dimineață, toți sătenii revin la biserică în haine de dans. De sus, de sub coroană, flăcăul ține un mic discurs participanților. Începe mereu cu o mulțumire către Dumnezeu pentru grija și dărniciia Lui. Apoi, fanfara cântă și tinerii dansează polka și vals. Spre seară, coroana se desface și fiecare se bucură să primească câte ceva din ea: flori, fructe și frunze.

[8] Sfinții Petru și Pavel. Sunt prezentați de obicei împreună, ținând un *chivot* de biserică. Este un fel simbolic de a arăta cât de importante au fost strădaniile lor pentru Biserică. Sf. Petru mai ține cheia Raiului, iar Sf. Pavel o sabie. El nu a fost însă un războinic, în sensul propriu. A fost un mare luptător cu sabia nevăzută a cuvintelor înțelepte. Icoană pe sticlă, în colecția bisericii Sf. Nicolae din Olteț

chivot – cutie, de obicei din argint, în forma unei biserici. Se găsește întotdeauna în bisericile românești, pe masa altarului. Aici se păstrează, peste an, împărtașanie uscată pentru cei bolnavi. Astfel, preotul o poate avea la nevoie, chiar dacă în acea zi nu s-a ținut liturghie. Aurarii brașoveni sași erau mari meșteri în lucrul chivotelor. Voievozii și boierii români le comandau pentru ctitoriile lor.

6

7

9

10

11

Sărbătoarea Coroanei

Este un obicei săsesc care a fost preluat, în unele sate, și de români. Ziua aleasă este cea a Sfinților Petru și Pavel. [8] Suntem în plină vară. Pe câmp sunt flori din belșug și primele fructe sunt coapte: căpșuni, cireșe, vișine, agrișe, coacăze, fragi. Este o sărbătoare de mulțumire pentru rodnicia și frumusețea naturii. În ajun, fetele tinere merg la cules de flori, aducând coșuri încărcate în curtea casei parohiale. Flăcăii se duc în pădure după frunze de stejar. Coroana este formată din 3 cercuri mari de lemn, împodobite. În vârf se pune cel mai frumos buchet din flori de grădină și fructe.

12

[9] Coroană meșterită și sărbătorită în anul 2013 de sașii care trăiesc astăzi în Germania la München.
[10] Copii, urmași ai sașilor transilvăneni, dansând la Sărbătoarea Coroanei, München, 2013.
[11] În unele locuri există obiceiul ca flăcăul să urce pe stâlpul înalt de lemn, până la coroană. Acolo sunt așezate un pachetel cu mâncare și o sticlă de vin, pe care le primește drept trofee.
[12] Coroane românești la biserică din Bunești. În unele locuri, se obișnuia să se facă două coroane, la înălțimi diferite: una a băieților și una a flăcăilor. În vârful fiecăreia era bocceaua cu hrană și un înscris alcătuit de preot, despre sărbătoarea zilei, care trebuia citit, în auzul tuturor, din vârful parului de lemn. (9-11 - Arhiva povestisesteti.com)

Rusaliiile la Șona

În satul Șona există o datină ținută în ziua de *Rusalii*. Cei care organizează totul sunt flăcăii și fetele. Se aduc din pădure multe crengi înfrunzite de stejar. Cu ele și cu multe flori se împodobește o căruță, la care se înhamă cei mai frumoși cai din sat. După slujba de dimineață, un alai format din flăcăi călare, gătiți de sărbătoare și căruța plină cu fete, străbate satul și colindă la fiecare casă, cu cântece populare. Seara, colindul de vară se sfârșește cu o masă bogată și dansuri.

13

Rusaliiile, Pogorârea Sfântului Duh sau Cinzecimea – sărbătoare la 50 de zile după Paște, când ne amintim de trimiterea Duhului Sfânt, în chip de limbi de foc, asupra apostolilor. Porumbelul, care apare și în scena Botezului (p. 75) este simbolul Duhului Sfânt.

13 Iată flăcăii șoneri călare, deschizând drumul căruței cu fete. Colecția MEB, Brașov

14-15 Sf. Ilie ridicându-se la cer în carul său de foc. În partea dreaptă, lângă plug, ucenicul său Elisei, care a primit mantia sfântului. În stânga, alt episod din viața lui Ilie, când a stat mult într-o peșteră rugându-se și a fost hrănit de un corb. (14) Colecția FCNV Făgăraș (15) Colecția Borcoman, Rupea

16 Bulz gătit la Săcele în ziua sfântului Ilie, 2013. Este un fel specific ciobănesc de a pregăti mămăliga cu brânză.

Sântilia

De ziua Sfântului Ilie, pe muntele cu aceeași nume, de la Fundata, în zona Branului, avea loc „târgul peste două țări”. Români de pe ambele părți ale muntelui și mulți ciobani se întâlneau la schimb de mărfuri și negoț. Aici se legau și înțelegeri pentru nunți, se horea și se petrecea. În aceeași zi, mocanii din Săcele se adună și sărbătoresc cu bulz ciobănesc. Astfel de întâlniri se numeau *nedeie*.

ATELIER

1. Confectionează o mască caraghioasă de carnaval, folosindu-te pe cât posibil de textile și materiale naturale.

2. Meșteriți împreună o coroană.

SCITTA

Desenează luând ca model imagini din lecție.

JOC DE GRUP

1. Gândește-te la colegii tăi și improvizați împreună o „strigare peste clasă.” Ai grijă însă, în acest joc nu au loc răutățile, ci doar atenționări cu mult haz. În unele sate, acest obicei a dispărut tocmai pentru că strigătorii au depășit uneori măsura.

2. Improvizați o mică scenetă după ideea celor de la carnavalurile de primăvară, prin care privitorii să înțeleagă cât de caraghios și păgubos este când te porți cum nu trebuie.

Paștele

Paștele este cea mai mare sărbătoare a creștinilor. Cu toții se pregătesc să-l întâmpine. Unii își îngrijesc sufletele și trupurile cu post și rugăciuni mai multe. Se face curățenie în case, în biserici și cimitire. Gospodinele gătesc bunătăți și vopsesc ouă. Timpul dinaintea Paștelui e ca urcușul unui munte, iar noaptea de Înviere este ca bucuria pe care o ai când ești sus, în vârf.

O icoană de la Ierusalim

Ca să înțelegi mai bine ce se petrece în acest timp tainic și binecuvântat, o să-ți arăt o icoană mai aparte, pe care am găsit-o în biserica veche de la Fundata. Este un obiect mai neobișnuit. Face parte dintr-o familie pe care o pot numi cea a icoanelor de *hagiu*. **|1|**

Sunt icoane mari, cu lungimea de cel puțin un metru. Sunt aduse de la Ierusalim de cei care, de-a lungul timpului, au reușit să ajungă acolo în pelerinaj. Pentru orice biserică o astfel de imagine este foarte prețioasă, fiind, de obicei, dăruită de un localnic care a reușit să devină *hagiu*. Așa se explică prezența în bisericuța de la poalele Pietrei Craiului a unei icoane, lucrată la mii de kilometri distanță. Pictura se lucrează pe pânză, tocmai pentru ca aceasta să poată

hagiu – persoană care s-a închinat la Locurile Sfinte. Dacă astăzi pelerinii merg în Țara Sfântă, călătorind cu avionul preț de câteva ore, pe vremuri, drumul putea dura și șase luni, pe uscat și pe mare. Era o călătorie plină de pericole și neprevăzute. De aceea, cine se încumeta să pornească în această aventură, reușea să se închine și să se întoarcă cu bine acasă, era numit „hagiu”, adică, sfințit. Era prețuit și respectat de toți. Acest nume onorific se transmitea în familie. De aici au rămas până astăzi nume de familie ca: Hagi, Hagiu, Hagiescu ș.a.m.d. Unii dintre negustorii brașoveni înstăriți au fost hagioi.

1 Icoana de *hagiu*, cu inscripția: Constantin Mateovici, închinător către Sfântul Mormânt, anul 1870. Donatorul va fi fost, probabil, un negustor înstărit.

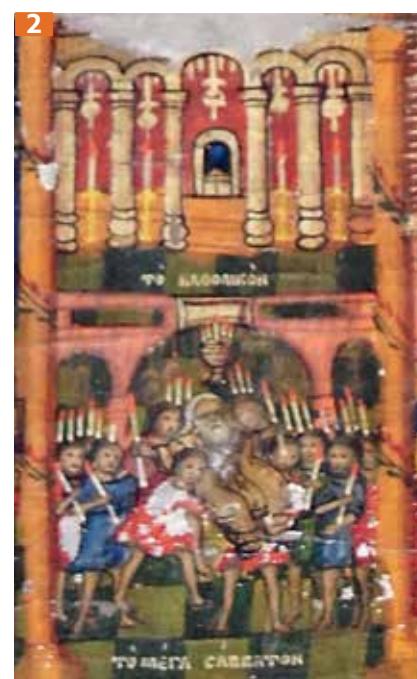

fi adusă mai lesne, cale lungă. Aceste icoane sunt un fel de hărți, prezentând în imagini cele mai importante dintre locurile de închinare, pentru vremurile când nu exista încă aparat de fotografiat. Sunt alcătuite din multe casete, fiecare cu povestea ei. În centru, este întotdeauna reprezentată Biserica Sfântului Mormânt, surprinsă chiar în timpul slujbei Învierii, numită și slujba Sfintei Lumini. Este momentul cel mai dorit de pelerini, cel în care lumina Învierii vine în chip minunat, în mijlocul credincioșilor adunați în biserică. Asta se întâmplă, an de an, în după amiaza Sâmbetei Mari. Patriarhul Ierusalimului intră în Capela Sfântului Mormânt și se roagă. Afară, toți cei adunați se roagă și ei, unii chiar zgomotos, cu tobe și dansuri.

Privește cu atenție imaginea! **|2|** Bătrânelul cu lumânări în mâini, purtat pe brațe de copii, este patriarhul Ierusalimului. El tocmai a ieșit din Capela Sfântului Mormânt cu lumina Învierii și se îndreaptă spre ușa bisericii, unde îl așteaptă mulțimea. În icoana de la Ierusalim, Biserica Sfântului Mormânt se poate observa de jur împrejur, ca și cum ar fi desfășurată. Fiecare loc este descris prin evenimentul care s-a petrecut acolo.

3 Slujba Sfintei Lumini, Ierusalim, 2011

obiceiul întâmpinării zgomotoase a Paștelui se păstrează în vechime și în Țara Românească. „Ceea ce impresionează în schimb, e datina veche cu larma asurzitoare ce fac băieții toată noaptea spre Duminica Paștelui, umplând clopotnițele și trăgând clopotele pentru grăbirea Paștelui, care stă gata să sosească.” (Anton Maria del Chiaro, secretarul Italian al voievodului Constantin Brâncoveanu la începutul secolului al XVIII-lea)

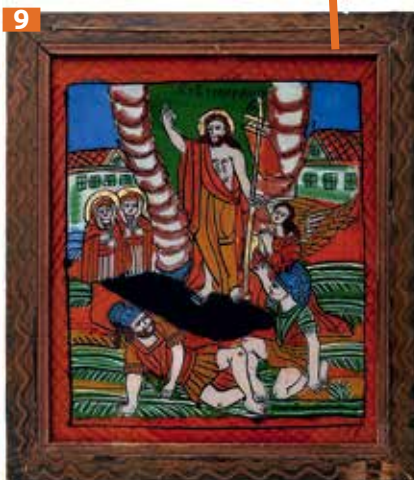
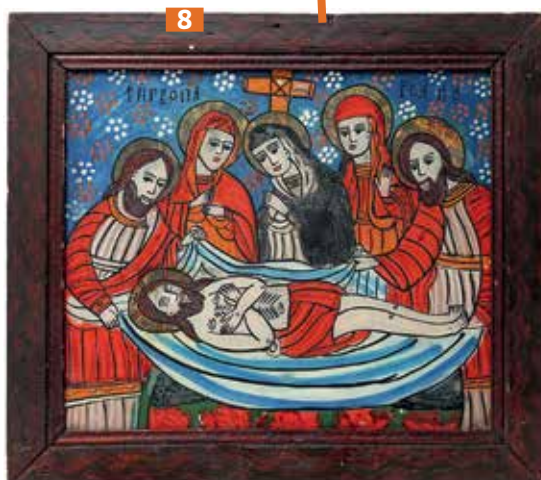
Icoana Răstignirii. [4] De o parte și de alta a crucii sunt Maica Domnului și Sfântul Ioan Evanghelistul. Găsim astăzi locul rămas din Golgota, în capela Răstignirii.

Plângerea. [5] După ce a fost coborât de pe cruce, trupul lui Iisus a fost întins pe o lespede de piatră și a fost uns cu uleiuri parfumate. Piatra ungerii se găsește astăzi la intrarea în Biserica Sfântului Mormânt.

Icoana Învierii, cu lespede mormântului dată la o parte. [6] Găsim, astăzi, această lespede de piatră în capela Sfântului Mormânt. Aici, coboară Sfânta Lumină, la rugăciunile patriarhului și ale tuturor celor adunați, înăuntrul și în jurul bisericii.

4-6 Răstignirea, Plângerea, Învierea - detalii din icoana de hagiu de la Fundata

7-9 Răstignirea, Plângerea, Învierea - icoane pe sticlă brașovene. Colecția MNȚR

Săptămâna Mare

Chiar dacă foarte puțini dintre brașoveni izbuțeau demult să ajungă la Ierusalim, prin slujbele bisericești și prin icoane, ei reușeau, în bună măsură, să aducă Ierusalimul la ei.

Perioada cea mai plină din an, în ceea ce privește rugăciunile, este săptămâna dinaintea Paștelui, numită și Săptămâna Patimilor sau Săptămâna Mare. În fiecare dintre zilele ei, se amintesc și se retrăiesc ultimele zile din viața pământească a Mântuitorului. În bisericile românilor, în fiecare seară se țin deniile și la fiecare denie preotul citește din Evanghelie cele petrecute cu aproape două mii de ani în urmă, în Ierusalim, în acea zi. Duminica Floriilor este cea dinaintea Săptămânii Mari. Este ziua în care ne amintim cum Iisus a intrat în Ierusalim. A fost primit cu multă bucurie și ramuri înfrunzite. În această zi, în biserici se sfințesc crenguțe de salcie care sunt aduse în case și păstrate la loc de cinste până în anul următor. [10]

În dimineața Joii celei Mari, ne amintim de Cina cea de Taină, când Iisus frânge pâinea și bea vinul alături de prietenii săi, Apostolii. [11] Fiecare liturghie din biserică se face în amintirea acestei Cine, ca un fel de prelungire a ei. În această icoană, recunoaștem întotdeauna cel puțin două personaje: Iisus, în mijloc și Iuda, în dreapta. Iuda ține în mâna stângă punga cu bani, iar dreapta o întinde spre pâinea de pe masă. În seara Joii Mari, ne amintim cum l-a vândut Iuda pe Iisus pentru 30 de arginți și cum a fost Mântuitorul judecat și umilit, până la răstignirea pe cruce.

10 Florii. Biserica din Sântpetru / Petersburg, 2013

11 Cina cea de Taină

12 Spălarea picioarelor. Tot la Cină, Iisus spală picioarele ucenicilor săi, arătându-le ce înseamnă smerenia și dragostea.

13 Vânzarea lui Iuda

(11-13 - fragmente de frescă de la Veneția de Jos)

„Când cina Hristos la masă
Stau evreii după casă
Iuda-n casă a intratu
Lui Cristos i s-a-nchinatu.
Dați-mi treizeci de arginți
Că vi-l dau să-l răstigniti.
Nici nu puse banii josu,
Pe Cristos din rai l-o scosu
Și l-o dus pân la Pilatu,
Pân la casa cea din sfatu
Sfatul le-a fost hotărâtu
Ca să fie răstignitu.
Pe cruce de brad l-o pusu

Cu trei sulite l-o-mpunsu,
Apă și sânge i-o cursu.
Sângele nevinovatu
Nu trebuie jos vărsatu
Luna s-a-necat în sânge,
Îngerii-ncepură-a plânge,
Soarele s-a-ntunecatu,
Munții s-au cutremuratu,
Pietrele s-au desplicatu
Și Iuda s-a spânzuratu.“
(Copăcel, 1965)

14 Încununarea cu spini

15 Patimile

16 Judecata lui Pilat și Răstignirea. În seara Joii Mari, ne amintim cum l-a vândut Iuda pe Iisus pentru 30 de arginți și cum a fost Mântuitorul judecat și umilit, până la răstignirea pe cruce.

(14-16 - fragmente de frescă din biserica de la Veneția de Jos)

17 Arhiva povestisasesti.com

Confirmarea

În comunitățile săsești există până astăzi obiceiul unei slujbe speciale care marchează sfârșitul copilăriei și începutul tinereții, cam pe la 14 ani. De la un loc la altul, ziua de celebrare și obiceiurile erau diferite. În unele locuri, ceremonia se ținea de Florii, în altele după Paște sau de Rusalii. La Viscri / Deutsch-Weisskirch, ceremonia avea loc în Joia Verde. Așa se cheamă la sași joia Săptămânii Mari. Pe tărâmurile lor de baștină, în această zi, altarele se împodobeau cu flori și frunze verzi. În ziua Cinei celei de Taină, credincioșii stăteau și ei la masă cu Iisus, primind pâinea și vinul, ca odinioară, apostolii. Aveau loc procesiuni în cinstea Sfintei Împărtășanii.

În Transilvania, știm doar că în unele locuri era ziua aleasă pentru prima împărtășire a copiilor, ajunși în pragul adolescenței. Acest eveniment era pregătit timp de un an și mai bine, în biserică, unde preotul se ocupa de copii, explicându-le din tainele și istoria bisericii, învățându-i rugăciuni și cântece religioase. Astfel, ei aflau și înțelegeau ce se petrece în biserică. Confirmarea însemna reînnoirea legământului de credință făcut la botez, prin mijlocirea nașilor. În unele locuri, copiii, care urmau să fie confirmați băteau satul, casă cu casă, într-un colind al iertării. De la

fiecare familie cereau iertare pentru supărările pe care le-au adus, din neștiința și zburdălnicia vârstei. Erau, desigur, iertați, îmbrățișați și primeau cadouri. Apoi, în sunetul clopotelor, mergeau la biserică. După o scurtă slujbă, urma un fel de examen. Copiii erau întrebați din cele învățate despre credință. În Joia Verde se ținea slujbă. Împreună cu familiile și nașii, copiii primeau, pentru prima dată, pâinea sfințită și vinul. Îmbrăcau de acum haine de fete și flăcăi. Fetele aveau „Borten”, un acoperământ al capului special care se purta doar atunci, în ziua nunții sau dacă fata era nașă de botez, înainte de căsătorie. 17 Băieții purtau haină neagră și pălărie. În a doua zi a Paștelui tinerii confirmați erau primiți în frățiile fetelor și flăcăilor, „Schwesterschaft” și „Bruderschaft”. Ceremonia marca sfârșitul copilăriei.

18 Ouă încondeiate de la Poiana Mărului. Colecția MNȚR

19 Modele săsești de ouă încondeiate, din Țara Bârsei, începutul secolului al xx-lea

20 Ouă ceangăiești încondeiate de la Săcele, 2010

Ouă încondeiate

Tradiția povestește că Maica Domnului a pus la picioarele crucii, pe care era răstignit Iisus, un coș cu ouă. Sângele a curs pe ele și le-a înroșit. În amintirea acestei întâmplări, ouăle se pictează mai ales în culoarea roșu. Se vopșesc în Joia Mare, când ne amintim de Răstignirea Mântuitorului. Preotul scoate crucea din altar în mijlocul bisericii. Atunci credincioșii pun la picioarele crucii ouăle înroșite.

În zona noastră, era răspândit obiceiul încondeierii ouălor de Paște. Românii, sașii și maghiarii, cu toții obișnuiau să înfrumusețeze cât de mult aceste semne ale Paștelui. Încondeiatul era de obicei treaba gospodinelor.

Ouăle se decorau cu ceară apoi se scufundau în vopsea. Zonele ceruite păstrau culoarea inițială, apoi ceara se îndepărta ușor. La început se lucra simplu, cu capătul unei lumânări și doar cu culoare roșie. În timp, femeile din unele zone au progresat mult, ajungând să realizeze modele foarte complicate, obținute prin decorări și scufundări succesive în diferite culori. De acum modelele se lucrau cu ceară de albine curată, topită și amestecată cu praf de cărbune. Astfel ea nu mai era transparentă și se vedea mai bine pe coaja oului. Se folosea un condei din tablă, cu vârf ascuțit, care trebuia să fie mereu cald, pentru a menține ceara lichidă. Era o tehnică foarte migăloasă. Ouăle se alegeau la jumătatea postului. Coaja trebuia să fie mai albuță și netedă, ca să se poată lucra bine. După spălat și fiert, ouăle se lucrau calduțe pentru ca ceara să se lipească bine de coajă.

18

19

20

Modelele puteau fi inspirate de: flori, frunze, spice, dar și păsări, melci, pești, soare, cruce și altele. Toate erau, desigur, simplificate. Cele mai frumoase piese se păstrau la icoană. Flăcăii și fetele tinere își dăruiau ouă încondeiate ca o promisiune pentru dragostea lor. Se numea „gaj”. Pentru cei obișnuiți cu limbajul imaginilor, modelele încondeiate puteau fi descifrate. Iată ce ne povestește o cunoscătoare: „Pentru a arăta hărnicia este ales modelul greblă. Iar dacă o fată dăruiește unui băiat un astfel de ou, înseamnă că ea este harnică. În schimb, dacă un băiat primește un ou cu simbolul melcului, înseamnă că el este leneș, chiar dacă este simpatic”. (Etelka Barko)

Mari maestre ale încondeiatului au fost femeile din zona Bran: Poarta, Șimon, Poiana Mărului, Moeciu de Jos, Măgura, Fundata. Unele lucrau chiar la comandă, multe mii de ouă, care luau drumul străinătății. Desigur, acolo, erau păstrate pentru frumusețea lor. În zilele noastre, mai există destul de puține mâini iscusite în încondeierea ouălor. Totuși, în unele locuri, obiceiul se mai păstrează și este transmis mai departe.

„În anul 1950 am 'furat' arta de a încondeia ouă chiar de la tatăl meu, (...) am predat-o elevilor, în secret, până la Revoluția din decembrie 1989, când am scăpat de vechiul regim. Dacă fac un calcul simplu, rezultă că de 60 de ani încondeiez ouă și înaintea Sărbătorilor de Paști împart această taină creativă și cu alți oameni. Fiecare ou are un model diferit, dar și o poveste pe măsură. Dragostea este ingredientul pe care îl folosesc pentru a realiza un model perfect, la care se adaugă cunoștințele acumulate de-a lungul timpului.” (Etelka Barko)

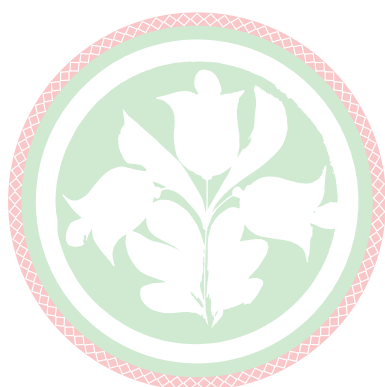
21 Ouă de la Mândra, în Țara Făgărașului, 2011. Un fel mai simplu de înfrumusețare a ouălor este decorarea lor cu ajutorul feluritelor frunze.

22 După ce sunt decorate, ouăle sunt unse cu slănină, ca să lucescă frumos.

23 Ouă din Șercaia, 2013

24 Etelka Barko este una dintre puținele păstrătoare ale acestei îndeletniciri. Este ceangăiță din Săcele și lucrează mult cu copiii locului, cărora le transmite dragostea pentru meșteșug.

(21-22 - Arhiva țara făgărașului.eu)

ȘTIAI CĂ...

Vopsitul ouălor se făcea la început cu culori obținute din diferite plante, care erau fierte și amestecate cu piatră acră, ca să se prindă bine de coajă:

Roșu - coajă de ceapă, floare de bujor **|25|**

Verde - seară crudă, izmă, mesteacăn

Galben - scoarță de măr și diferite flori galbene

Cafeniu - frunză de nuc

Negru - coajă de arin

Icoana Învierii

Acest fel de reprezentare se numește Anastasis. **|26|** Iată cum, prin învierea Sa, Hristos calcă moartea și porțile iadului, ridicându-i la Sine pe primii oameni: Adam și Eva. Învierea este semnul adevărat al împăcării lui Dumnezeu cu omul. De aceea, primii ridicați sunt părinții neamului omnesc. Ei au fost și primii care au greșit. Urmărește pe rama imaginii micile casete, ca un diafilm al Săptămânii Mari. Fii atent, firul pornește din dreapta, caseta a doua de sus. În cele 4 colțuri sunt evangheliștii, cei care au povestit istoria sfântă.

Apostolii Petru și Ioan vin la mormânt și îl găsesc gol. **|27|** Femeile mironosițe, mergând la mormânt, întâlnesc un înger, care le vestește Învierea. **|28|**

Hristos înviat, pe piatra mormântului. **|29|** Alături, soldații romani, trimiși să păzească mormântul, înarmați, dar foarte neajutorați. Este tipul de reprezentare preluat și în pictura pe sticlă, care îți este la îndemână și ție!

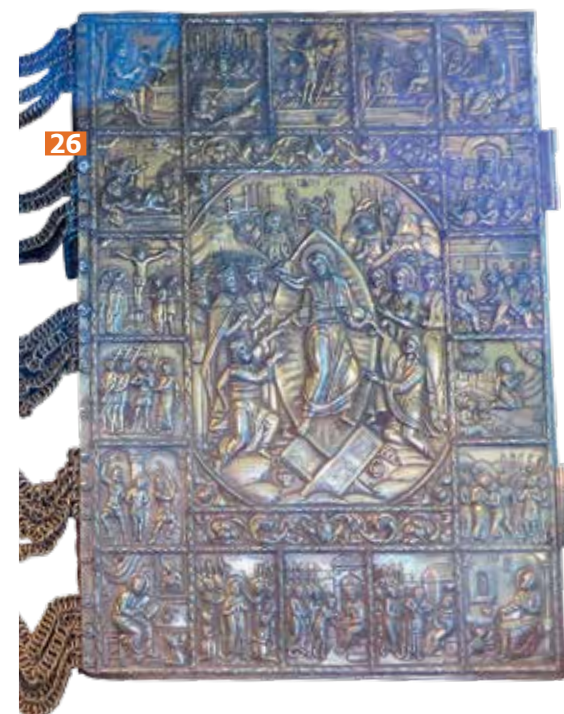
mironosițe - cele care aduc mir.

Astăzi ne este mai cunoscută expresia „a face pe mironosița”, adică a te preface blândă, smerită, nevinovată, așa cum au fost, cu adevărat, aceste femei.

„E vrednic de notat acest obicei, păstrat la toate națiunile de rit ortodox că, din Paști până la Înălțarea Domnului, nu se salută altfel decât cu: *Hristos a înviat! Adevărat că a înviat!*” (Anton Maria del Chiaro)

26 Colecția MPȘR

27 Imagine din caietul de modele al lui Radu Zugravu, secolul al XVIII-lea. Apostolii Petru și Ioan găsesc mormântul gol. Pictorii de biserică aveau colecții de modele după care se orientau în alcătuirea imaginilor.

28 Femeile mironosițe. Frescă de la Veneția de Jos

29 Frescă, scena Învierii, Râșnov

Cuvântul Sfântului Ioan

Ca să înțelegi pe deplin că pentru creștini Paștele nu este altceva decât Sărbătoarea Sărbătorilor, citește gândurile unui mare părinte, Ioan, care explica și povestea atât de frumos, încât i se zicea „Gură de Aur“:

„De este cineva bincredincios și iubitor de Dumnezeu, să se bucure de acest praznic frumos și luminat. De este cineva slugă înțeleaptă, să intre, bucurându-se, întru bucuria Domnului său. De s-a ostenit cineva postind, să-și ia acum răsplata. De a lucrat cineva din ceasul cel dintâi, să-și primească astăzi plata cea dreaptă. De a venit cineva după ceasul al treilea, mulțumind să prăznuiască. De a ajuns cineva după ceasul al șaselea, să nu se îndoiască, nicidecum, căci cu nimic nu va fi păgubit. De a întârziat cineva până în ceasul al nouălea, să se apropie, nicidecum îndoindu-se. De a ajuns cineva abia în ceasul al unsprezecelea, să nu se teamă din pricina întârzierii, căci darnic fiind Stăpânul, primește pe cel de pe urmă ca și pe cel dintâi, odihnește pe cel din al unsprezecelea ceas ca și pe cel ce a lucrat din ceasul dintâi; și pe cel de pe urmă miluiește, și pe cel dintâi mângâie; și acelaia plătește, și acestuia dăruiește; și faptele le primește; și gândul îl ține în seamă, și lucrul îl prețuiește, și voința o laudă.

Pentru aceasta, intrați toți întru bucuria Domnului nostru; și cei dintâi, și cei de al doilea, luați plata. Bogații și săracii împreună bucurați-vă. Cei ce v-ați înfrânat și cei leneși, cinstiți ziua. Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă astăzi. Masa este plină, ospătați-vă toți. Vițelul este mult, nimeni să nu iasă flămând. Gustați toți din ospățul credinței; împărtășiți-vă toți din bogăția bunătății. Să nu se plângă nimeni de lipsă, că s-a arătat Împărăția cea de obște. Nimeni

să nu se tânguiască pentru păcate, că din mormânt iertare a răsărit. Nimeni să nu se teamă de moarte, că ne-a izbăvit pe noi moartea Mântuitorului; a stins-o pe ea Cel ce a fost ținut de ea. (...) Unde-ți este, moarte, boldul? Unde-ți este, iadule, biruința? Înviat-a Hristos și tu ai fost nimic. Sculatu-S-a Hristos și au căzut diavolii. Înviat-a Hristos și se bucură îngerii. Înviat-a Hristos și viața stăpânește.“

Colindul de Paște

Dacă Săptămâna Mare este presărată cu multă tristețe și gânduri amare, cea care îi urmează, Săptămâna Luminată, este ca o revărsare de bucurie. Junii șcheieni colindau din casă în casă, urau și cântau imnul Învierii. Fetele și copiii gazdei erau sălțați în sus pe brațe, cu strigăte de bucurie. Junii erau cinstiți cu ouă de Paște. La troițe, ceata se oprea, cânta și striga „Hristos a înviat!“, „Adevărat a înviat“ în 3 limbi: română, *greacă* și *slavonă*. Se dansa și se horea. La sfârșitul colindului se adunau în „Grădina Țimanului“, unde junii îi serveau pe toți cu plăcintă cu brânză și uscățele. Festivitatea cea mai frumoasă era miercuri, când toate cetele de juni mergeau călare, cu steaguri și alai, la Pietrele lui Solomon sau, în graiul șcheian, „Între Chietri“. Aici, din nou, cântau troparul, jucau hora și ședeau apoi la masă.

greacă și slavona erau limbile cele mai cunoscute de popoarele ortodoxe și cele în care circulau, cel mai adesea, scrierile bisericești.

Hristos anesti! - Hristos vascris!
(greacă)

Alitos anesti! - Vaissena vascris!
(slavonă)

30 Hora junilor în vechea Piață a Prundului, azi Piața Unirii, în fața bisericii Sf. Nicolae din Șchei

Zilele de Paște în orașul Brașov, amintiri din copilăria lui Sextil Pușcariu

„A doua zi de Paști umblam 'la stropit'. Cu o sticlă de par-fum - de obicei *odicolon* subțiat cu apă - stropeam fetele de vârsta noastră. Mai târziu, pe când eram prin clasele din urmă ale liceului, ieșise o țevă de cauciuc cu o bășică la un capăt, în care era parfumul, disimulată însă așa, ca să nu se vadă. Celălalt capăt al tubului de cauciuc se termina cu o floare pe care o purtai în butonieră și din care țâșnea par-fumul, când apăsași pe bășică.

'Stropitorii' primeau ouă roșii și, în case mai avute sau când cei ce stropeau erau copii 'de familie', portocale. Bursa era: trei ouă pentru o portocală. Mandarinele nu se cunoșteau pe atunci. (Primele le-am cules din pom în 1897 la Neapole). Unii copii umblau la stropit cu servitoarea cu coșnița după ei, ca să ducă ouăle și portocalele, prea multe ca să le încapă prin buzunare.

La Paști erau 'Junii'. Despre acestia s-a scris atâta, încât ne putem dispensa să mai vorbim și noi. Latura etnografică și istorică nu ne preocupă aici, dar această specialitate brașoveană plină de pitoresc nu poate lipsi din caleidoscopul nostru. Nu-i vom întovărăși însă 'Între Chietri', nici în 'Grădina lui Țimăn' sau în alte locuri unde petrec ei o săptămână încheiată, ci ne vom opri și noi, cu tot Brașovul, la serbarea din Groaveri și la cortegiul lor, miercuri după Paști, când trece prin piața Brașovului.

În Groaveri - Piața Berthelot de mai târziu - și în Piața Prundului erau serbările care aveau mai ales trei atracții: hora trocărăscă, aruncarea buzduganului și 'țolul'.

odicolon - parfum, de la Eau de Cologne, apă de Colonie

31

31 Aruncarea buzduganului

32 Buzduganul vătăfului de juni. Este făcut din lemn și încheiat la un capăt cu bronz, iar la celălalt cu plumb. Colecția МЕВ, Brașov

160

33

Hora e, fără îndoială, cel mai armonios și elegant dans al nostru, cu undiri fermecătoare, când e jucată frumos. Cea trocărăscă le întrece pe toate: doi pași la dreapta și înainte, strângerea rândurilor de dansatori și ridicarea mâinilor, doi pași înapoi cu avântarea mâinilor spre îndărăt, totul în tact, cu mișcări ritmice, făcute riguros în același timp. La serbările junilor o joacă numai bărbații.

Între juni erau câțiva, între ei în primul rând 'vătăful', pe care tot Brașovul îi cunoștea că sunt meșteri în aruncarea buzduganului. Acesta fiind de metal și având o măciulie rotundă, e destul de greu ca să fie nevoie de oarecare putere să-l arunci la mare înălțime. Se cerea mai cu seamă dibăcie la prinderea lui. Câte unul din juni era stângaci, iar alții erau atât de nepricepuți, încât buzduganul de fier cădea în publicul privitor, care se dădea, țipând, la o parte.

Țipete erau și la 'țol', un strai zdravăn întins, pe care îl țineau patru feciori puternici de cele patru colțuri și în care se aruncau junii și după ei fetele din rândurile spectatorilor. Ele erau săltate cu atâta putere, încât le zburau fustele și nu mai vedeai decât picioarele goale prin aer. |33-34|

34

33 Conducătorii cetei purtând țolul pentru aruncare, 2013

34 Aruncarea în țol, în Joia din Săptămâna Luminată, 2013

161

O credință veche era răspândită în Brașov: dacă junilor le reușește să înconjure de trei ori Sfatul, ei vor fi stăpânii orașului. Publicul privitor era înșirat de-a lungul drumului lor, iar polițiștii aveau grijă ca să le ajungă călăreților înconjurul o singură dată. În șiruri lungi veneau călări sau în trăsuri și căruțe 'junii însurați' și cei 'bătrâni'. (...)

În căruțe și trăsuri sunt și nevestele acestora, îmbrăcate în frumosul lor costum, cu fustele largi și cațaveicile îmblănite, la gât cu salbe prețioase de galbeni. Bărbații sunt și ei în portul local, cu cămășile lungi și încrețite, ajungând până peste genunchi, de crezi că au fustanele. Pe când *tricolorul era oprit*, 'vătafii, armașii' și ceilalți șefi ai lor purtau niște lente albastre, galbene și roșii, având grijă ca aceste colori să fie toate trei lângă laolaltă.

În fruntea cortegiului erau țigani lăutari, cu clarinetul ce sufla cu entuziasm, de i se umflau, ca niște baloane, obraji ciocolatii. Distanțat de ei era surlașul, un bătrân din Șchei, care mai știa să sufle în acest instrument cu câteva tonuri stridente, puțin plăcute la auz. Originea orientală a acestui instrument e evidentă. Când sufla surlașul, bătrânele din Șchei își făceau cruce și mulțumeau lui Dumnezeu că le-a fost dat să mai audă o dată 'sfânta' surlă. [36]

'Cloul' cortegiului erau junii albi sau 'curcanii'. Ei veneau la urmă, îmbrăcați în cămăși împodobite cu nenumărați fluturi, încât atârnavă greu pe corp și semănau cu niște platoșe. [37] Pe cap purtau căciuli cu vârful întors, ca a lui Mihai Viteazul și ca ale dorabanților, după care s-au introdus, ca un omagiu adus vitejiei acestora, în 1877. (...)' (Sextil Pușcariu)

cloul - cel mai atractiv moment. *tricolorul era oprit* - înainte de Marea Unire din 1918, Transilvania a făcut parte, o vreme, din Imperiul Austro-Ungar. Prin urmare, steagul oficial în Ardeal nu era cel al românilor. De aceea, tricolorul, pe care românii aveau obiceiul să-l afișeze în straie și în ceremonii, ca semn identitar, nu era îngăduit.

36

pe umeri de 4 flăcăi, cu alai, până la râu. Acolo, intra în apă, umplea trocuța și începea să stropească privitorii. La fel făceau și Crășmarul și Bucătarul. Apoi, între ei se încingea, tot în apă, o trântă veselă. La sfârșit cei 3 se închinau de 3 ori și se aruncau pe spate, în apă, în formă de cruce. Toată desfășurarea era ca o împrietenire cu apa și o rugăciune simbolică spre Dumnezeu, stăpânul apelor, ca anul să nu fie secetos și roadele să crească îmbelșugat. La sfârșit, plugarul era purtat pe sus, cu alai, înapoi la casa lui, unde stăteau cu toții la masă și se ospătau, cinstind ziua.

38

VORBE DIN BĂTRÂNI

„Mânca-te-ar binele!”

„Mânca-te-ar raiu!”

„Uita-te-ar dracu!”

(vorbe de bine din satul Veneția de Jos)

SCITĂ

Desenați luând ca model icoanele Învierii. Realizați felicitări de Paște cu desenele voastre. Cele mai frumoase felicitări de sărbători sunt cele lucrate de mâna celui care le dăruiește.

ATELIER

Poți experimenta pe hârtie, felul în care se realizează încondeierea ouălor de Paște. Desenează pe o foaie de bloc forma unui ou. Cu o bucată de lumânare desenează modele pe suprafața oului. Folosește-te de lumânare ca de un creion colorat chiar dacă urmele lăsate sunt transparente. Mai poți răsuci între degete fire de ceară cu care se construiește modelul. Colorează apoi cu acuarelă roșie toată suprafața oului desenat.

COMPUNERE

1. Povestești despre pregătirile pe care le faceți pentru Paște. Împodobiți compunerea cu desenele voastre.

2. Întrebați bunicii despre cum era Paștele în copilăria lor. Notați povestirile și adăugați-le la colecția de mărturii etnografice a clasei.

38 Plugarul la Veneția de Sus, a doua jumătate a secolului al xx-lea. Arhiva G.P. Meiu

Un obicei al agricultorilor, Plugarul

A doua zi de Paște, după slujbă, în satele din Țara Făgărașului ceata de feciori se readuna pentru a celebra Plugarul. [38] Personajul principal era vătaful mare. El purta straie de sărbătoare și era încins peste brâu și la picioare cu legături de paie. La fel erau îmbrăcați și bucătarul mare, crășmarul mare și alți câțiva. Mai întâi, plugarul se ascunde, pitind totodată și cele necesare obiceiului: grapa, cuiele, trocuța și furcoiul. Până când flăcăii căutau prin gospodărie, lăutarii cântau, sătenii glumeau, închinau un pahar, gustau cozonac și se prindeau la dans. Căutatul putea dura uneori mult... Găsirea plugarului și a obiectelor era întâmpinată cu aplauze. De acum, vătaful cel mare era suit pe grapă, cu furca în mână și purtat

37

36 Surla este un instrument de suflat, din aramă, folosit în Țările Române, alături de tobă, pentru atragerea atenției, în ceremonii și armată. Colecția MEB, Brașov

37 Cămașă june, detaliu. Cusătură cu paiete pe cămașă de june. Colecția MPEȘR

Meșteșuguri vii. Icoane pe sticlă

„Când se apuca cu mâna lui, apăi toate le făcea frumoase; și pe sfântu Gheorghe și pe Maica Precistă, ori și ce icoană o făcea frumoasă. Că lucrul lui se cunoștea din toate icoanele, de la toți zugravii.” (Paraschiva Dateș despre tatăl ei, iconarul Savu Moga din Arpașul de Sus, care a trăit în secolul al XIX-lea)

Un meșteșug mai aparte, specific românilor din Ardeal, este cel al picturii de icoane pe sticlă. Ele împodobeau, alături de ceramică și țesături, camerele curate ale caselor țărănești și aduceau cu ele prezența sfinților, într-o imagine caldă, vioaie și familiară. Istoria icoanelor pe sticlă, în România, începe într-o așezare clujeană, în apropierea unei mănăstiri.

Nicula, un sat de țărani pictori

La sfârșitul secolului al XVII-lea, la mănăstirea Nicula, de lângă Cluj, s-a petrecut un lucru neobișnuit. O icoană a Maicii Domnului a lăcrimat timp de câteva săptămâni. Vestea minunii a zburat ca gândul și Nicula a devenit, în scurtă vreme, un loc foarte căutat. Veneau oameni din toate zărilor să se închine icoanei, mai ales în zilele de sărbătoare ale Fecioarei Maria, la 15 august și 8 septembrie. Desigur, și-ar fi dorit cu toții să aducă de la Nicula o imagine a icoanei făcătoare de minuni. Pe atunci, însă, acest lucru nu era posibil, așa cum este astăzi. Aparatul de fotografiat nu se inventase încă. Un astfel de obiect putea fi multiplicat doar prin alcătuirea de noi icoane cât mai apropiate de model. Pentru că tehnica picturii pe lemn este destul de meticuloasă și cere timp, niculenii au încercat să găsească soluții mai simple. Au reușit, învățând tehnica picturii pe sticlă, de care se mai auzise în zone din centrul Europei. Așa se face că, în câțiva ani, Nicula a devenit un sat de țărani pictori. Firește, au început cu icoana Maicii Domnului. Apoi, văzând că lucrul lor are mare căutare, au pictat și alți sfinți și sărbători. Niculenii au mers cu icoanele la târguri. În timp, unii dintre ei s-au strămutat în alte sate și în așezări mai mari, unde nu existau pictori de icoane pe sticlă. Așa a ajuns meșteșugul în Șcheii Brașovului, la Făgăraș și în alte sate românești din Țara Oltului.

1-2 Icoana Maicii Domnului care a plâns, de la Mănăstirea Nicula. Înainte (1) și după (2) restaurare.
3 Maica Domnului cu pruncul, icoană pe sticlă din Șcheii Brașovului, care preia modelul de la Nicula. Pictorul o împodobește pe Fecioară cu salbă de bani și cercei, așa cum obișnuiau să poarte, în sărbătoare, femeile din Șcheii Brașovului. O icoană a Maicii Domnului cu pruncul făcea parte neapărat din zestrea fetei de măritat. Era considerată păzitoarea casei și a familiei. Colecția MNȚR

Cum se lucrau icoanele pe sticlă

Acest meșteșug folosește sticla într-un mod ingenios. Pictura se face pe spatele ei, așa încât imaginea se poate vedea, prin transparență, și este totodată protejată. Pornind de aici, vei înțelege de ce desenul se face în oglindă, iar straturile de culoare se aștern invers decât am face-o pe hârtie sau pe lemn.

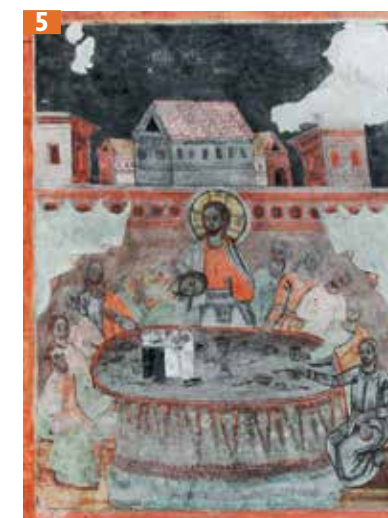
Primul strat este și cel care se vede cel mai bine. Acesta este conturul negru care delimitează, la fel ca într-o carte de colorat, suprafețele de culoare. Pentru a putea realiza imaginea în oglindă, hârtia cu desenul dorit era îmbibată în ulei. Astfel, ea devenea translucidă și conturul putea fi vizibil și pe dosul ei. Desenul se așternea pe sticlă cu ajutorul unei pensule fine, din păr de pisică, careia iconarii îi spuneau condei. Meșterii din Șcheii Brașovului numeau desenul „urzeală”, același cuvânt pe care îl foloseau și pentru firele întinse pe războiului de țesut. După contururi, se așterneau culorile, începându-se cu zonele deschise: chipuri, mâini, straie. Unii iconari țineau seama de umbre și lumini, alții puneau culoarea plată. După ce toată sticla era acoperită cu primul strat de culoare, urmau alte câteva.

Frumusețea și strălucirea icoanelor venea din suprapunerea straturilor de culoare, dar și din micile defecte ale sticlei, care erau în avantajul meșterului. Diferite zone ale icoanei erau poleite cu culoare de bronz, alb sau galben. Acest strat strălucitor apărea întotdeauna în jurul capetelor sfinților și uneori pe straie ori pe Evanghelie. Unii iconari din Țara Făgărașului puneau hârtie argintată în spatele picturii, aceasta preluând rolul fondului. Sticlele pictate erau încheiate în rame de lemn, unele simple, altele decorate.

Unii dintre iconari au fost țărani, așa ca la Nicula. Alții, însă, au fost pictori de biserici, învățați cu desenul și culoarea, care au lucrat și în tehnica sticlei. Iconarii țărani pictau mai mult iarna, când muncile obișnuite, cu câmpul și animalele, erau mai puține. Icoanele erau lucrate în general de un singur om. Au existat însă, în Șcheii Brașovului, ca și la Nicula, ateliere

defecte ale sticlei - suprafața ușor ondulată, culoarea gălbuie, bulele de aer erau caracteristice sticlei realizată în manufacturile din Transilvania. Cei care au scris despre acest meșteșug o numesc sticlă țărănească sau sticlă de pădure.

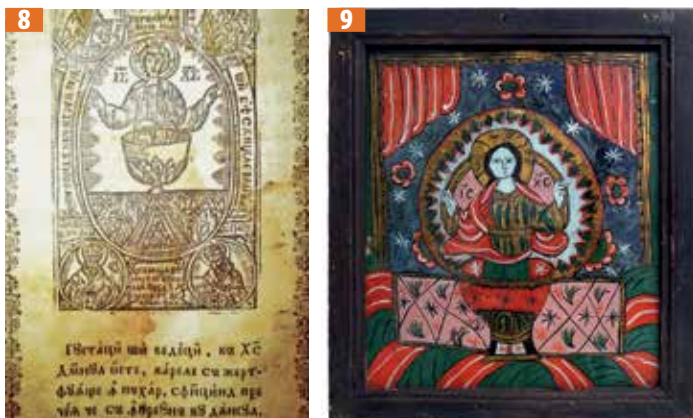
4-5 Cina cea de Taină. Observați asemănarea în organizarea scenei și a detaliilor. (4) Icoană pe sticlă lucrată de un zugrav de biserici din Făgăraș. (5) Frescă în biserica Sf. Nicolae din Râșnov

cu meșteri și ucenici, fiecare participând după puteri. Unul trăgea contururile, altul scria literele, altul umplea cu culoare. Iconarul cel mai experimentat supraveghea totul și făcea corecturi, așa încât icoana să iasă cum trebuie. Într-o zi de lucru întins se puteau picta până la 20 de sticle. Din ateliere, icoanele luau drumul târgului. Existau și țărani care se ocupau cu vânzarea lor din căruță, din sat în sat. De obicei, ei spuneau că icoanele sunt pictate la mănăstire și așa oamenii le luau mai cu drag.

Poate te întrebi de unde se inspirau iconarii, mai ales cei care erau țărani simpli. Primul loc, care le era cunoscut, de mici copii, era biserica din sat. Aici, de obicei, pereții erau acoperiți cu picturi: sfinții cei mai iubiți și scene din Biblie, așezate toate cu mult înțeles. Unii dintre țărani meșteri au putut vedea și cărțile cu modele ale pictorilor de biserici, numite Erminii. Aici găseau schițe și îndrumare pentru fiecare scenă și personaj în parte. Diferite imagini circulau și imprimate pe hârtie. Mai erau Cărțile Populare, care cuprindeau, într-o scriitură simplă, diferite povestiri cu sfinți. Pe lângă toate acestea, întregul univers de forme și culori care împodobea viața de zi cu zi a țaranului, s-a făcut simțit și în icoane. Desenele pentru transpus pe sticlă erau fie copiate după alte icoane, fie refăcute de pictor, după model. **[8]** Se numeau izvoade sau mătării. Pictorii lucrau în mod obișnuit mai multe icoane după același desen.

6-7 Dumitru este un sfânt militar, foarte iubit la români. Observați asemănarea imaginilor! (6) Desen în caietul de modele al lui Radu Zugravu. (7) Icoană pictată pe sticlă de Savu Moga din Arpașul de Sus. Acest țaran pictor lucra doar în timpul posturilor și numai atunci când i se cerea o anume icoană. În rest ducea viața obișnuită a oricărui țaran.

8-9 Emanuel în potir este o imagine legată de slujba liturghiei. E o încercare de a arăta ceva tainic, greu de înțeles, mai ușor de simțit: cum este Dumnezeu prezent în potir, în sfânta împărtășanie. Este o imagine prietenoasă pentru copii, pentru că Iisus este reprezentat copil, ca de 9-10 ani. Emanuel înseamnă „Dumnezeu este cu noi” și este unul dintre numele lui Iisus. Pentru iconari este felul de a numi reprezentările lui Iisus la vârsta copilăriei. (8) Imagine dintr-o carte bisericească tipărită la Sibiu în secolul al XVIII-lea. (9) Icoană pe sticlă. Colecția MNTR

Culori

Meșterii foloseau culori minerale, cumpărate din târguri. Erau ca niște pietricele colorate pe care le frecau bine pe piatră și obțineau un praf fin. **[10]** Pulberea se amesteca cu ulei, terebentină, emulsie din gălbenuș de ou, ulei de in, clei și oțet sau fiere de bou. Astfel preparată, culoarea se așeza bine pe sticlă și putea rezista mult.

Xilogravura

Este un meșteșug de multiplicare care a fost folosit și el în răspândirea imaginilor și textelor. Desenul sau scrisul erau cioplite pe plăci din lemn de esență tare, păr sau măr. Acestea erau unse cu cerneală și imprimate pe hârtie prin presare. Ca și la icoana pe sticlă, imaginea trebuia fixată pe placa de lemn, în oglindă. La Hășdate, un sat peste deal de Nicula, țărani lucrau icoane de hârtie și alte imagini care aveau căutare. Desigur, pentru mulțimea de pelerini și pentru cei mai săraci, icoanele de hârtie erau cele mai cerute. Țărani hășdăteni mergeau cu ele prin târguri, până departe, chiar peste Dunăre. Astfel de imagini au fost răspândite și în zona noastră.

Glăjăriile

Așa se numeau atelierele în care se lucra sticla. La începutul secolului al XVII-lea, principele Gabriel Bethlen înființează la Porumbacu de Sus, în Țara Făgărașului, prima glăjărie din Transilvania. Aduce aici meșteri sticlari italieni, de la Murano, care ajută la îmbunătățirea meșteșugului. În următorii ani iau naștere, în sate învecinate, alte câteva sticlării. Ele au fost anume amplasate în aceste locuri, pentru că cele necesare producerii sticlei se găseau în apropiere. Era nevoie de nisip, pietriș și lemn. Topitura de sticlă se obține în cuptoare speciale, dintr-un amestec de nisip, pietriș, cenușă și cantități mici de alte substanțe. Aceasta se modelează fierbinte, prin diferite procedee. **[12]** Sticla fabricată în atelierele din Transilvania avea o culoare ușor verzuie. Nu era foarte netedă ci puțin ondulată. În stratul de sticlă existau mici bule de aer. Meșterii de la Murano spuneau că nu pot obține o sticlă ca în insula lor, pentru că aici materialele erau diferite. La început, sticla a fost foarte scumpă și a putut fi cumpărată doar de cei mai bogați, de obicei în târguri și pe la curțile nobiliare. Când glăjăriile s-au înmulțit, sticla a devenit mai accesibilă, ajungând și în gospodăria țaranului. Acesta este și timpul în care pictura pe sticlă începe să se răspândească în zona Brașovului.

[11] Iată o xilogravură de la Hășdate, ilustrație a romanului popular Alexandria. Această carte, foarte răspândită, povestește luptele și aventurile lui Alexandru Macedon, vestitul cuceritor din Antichitate, care a ajuns din Balcani până în Indii. Planșa se numește „Alexandru marele împărat machidoneanu care au bătut pe groznicul Poru Indianu.”

[12] Arhiva Nemțoi

terebentină – lichid cu miros intens, obținut prin distilarea unor rășini de copac.
emulsie – lichid obținut amestecând foarte bine gălbenuș de ou și apă, în cantități egale.
clei – se folosea clei obținut prin fierberea oaselor de animale sau bucăți de piele de oaie.
Murano – insulă în Laguna venețiană, renumită pentru frumusețea sticlării lucrate aici.

13 Vas de prins muște. Colecția MVL, Făgăraș

14 Vas de sticlă lucrat la Porumbacu. Colecția MVL, Făgăraș

15 Bertrau auf Gott vergi Ihn nicht / So lang bis dir dein Auge bricht - Ai încredere în Dumnezeu și nu-L uita, până vei închide ochii (adică, până la moarte). Colecția MEB, Rupea

16 Der Mensch denkt / Gott lenkt - Omul se gândește / Dumnezeu rânduieste. Colecția Manfred Copony, Bod

17 Befiebt dem Herrn deine Wege und hoffe auf Ihn / Încredințează drumul tău lui Dumnezeu și ai încredere în El. Colecția MEB, Rupea

18 Colecția Borcoman, Rupea

19 Colecția MSB

Haussegen

Așa cum românii aveau în casele lor icoane, sașii aveau „Haussegen“, adică „binecuvântarea casei“. Sunt țesături de diferite mărimi, cusute cu fir colorat, purtând diferite mesaje și modele. Sunt vorbe de duh pe care văzându-le mereu și le întipăreau bine în suflet.

15

16

17

Sfinții cei mai „ținuți“

Cele mai multe dintre icoanele pe sticlă prezintă scene din viața lui Iisus și a Maicii Sale. Urmează apoi un șir de sfinți, foarte iubiți de români. Putem înțelege asta din cât de multe icoane le-au fost pictate. Iată câțiva dintre ei.

Sfântul Gheorghe, cel care a doborât balaurul, întruchipează lupta împotriva răului. **18** În ritmul vieții țăranilor, identificat cu ritmul naturii, sărbătoarea lui era un hotar al anotimpului rece. Era așadar și biruința primăverii. În această zi ciobanii plecau cu oile la munte, mânați cu crengi verzi de salcie. Mai coborau abia la mijlocul toamnei, la Sfântul Dumitru, sfârșitul timpului cald.

Sfântul Haralambie este mare apărător împotriva bolilor contagioase. **19** Este reprezentat purtând în lanț un personaj - animal fantastic sau om - care simbolizează moartea. Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, o maladie foarte temută, cel mai adesea mortală, era ciurma. Oamenii țineau în case icoana sfântului Haralambie și nădăjduiau în ajutorul lui.

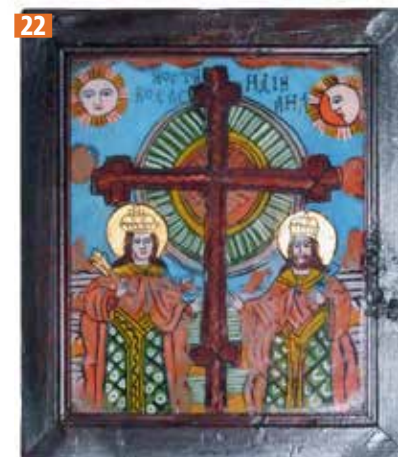

Sfântul Ilie, cel care se îngrijește cu ploile și aduce furtunile. **20** Mereu în icoana lui pe sticlă apare un țăran cu plugul. El înțelege cel mai bine cât de binecuvântată este ploaia curată și venită la vreme potrivită. Colecția MVL Făgăraș.

Sfântul Nicolae, aducătorul de daruri, era nelipsit din șirul icoanelor din camera curată. **21**

Împărații Constantin și Elena, al căror nume le poartă mulți dintre români. Colecția Borcoman, Rupea. **22**

Sfânta Paraschiva, iubită de românii de pretutindeni, numită în popor și Sfânta Vineri. **23** În limba greacă „paraschevi“ înseamnă „vineri“. Sub acest nume a devenit și personaj al basmelor românești. Multe biserici îi sunt închinat în județul nostru: la Veneția de Sus și de Jos, Grid, Hurez, Șimon, Luța, Victoria, Comăna de Jos, Cuciulata, Grânari, Ticușul Nou, Brașov și altele.

24

Morile de hârtie

La fel ca și sticla, hârtia se producea în ateliere, în care se lucra în echipă. La mijlocul secolului al XVI-lea, doi sași brașoveni înființează prima moară de hârtie din Transilvania, sub îndrumarea unui maestru papetar polonez. Colile de hârtie erau obținute din haine vechi. Resturile textile care nu mai foloseau în gospodăria erau adunate, lăsate în apă la macerat și tocate. Se obținea o pastă lichidă care se pune pe niște site. Apa se scurgea și în sită rămânea un strat fin de pastă de hârtie. Se usca, se presa, se încliea cu *gelatină* și era bună de folosit. La Brașov, se producea hârtie și pentru românii de peste munți.

gelatină – se obținea fierbând picioare de capră, coarne de vacă sau bășică de morun.

24 Colecția mcu, Brașov

Amintirile unui etnograf

„Până acum 40-50 de ani, casele românești din satele Transilvaniei erau împodobite cu numeroase icoane colorate aprins, înghesuite câte 5-6, altele chiar 10 sau mai multe pe același perete. (...) Alături de ele, îndeosebi în casele și bisericile mai sărace, vedeai bătute cu câte un cui, un alt fel de icoane, ieșite însă tot din mâna unor meșteri țărani. Culorile lor nu aveau strălucirea icoanelor zugrăvite pe sticlă, nici când erau noi, și cu atât mai puțin după câteva luni. Expuse fumului sau soarelui și nefiind apărate de o tablă de sticlă, ele se decolorau foarte repede. Scurt timp după cumpărare, nu mai rămâneau din xilografurile acestea decât un fel de petece mari de hârtie decolorată și ruptă. Dar și pe ele puteai distinge figuri șterse de sfinți, chipuri de păsări, portrete de nobili sau chiar scene din atât de mult cititul roman al lui Alexandru cel Mare.”

Ion Mușlea a fost primul etnograf care a studiat mai îndeaproape icoanele pe sticlă și gravurile țărănești, în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Aceste rânduri au fost scrise în urmă cu vreo 60 de ani; asta înseamnă că au o vechime de peste 100 de ani.

25

25 Iată o fotografie a familiei Mușlea, din Rodbav / Rothbach, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în preajma nașterii viitorului etnograf.

Meșteșugul continuă

Icoanele pe sticlă au rămas, de-a lungul vremii, foarte dragi românilor. Există multe colecții de icoane vechi, în biserici, în muzee și chiar în unele case. Se pictează și icoane noi. Unii copiază întocmai modele de demult, alții dau naștere unor imagini noi, inspirându-se, desigur, din arta veche. Există și locuri în care iubitorii de icoane pe sticlă se dedică transmiterii acestei minunate pasiuni către copii. Meșteșugul nu e greu de deprins, materialele sunt ușor de găsit iar desenul simplu al meșterilor de odinioară e încurajator. Copiii se regăsesc ușor în aceste imagini iar lucrările lor pot sta adesea alături de cele ale vechilor iconari. Frumusețea culorilor văzute prin sticlă, le aduce multă bucurie.

Unul dintre locurile unde copiii au îmbrățișat cu entuziasm icoana pe sticlă este Șinca Nouă. 26 De câțiva ani încoace, s-au pictat câteva sute de icoane. În fiecare primăvară, la Căminul Cultural, se organizează o expoziție. Cu îndrumarea unei doamne, îndrăgostită de icoane și de copii, meșteșugul merge foarte bine, mai departe.

26

27 Și la Mândra copiii descoperă icoana pe sticlă, încercând să lucreze la Muzeul de Pânze și Povești. Iată panoul lor cu îndrumări și modele.

28 Copii din Săcele cu icoana Sfântului Ilie la Nedeia, 2013

27

28

29 Panou din expoziția de icoane pictate de copii de la Șinca Nouă, 2013
30 Sfântul Gheoghe, pictat de un copil de 10 ani

ATELIER

Dacă te încumeți și tu să încerci să lucrezi icoane pe sticlă, poți găsi un îndrumar aici:
scoalaagatonia.piscu.ro/tehnici.html
Eu am lucrat cu mulți copii și am fost cu toții bucuroși la sfârșit. Ai la îndemână în paginile acestei cărți o colecție bună de icoane pe sticlă, din care te poți inspira. La început, este foarte important să lucrezi după model. Altfel, cei care vor privi icoana ta nu vor recunoaște personajele.

SCITĂ

Desenează la alegere după icoanele pe sticlă prezentate.

ȘTIAI CĂ...

La Sibiel, există cea mai mare colecție de icoane pe sticlă, dintre care multe din zona Brașovului. Toate sunt organizate în muzeul care poartă numele preotului Zosim Oancea, cel care l-a înființat cu jumătate de secol în urmă. Poți afla multe despre icoanele pe sticlă de pe site-ul muzeului:
<http://www.sibiel.net>

REBUS

A-B. Lucrări pictate, înrămate, colorate aprins, obișnuite în casele țăranilor români din Ardeal

1. Atelier unde se producea sticlă, numită țărănească sau de pădure.
2. Se cumpără sub formă de bulgărași și se pisează, până se obțin prafuri colorate.
3. Instalație care funcționează prin forța apei, a vântului sau a animalelor, cu ajutorul căreia se toacă diferite materiale.
4. Primul desen care se așterne pe sticlă, la fel ca firele întinse pe războiul de țesut.
5. Pensula fină din păr de pisică cu care se trag contururile.
6. Sfânt sărbătorit la începutul primăverii, înfățișat de obicei călare, biruind balaurul.
7. Se toacă în mori pentru a obține pasta pentru fabricat hârtia.
8. Numele de familie al etnografului născut la Rodbav, primul care a studiat îndeaproape meșteșugul icoanei pe sticlă.
9. Lichid obținut din amestecul gălbenușului de ou cu apă, folosit la legarea culorilor.
10. Unii dintre pictorii icoanelor pe sticlă
11. Sfânt care are putere asupra bolilor contagioase. Este reprezentat ținând în lanț un personaj fantastic care simbolizează moartea.
12. Parte a orașului Brașov unde s-au lucrat multe icoane pe sticlă.
13. Tehnică de imprimare a imaginii cu ajutorul unor plăci de lemn cioplite.
14. Loc în care țăranii vindeau icoanele pe sticlă, la rând cu alți meșteșugari.

A

B

Recapitulare. Imagini, amintiri, propuneri, jocuri

Dragă cititorule, sunt sigură că manualul despre patrimoniu te-a ajutat să descoperi multe lucruri noi. Desigur, e greu să le ții minte bine pe toate, dar este important să rămâi cu unele lucruri clar întipărite în minte și cu altele măcar trecute pe la ureche. Astfel, vei înțelege mai multe despre obiectivele de patrimoniu, atunci când te vei întâlni cu ele. Apoi, prin atitudinea ta, vei putea proteja aceste comori, care nu pot trăi decât prin dragostea noastră.

În județul nostru, patrimoniul este foarte bogat. Oricât m-am străduit, nu le-am putut cuprinde pe toate. Sunt încă multe lucruri care ar fi meritat să fie amintite. Aproape fiecare localitate are ceva prețios de arătat și de povestit. Dacă am trecut în tăcere locuri și obiceiuri dragi ție, te rog să mă ierți și să încerci să participi tu, mai mult, la cunoașterea lor. Povestește colegilor despre ele!

RECUNOAȘTE MEȘTEȘUGURILE DUPĂ OBIECTE

MEȘTEȘUGURI

C _ _ _ _ _ E
 O _ _ _ _ T
 T _ _ _ _ T
 Z _ _ _ _ T
 P _ _ _ _ T
 A _ _ _ _ T
 T _ _ _ T
 C _ _ _ _ T
 C _ _ _ _ T
 F _ _ _ _ T
 F _ _ _ _ T
 P _ _ _ _ T
 B _ _ _ _ T

Joacă spânzurătoarea cu cuvinte despre meșteșug!

IMAGINEAZĂ-ȚI

Ești ctitorul mare al unei biserici din zilele noastre. Compune o posibilă pisanie. Realizează un desen, în care să fie reprezentată biserica: o imagine de ansamblu și intrarea cu pisania și icoana de hram. Desenează și tabloul votiv al bisericii tale.

1

1 Iată cum își imagina, în secolul al XVIII-lea, un copist de manuscrise din Mândra, Templul lui Solomon din Ierusalim, pe care îl numește „Biserica lui Solomon împăratul, feciorul lui David”. Desigur, ai aici doar planul închipuit de meșter. Acest lăcaș era în picioare în vremea vieții pământești a lui Iisus. Aici au fost întâmpinarea Domnului, de care ți-am povestit la pagina 146 și alte întâmplări din Biblie. Colecția mvL Făgăraș

copist – cel care copiază manuscrise. Înainte de apariția tiparului, copierea era singura modalitate de multiplicare a cărților. Și după folosirea tiparului, copisti au continuat să lucreze.

COMPUNERE

Amintește-ți sărbătorile și obiceiurile de iarnă. Scrie o compunere inspirată de colindul alăturat.

„Sus în poarta lui Crăciunu,
 Lui Crăciun celui bătrânu,
 Pare soare că răsare.
 Da nu-i soare răsăritu,
 E Iisus că s-a născutu
 În ieslea dobitoacelor,
 Pe florile fânului
 Pe deasupra grajdului,
 Frumos cântă îngerii.
 Iar Maica Sfântă Maria
 Porunci lui Sfânt Ionu
 Să vie să mi-l boteze,
 Să-l boteze-n Bobotează

Și să-l scalde-n râu Iordanu.
 Lui Ioan vestea i-o dusu
 Și lui bine i-o părutu
 În mâna dreaptă crucea-și duce
 Și-n cea stângă busuiocu,
 Crucea dă bătrâniloru,
 Busuiocul feteloru
 Măr de aur juniloru
 Și de-acum, până-n vecie,
 Cristos împărat să fie!”
 (Copăcel, 1956, Funariu Ioan, 59 de ani)

ticălos – aici, mai degrabă, are sensul de sărac

2 Icoana Crăciunului pictată de Savu Moga. Colecția MNȚR

3 Stea de colind. Colecția Nicolae Fruntes, Șirnea

4 Ulcică de la Tohanu Nou

Amintiri despre iconarul Savu Moga

Mulți își aduc aminte de Savu, la Arpaș și în alte sate din Țara Oltului, dar amintirile lor sunt tot mai șterse. Din spusele tuturor, se înțelege, totuși, lămurit că a fost un țăran ca toți țărani, îmbrăcat țărănește, și lucra la câmp alături de sătenii ceilalți. La bătrânețe avea un păr lung și cărunt. Ochii i-au rămas tari până la urmă.

„Însă, la fire, Savu nu se potrivea cu cei din jurul lui. Zugrăvea mult și era prea darnic: când întâlnea săraci dacă avea o cămașe nouă, lepăda cămașa și o dădea la ticăloșii ceia... Așa povestea de fain! Avea prieteni mulți în tot ținutul!”

Dărnicia lui Savu Moga se împerechea cu mândria bunului meșteșugar. Se bucura de o mare faimă până dincolo de Olt și o știa îndreptățită. De aceea lucra scump: vindea o icoană mare cu 10 zloți și câștiga de putea cumpăra avere cât de mare. Lucra numai tocmit; nu umbla cu marfa prin sate: venea și-l tocmea de acasă cine avea lipsă; el nu se ducea de fel.

Cât despre meșteșug, spun toți că nu întrebuița izvoade vechi și nici de două ori același izvod al lui: „el își făcea forma, acea hârtie, pune glaja pe hârtie și apoi scria.(...) Apăi era dibaci, minune mare!” (țăran din Drăguș, în anii 1930)

3

Amintiri despre olărit la Tohanul Nou

Iată ce povestea acum vreo 50 de ani un bătrân care mai prinsese în tinerețe olăria din zona Branului. „Oalele se vindeau din căruță, mai ales în timp de iarnă, când olarii aveau mai multă vreme de drumuri: Plecam de aici, eram băiat, sluguliță la un om care cumpăra vase. (...) Făceam conacu la Șinca Nouă, după aia Mândra, de la Mândra la Cincșor peste Olt, apoi la Agnita peste Merghindeal. De la Agnita la Alțâna și pe toată Valea Buii, ieșeam aproape de Mediaș și ne întorceam tot cam pe acolo, pe la Noul, Cârțișoara, Rucăr. Câte 3 săptămâni stăteam cu un car de oale. Mergeau oamenii ca să-și ierneze boii. Cam 1000 de vase duceam. Aduceam câte 5 saci de bucate și aveam iernați boii, că da vase și pe fân, că trebuia mâncare. (...)”

Refă pe hartă traseul căraușului de oale!

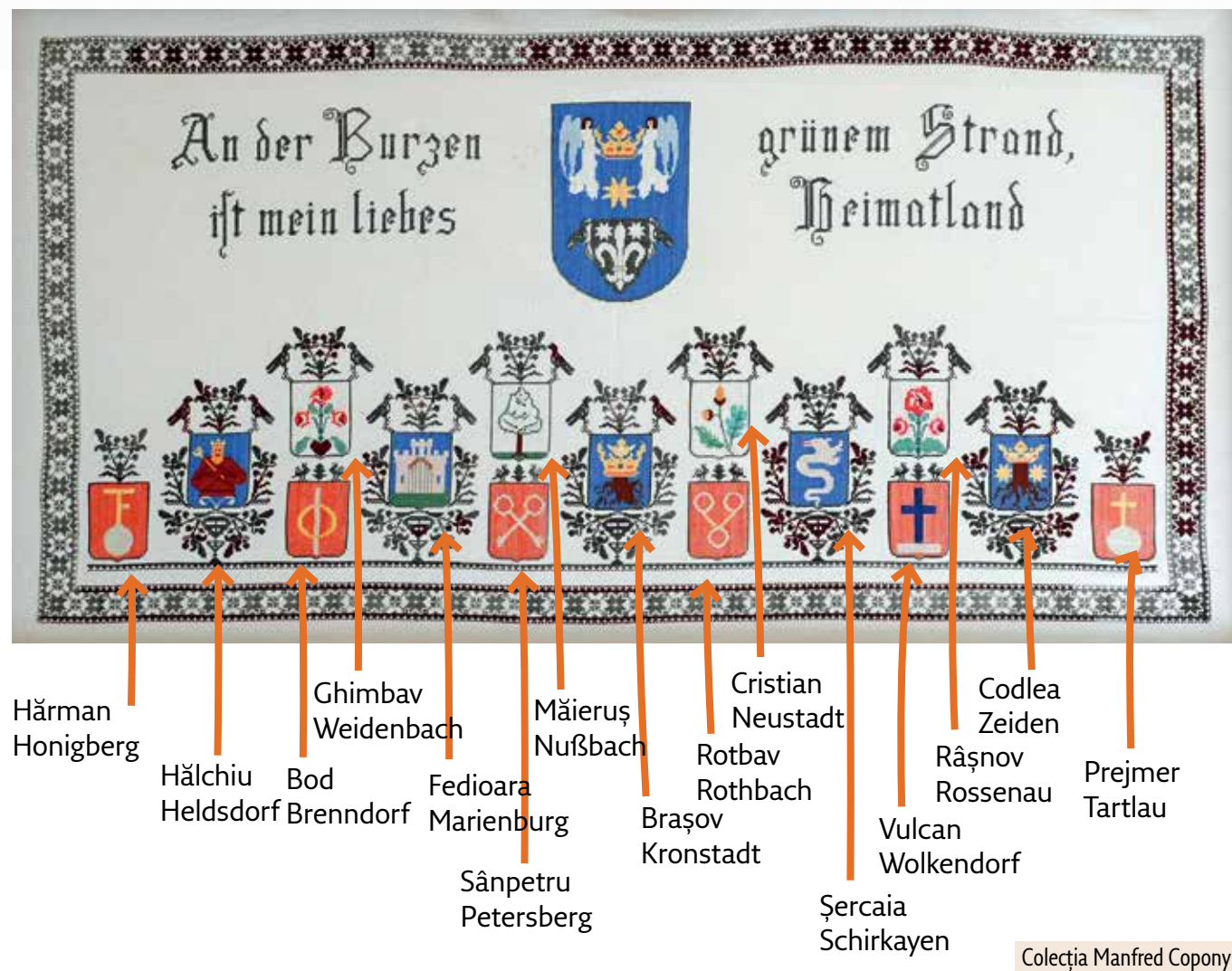
Siebenbürgen Süsse Heimat

Transilvanie, patrie dulce
Imnul sașilor ardeleni

„Siebenbürgen, Land des Segens,
Land der Fülle und der Kraft,
mit dem Gürtel der Karpathen
um das Grüne Kleid der Saaten,
Land voll Gold und Rebensaft.
Siebenbürgen, Meeresboden
einer längst verflossnen Flut:
nun ein Meer von Ährenwogen,
dessen Ufer, waldumzogen,
an der Brust des Himmels ruht!
Siebenbürgen, Land der Trümmer
eine Vorzeit, stark und groß
deren Tausendjäh'ger Spuren
ruhen noch in deiner Fluren
ungeschwächtem Ackerschoß!
Siebenbürgen, grüne Wiege
einer bunten Völkerschaar!
Mit dem Klima aller Zonen
mit dem Kranz der Nationen
um des Vaterlands Altar
Siebenbürgen, grüner Tempel
mit der Berge hohem Chor,
wo der Andacht Huldigungen
steigen in so vielen Zungen
zu dem einen Gott empor!
Siebenbürgen, Land der Duldung,
jedes Glaubens sichrer Hort,
mögst du bis zu fernen Tagen
als ein Hort der Freiheit ragen
und als Wehr dem freien Wort!
Siebenbürgen, süsse Heimat,
unser teures Vaterland!
Sei gegrüßt in deiner Schöne
und um alle deine Söhne
schlinge sich der Eintracht Band.“

„Transilvanie, mândră țară,
cu puteri și bogății,
de Carpați împrejmuită,
cu verdeață răsădită,
plai cu aur și cu vii.
Transilvanie, țărm de mare,
răsărit din vechi talaz
astăzi spice-n legănare
odihnesc la sân de zare
între maluri verzi de brazi.
Transilvanie, vechi ruine
dintr-un ev îndepărtat
urme mari și milenare
odihnesc sub glia care
rodnicia și-a păstrat.
Transilvanie, leagăn verde
pentru oricare vlăstar
reunești climate toate,
națiuni, cununi purtate
pe al patriei altar.
Transilvanie, plai de graiuri
diferite-n fel și ton,
dar în rugăciuni unite
urcă limbile-mpărțite
spre dumnezeiescul tron.
Transilvanie tolerantă
adăpost credințelor
până-n zile-ndepărtate
apără în libertate
ființa cuvintelor.
Transilvanie, patrie dulce
țară a părinților
frumusețe, slavă ție
fiii tăi în armonie
să-i unească doar un dor.“

Cum povestesc despre o imagine?

Când privești o imagine, în carte sau pe viu, mintea ta trebuie să lucreze, creând felurite legături. Astfel, urmărind diferite detalii, vei descoperi că poți descifra și povesti istoria acelei imagini. Privește fotografia alăturată și încearcă să răspunzi la întrebările pe care și eu le descopăr, privind-o. |s|

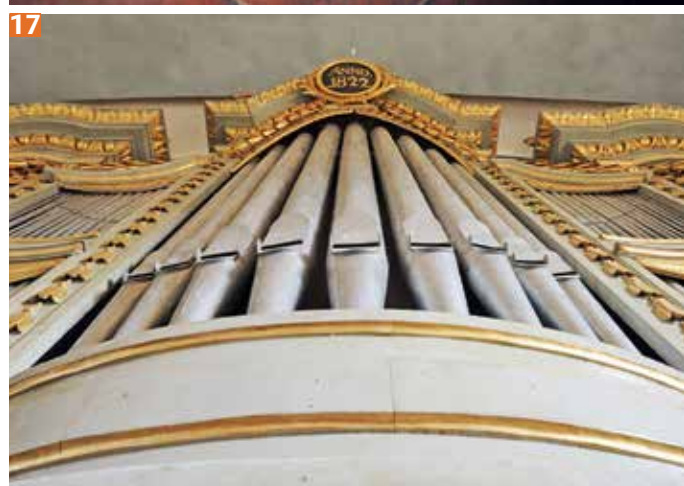
- Cine sunt personajele?
- Unde se află?
- Cărei etnii îi aparține lăcașul?
- De ce sunt îmbrăcate foarte asemănător?
- Ce observi la costume?
- Din ce sunt făcute?
- Cum se cheamă podoaba de la căciula?
- Ce semnifică ea?
- Ce anotimp crezi că este?
- Ce sărbători sunt?
- Ce cântă feciorii?
- Leagă toate răspunsurile într-o scurtă compunere despre acest obicei!

Observă imaginile și povestește despre ele!

- 6 Rupea, 2013
- 7 La ce crezi că folosea această mașinărie? Colecția MEB, Săcele
- 8 Iată o fotografie din culisele cercetării etnografice. Colecția MNȚR
- 9 Colecția MNȚR
- 10 Observă „mica creatură” din lemn din interiorul capacului. Îți amintești ce semnifică porumbelul? Ce vas crezi că acoperă acest capac? Criț / Deutsch-Kreuz
- 11 Sânpetru / Petersberg
- 12 Colecția MSB

13 Scheii Braşovului

14 Colecția Familiei Câlția

15 Biserica Neagră

16-17 Biserica saşilor din Crit / Deutsch-Kreuz

18 Colecția MNȚR

16

19 Fanfara din Galați. Colecția FCNV, Făgăraș

Pe la începutul secolului trecut, în satul Galați din Țara Oltului, s-a hotărât înființarea unei fanfare. [19] Ideea au avut-o viceprimarul și cârciumarul. Cel din urmă a oferit spațiul ospătăriei pentru repetiții. Gălățenii, în majoritate plugari, au primit cu entuziasm vestea. Au strâns bani și au comandat instrumente tocmai în Germania. Au găsit un instructor sas care i-a învățat notele, apoi alți câțiva cu care au lucrat conștiincios. După un an, au avut prima reprezentație la Făgăraș. Vestea s-a dus repede și grupul de gălățeni instrumentiști a început să fie chemat prin toată zona, la praznice vesele și triste. În 1918, au participat și la Marea Adunare de la Alba Iulia, suflând în alăturile lor bucuria Unirii.

JOGURI VECHE

Într-o zonă în care oieritul era o îndeletnicire de bază, copiii jucau „Lupul și mielul”: Copiii fac un cerc, ținându-se de mâini. Un copil se face lup, iar altul miel. La comandă, mielul o ia la fugă și lupul după el. Copiii care formează cercul (strunga) îl protejează pe miel, lăsându-l să iasă și să intre în voie din și în strungă, însă pe lup îl opresc, ținându-se bine de mâini. După multă alergătură, se întâmplă ca mielul să fie prins și alți copii urmează să le ia locul.

COMPUNERE

1. Privind harta județului, alcătuieste trasee ale monumentelor pe zone. Scrie compuneri în care să povestești excursiile imaginate pe traseele propuse. Împodobește compunerile cu desenele tale.

2. Scrie-mi te rog o scrisoare, în care să-mi spui ce ți-a plăcut și ce nu ți-a plăcut la acest manual. Trimite-o la asociatia.piscu@gmail.com, sau prin poștă la Adriana Scripcariu, str. Câmpului nr. 39, sat Piscu, com. Ciolpani, 77053 județul Ilfov. Aștept cu mult interes gândurile tale! Și cu ajutorul lor, următoarea carte pe care o voi scrie poate fi mai reușită.

Colofon

Să știi că la realizarea unei astfel de cărți contribuie mulți oameni. Chiar dacă autorul pare doar unul, în spatele lui stă o echipă care l-a ajutat cu sfaturi, imagini și informații. Mai sunt și cei care mi-au dăruit din timpul și energia lor sau, pur și simplu, m-au încurajat. Tuturor le spun: MULȚUMESC!

Copyright Editura Școala Agatonia
Ediția I

Școala Agatonia

Str. Câmpului nr. 39

Sat Piscu, comuna Ciolpani, 77053, jud. Ilfov

www.piscu.ro

Acest material este disponibil gratuit, în format PDF, online la
www.patrimoniupentrucoopii.piscu.ro

Au inițiat și realizat acest proiect

Asociația Gaspar, Baltasar & Melchior
Editura Școala Agatonia

Au sprijinit realizarea acestei cărți

Administrația Fondului Cultural Național
Ordinul Arhitecților din România

Parteneri

Muzeul Național al Țăranului Român

Muzeul de Etnografie Brașov

Inspectoratul Școlar Județean Brașov

ISBN 978-606-93416-1-2

Au fotografiat

George Dumitriu – la pas prin județ – monumente, peisaje, sate, orașe, cetăți, colecțiile muzeale MEB, MCU, MPRȘ, MJI, Biserica Neagră, colecțiile particulare din Cincșor și Bod și altele. www.dumitriu.ro

Marius Caraman – Colecția MNȚR

Mihai Sin – Arhiva tarafagarasului.eu

Peter Simon (3/25, 11/13)

Dragos Lumpan (2/9)

Iulian Cozma (7/8)

Mihaela Cojocariu (11/79)

Simona Pătrașcu (10/5)

De-a brutăria (5/11)

Imaginile reprezentând Biserica Neagră, Biserica Blumăna, Biserica Sf. Martin, Biserica Șchei, Curtea Bisericii Negre © Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră

A realizat harta Soft Business Union

Copyright for the map: Open Street Map Contributors cc-BY-SA, 2013

Au redactat Oana Oros, Cosmina Chituc

Au desenat Ioan și Tecla Scripcariu

Design Alexandru Șchiopu și Cristina Sabău - factumdesign.com

Litera Fresco de la OurType

Prelucrare foto Tiberiu Voicu

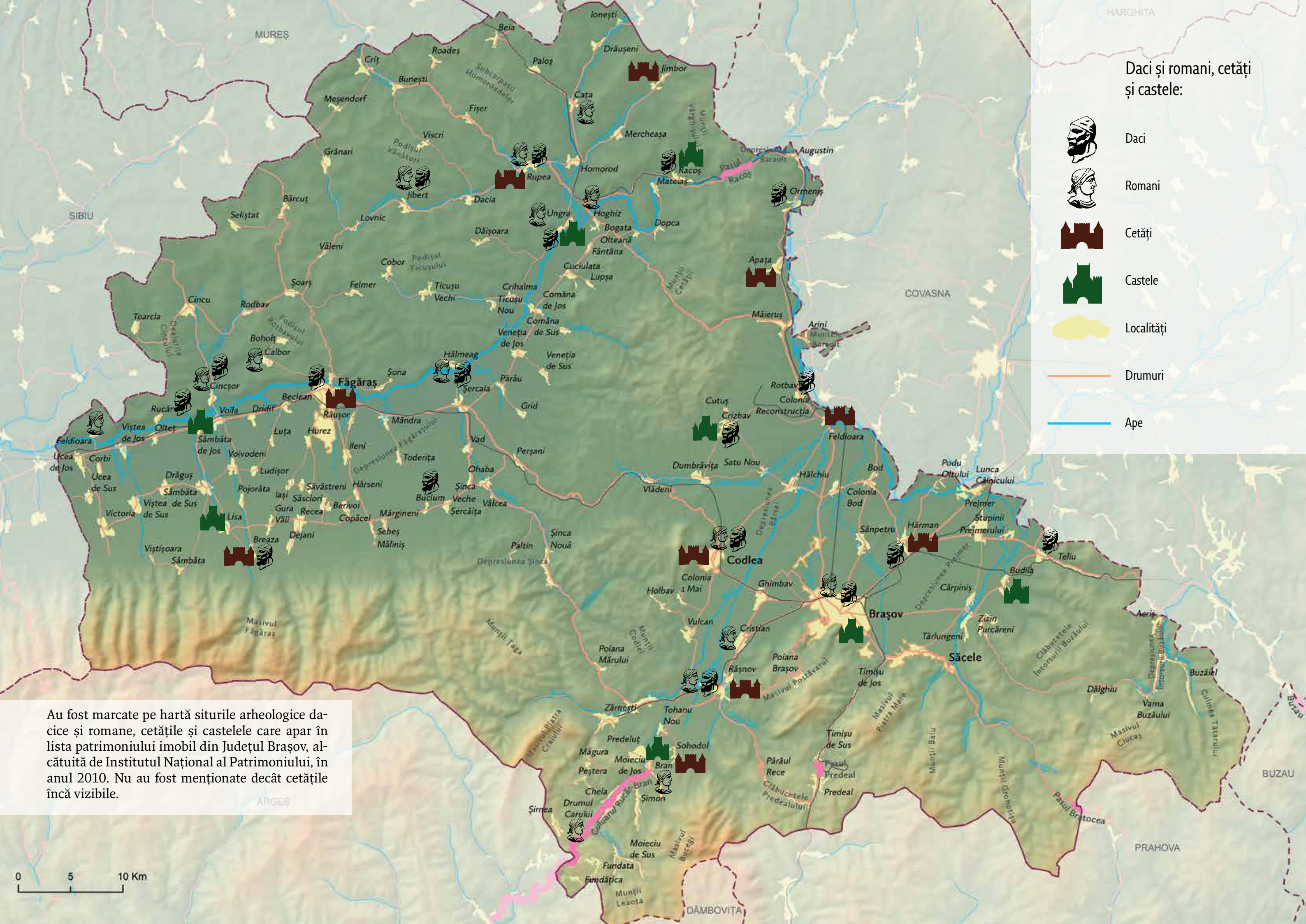
A tipărit S.C. Printco S.R.L. Bld.Chimiei nr.14, Iași

Mulțumiri

Geront Nussbacher, Ioan Prahoveanu, Daniela Marcu Istrate, Florentin Olteanu, Ioana Popescu, Johannes Bertleff, Cristina Bogdan, Mihaela Kloos-Ilea, Frank-Thomas Ziegler, Pr. Nicolae Jan, Ana Dumitran, Peter Demuth, Sara Dootz, Ștefan și Matei Câlția, Raluca Grigore, Giorgiana Huian, Natalia Corlean, Mădălina Mirea, Gabriela și Romulus Câmpean, Beatrice Iordan, Alina Zara, Nina May, Lilla Passima, Pr. Constantin; Ioan, Tecla, Maria, Teodora, Grigore și Virgil Scripcariu

viscri25.ro, povestisasesti.com, mountainguide.ro, moaradehartie.ro, manastireabrancoveanu.ro, rupea-cohalm.ro, turculturalbrasov.ro, art-historia.blogspot.ro, onepieceofmymind.wordpress.com, 2urbietorbi.files.wordpress.com, locuri-nevazute.blogspot.ro, bloguldecalatorii.ro, vladcondratov.blogspot.ro, tarabarsei.eu, naturaincolorileflorilsiflutilor.blogspot.ro, turistintransilvania.com, benighegoiu.wordpress.com, csorescu.wordpress.com, goldphoto.picof.ne, panoramio.com, flickr.com/photos/bogdangoim, trilulilu.ro, Wikipedia.org, subtampa.files.wordpress.com

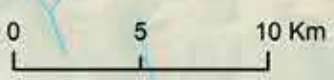

Daci și romani, cetăți și castele:

- Daci
- Romani
- Cetăți
- Castele
- Localități
- Drumuri
- Ape

Au fost marcate pe hartă siturile arheologice dacice și romane, cetățile și castelele care apar în lista patrimoniului imobil din Județul Brașov, alcătuită de Institutul Național al Patrimoniului, în anul 2010. Nu au fost menționate decât cetățile încă vizibile.

Noi, oamenii mari, cei care iubim patrimoniul, încercăm să-l îngrijim și să-l apărăm de stricăciunile aduse de timp și de nepăsarea unora. Dar fără voi, copiii, lupta noastră este în zadar. Noi încercăm să păstrăm aceste frumuseți pentru voi, pentru copiii și nepoții voștri. Dacă acest lanț de iubire se rupe, nu putem transmite frumusețea mai departe.

Și asta ar fi foarte trist...

Răsfoind manualele copiilor mei, mi-am dat seama că sunt multe lucruri frumoase și mulți oameni prețioși, despre care nu se vorbește deloc în lecțiile voastre de la școală. Atunci m-am hotărât să scriu eu însămi un manual.

Adriana SCRIPCARIU

35 Lei